

Sara Salmi

SUOMI-KIEKON TARINAAN KUULUU KOSTEITA MESTARUUSJUHLIA, VEIJAREITA ILMAN VASTUUTA JA MUUTAMA SANKARITEKO

Millaisen kuvan elämäkerta rakentaa jääkiekkoilijasta ja
jääkiekon lajikulttuurista?

TIIVISTELMÄ

Sara Salmi: Suomi-kiekon tarinaan kuuluu kosteita mestaruusjuhlia, veijareita ilman vastuuta ja muutama sankariteko. Millaisen kuvan elämäkerta rakentaa jääkiekkoilijasta ja jääkiekon lajikulttuurista?

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Journalistiikka

Lokakuu 2019

Suomessa urheilijoiden elämäkertoja sekä kirjoitetaan että luetaan paljon. Oman mausteensa elämäkertatrendiin on tuonut verkkojournalismi. Kirjaa ei tarvitse lukea edes itse, sillä sen mehukkaimmat kohdat on heti julkaisupäivänä referoitu usean eri median toimesta. Elämäkerrat saavat ilmaista mainosta ja media myyväää materiaalia. Urheiluelämäkertojen ja median tiivistä suhdetta kuvaa myös se, että usein urheilijan tarinan kansien väliin saattaa urheilutoimittaja. Urheilijaelämäkerta onkin omanlaisensa mediaillmiö.

Jääkiekko puolestaan on suomalaisten suosikkilaji. Sen asema yhteiskunnassamme on niin merkittävä, että altistumme sille tahtomattammekin ja lajin maailmanmestaruuskisat pitävät yhä yllä kenties muutoin jo kuollutta yhtenäiskulttuuria. Jääkiekolle on myös muodostunut omaleimainen lajikulttuurinsa. Yksi esimerkki tästä on ”pojat on poikia” -ajattelutapa, josta johtuen jääkiekkoilijoiden alkoholinkäyttöä on katsottu läpi sormien.

Lähden tutkimuksessani siitä, että on olemassa jääkiekon yhteinen tarina, jota urheilijoiden elämäkerrat omalta osaltaan rakentavat tai vahvistavat. Millainen tuo yhteinen tarina on? Tätä selvitän kuuden eri tutkimuskysymyksen kautta. Tutkimuskysymykset käsittelevät jääkiekkoilijoiden henkilöahmoja, sankaruutta, mediasuhdetta, lajin väkivaltaisuutta, alkoholinkäyttöä ja jääkiekkoilijoiden puolisoitten roolia. Tuon siis esille sitä, millaisen kuvan elämäkerta antaa jääkiekkoilijoista, mutta myös lajikulttuurista. Analysoin yhteensä viisi elämäkertaa. Ne ovat Teemu Selänteen, Timo Jutilan, Jarkko Ruudun, Jere Karalahden ja Marko Jantusen elämäkerrat.

Mitä tulee henkilöahmoihin, useimmissa elämäkertoissa jatketaan siitä, mihin mediassa on jääty: rosoisesta julkisuuskuvastaan tunnetun Karalahden hahmo ei pyri kirjassakaan miellyttämään muita. Selänteen kohdalla puolestaan yritys horjuttaa tämän sankaruutta jää hyvin vähäpätöiseksi. Tutuksi tulleet, vahvat hahmot ovat osa yhteistä tarinaa eikä edes elämäkerrat pysty tai halua niitä muuttaa. Lajikulttuurista elämäkerrat antavat jopa yllättävän yhtenäisen kuvan. Jokaisessa elämäkerrassa alkoholilla ja juhlilla on paikkansa. Niihin liittyvät tapaukset, kuten paljastukset mestaruusjuhlilta, esitetään ikään kuin makupaloina lukijalle. Toinen jääkiekolle tyypillinen, pelin luonteeseen liittyvä piirre on lajin väkivaltaisuus. Vaikka viime vuosina on käyty kiivastakin keskustelua piirteen kitkemiseksi, valitsemisani elämäkertoissa sitä ei juuri kritisoida. Tämän lisäksi maskuliinisuus näkyy jääkiekkoilijoiden suhtautumisessa puolisoihinsa. Elämäkertojen perusteella naisen – ja tässä tapauksessa kaikki tosiaan ovat naisia – tehtävä on hoitaa kotia, kun mies tuo leivän pöytään. Tosin vivahteen suomalaisesta kulttuurista tuo tapa korostaa naisen itsenäisyyttä miehensä rinnalla.

Valitsemisani elämäkertoissa esiintyvät jääkiekkoilijat edustavat tiettyä aikakautta. Ovatko ajat muuttuneet? Kyllä ja ei. Huippu-urheilu perustuu esikuviin. Tutkimuksen jääkiekkoilijat ovat olleet ja ovat yhä roolimalleja nuoremmilleen. Elämäkertoissa jääkiekkoilijat itsekin toteavat, että ottivat mallia vanhemmistaan kaukalossa, mutta myös sen ulkopuolella. Muutostakin tapahtuu, mutta hitaasti. Tämän osoittivat myös Suomen kannalta voitokkaasti päättyneet vuoden 2019 maailmanmestaruuskisat. Kisoja seuranneet tapahtumat toistivat monelta osin yhteistä tarinaa.

Avainsanat: jääkiekko, elämäkerrat, urheilu, media, kulttuuri.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	SUOMILÄTKÄN HISTORIAA	5
2.1	Suomalaiset opetetaan jääkiekkokansaksi	6
2.2	Amatööristä ammattilaiseksi, mutta viinalla läträäminen ei lopu	8
2.3	Maailmanmestaruuksista tuli sukupolvikokemus.....	11
2.4	Televisio luo uskollisen kotikatsomon	13
2.5	Lätkästä tuli osa kansankulttuuria	15
3	URHEILIJOIDEN ELÄMÄKERRAT	18
3.1	Elämäkertojen monet ulottuvuudet.....	18
3.2	Urheilijaelämäkerta mediailmiönä	21
3.3	Elämäkerta rakentaa urheilijan julkisuuskuvaa siinä missä mediakin.....	25
3.4	Viisi erilaista, mutta hyvin samanlaista jääkiekkotarinaa	29
3.5	”Lätkäjätkä on kokkelipäissäänkin esikuva”	33
4	TUTKIMUSMETODI JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	37
5	ANALYYSI.....	42
5.1	Miten elämäkerta rakentaa jääkiekkoilijan henkilöahmoa?	42
	Itsepäisiä veijareita ja luonnonlapsia	43
	Itsekkyys on urheilijalle sallittu ominaisuus	49
	Oman kylän pojat.....	52
5.2	Miten elämäkertoissa rakennetaan sankaruutta?	56
	Tähti, ex-tähti ja legenda	58
	Pulsa maailmanmestaruuskapteeni	60
	Antisankari.....	62
	Rock-tähdet.....	64
5.3	Miten elämäkertoissa käsitellään mediaa?	69
	Julkisuus kelpaa, mutta tietyillä ehdoilla.....	74
5.4	Miten elämäkertoissa otetaan kantaa jääkiekon väkivaltaisuuksiin?	79
5.5	Miten elämäkerrat kuvaavat alkoholin roolia jääkiekon lajikulttuurissa?	83
	Humalaiset maailmanmestarit	83
	Juhlat ovat kestoaihe.....	85
	Kännäily osana alakulttuuria	88
	Oluen ja jääkiekon symbioosi.....	92
5.6	Millaisen roolin jääkiekkoilijoiden puoliset saavat elämäkertoissa?	93
	Mies tuo leivän, nainen hoitaa kodin.....	98
	Entä se lätkävaimojen glamour?	102
6	LOPPUPÄÄTELMÄT	104
6.1	Mitä analyysistä jäi pois?	112
6.2	Tulevaisuuden suuntauksia.....	116
	Tarina siitä, kuinka Liiga-leijonat ja Mörkö voittivat Suomelle kolmannen maailmanmestaruuden	118
	LÄHTEET	125

1 JOHDANTO

Kadun mutkassa nökötti jääkiekkomaali. Maali kuului naapurissa asuvalle pojalle, mutta se kiinnosti myös minua. Seurasin tarkasti, milloin naapurin poika tulisi ulos harjoittelemaan. Minullakin oli nimittäin oma maila: sellainen pieni ja suoralapainen. Päässäni pidin Florida Panthersin lippistä, vaikka siihen aikaan tuskin ymmärsin, mitä punaisella pohjalla syöksyvä pantteri edusti.

Kouvolan jäähallissa katsomoiden yläpuolella kiertää juoksurata. Lähdin pienestä pitäen isäni mukaan jääkiekko-otteluihin, mutta en malttanut katsoa otteluita alusta loppuun. Siispä kiersin tuota rataa. Myöhemmin teini-ikäisenä tein samaa, mutta syy oli eri. Itse urheilun lisäksi olin tullut otteluun näyttäytymään ja kiertämällä jäähallia ympäri saattoi törmätä tuttuihin. Tuolloin jääkiekkoa tulivat katsomaan nekin kaverini, jotka eivät tienneet, kauanko yksi erä kestää. Samoihin aikoihin minulla oli Valtteri Filppulan juliste seinällä.

Lukiossa jääkiekkoa harrastavat koulukaverit oli helppo tunnistaa. Heillä oli takatukka, puntit sukissa ja vaappuva askel. Olen pieneltä paikkakunnalta, jossa lätkänpelaajat olivat kuin kaupungin kuninkaallisia. Lentopalloilijoita kukaan ei tuntenut ja koripalloilijat olivat vain niitä hassuja kaksimetrisiä. Jääkiekkoilijat tiesi kaikki. Baari-ikäisenä opin, että sillä ei ole väliä, missä sarjassa jääkiekkoilija pelaa. Divaritasonkin pelaaja on tähti, ainakin kantapubissaan. Ensimmäisestä opiskelukaupungistani on jäänyt mieleen, kuinka jääkiekkoilijoilla oli oma nurkkauksensa, jossa he joka viikonloppu istuivat. Kerran kuulin, että joukkueenjohto oli erikseen joutunut kieltämään pelaajien jokaviikkoiset baarireissut. Alkukausi oli mennyt vähän huonosti.

Vuoden 1995 jääkiekon maailmanmestaruutta en ikäni puolesta muista, mitä nyt isäni kertoo tarinaa naapurinpojasta laulamassa *Den glider in* -rallia, mutta yksitoista vuotta myöhemmin seurasin turnausta ja tietenkin finaalia tiukasti. Tunsin kuitenkin pitkään huonoa mieltä siitä, että satuin katsomaan peliä tylsästi äitini kanssa enkä myöhemmin päässyt edes mukaan juhlahumuun *torille*. Ihan kuin olisin ollut maanpetturi.

Viimeksi, kun kävin Kouvolan jäähallissa, mukanani oli kummipoikani. Hän oli juuri aloittanut jääkiekkoharrastuksen kiekkokoululaisena ja katsoi nyt mallia, kuinka isot pojat pelaavat. Päällään hänellä oli joululahjaksi ostamani Colorado Avalanchen huppari. Liikutuin, kuinka tunteella kummipoikani seurasi peliä ja vielä enemmän, kun

hän ottelun loppuajan vaati päästä jälle itekin. Onko tässä nyt uusi tulevaisuuden toivomme, mietin.

Kun katson ajassa taaksepäin, huomaan, että jääkiekko on ollut osa elämäni niin kauan, kuin muistan. Se ei ole ollut pelkästään penkkiurheilua, vaan vahva osa sitä ympäristöä ja kulttuuria, jossa olen elänyt ja mihin olen kasvanut. Lisäksi huomaan, että pyrin itse jatkamaan täsmälleen sitä samaa tarinaa. Miksi muuten saisin silmäni kostumaan kummipoikani lätkäinnostuksesta?

Esimerkilläni pyrin havainnollistamaan sitä vahvaa asemaa, jonka jääkiekko on yhteiskunnassamme hankkinut. Emme vain fanita jääkiekkoa lajina, vaan jopa määrittelemme ihmisiä sen perusteella. Jääkiekko on osa kulttuuriamme. Elämme yhteistä tarinaa, joka jääkiekon ja suomalaisten ympärille on pikkuhiljaa muotoutunut. Ja tämä kiinnostaa minua.

Mutta millaisia asioita jääkiekon yhteiseen tarinaan kuuluu? Tähän pureudun tutkimuksessani. Koetan myös pohtia syitä ja selityksiä siinä määrin, kuin se on mahdollista. Lähestyn aihetta viiden suomalaisen jääkiekkoilijan elämäkerran kautta. Sen lisäksi, että elämäkerrat kuvaavat päähenkilönsä erityistä tarinaa, ne heijastelevat myös muuta yhteiskunnan ja kulttuurin tilaa – etenkin mitä tulee jääkiekkoon. Mitään yksittäistä totuutta elämäkerroista ei ole luettavissa, mutta yksi tutkimukseni lähtökohdistani on, että elämäkerrat toimivat samaan tapaan kuin media. Ne rakentavat kohteensa, eli tässä tapauksessa urheilijan, julkisuuskuvaa. Elämäkerrat voivat pyrkiä osoittamaan julkisuudessa olleita mielikuvia vääriksi tai sitten ne jatkavat ja vahvistavat jo olemassa olevaa narratiivia urheilijasta. Sen lisäksi, että elämäkerrat rakentavat henkilöahmoa, ne pyrkivät kuvaamaan kohdetta ympäröivää maailmaa. Koska elämäkerrat pyrkivät perustumaan tositapahtumiin, ympäristö on todellinen: kysymys kuuluukin, millä tavalla se esitetään?

Urheilijoiden, ja etenkin jääkiekkoilijoiden, elämäkertoja on lähivuosina ilmestynyt runsaasti. Monet elämäkerrat ovat herättäneet runsaasti keskustelua ja niistä on revitty otsikoita. Koska olen taustaltani toimittaja, olen erityisen kiinnostunut jääkiekkoilijoiden julkisuuskuvasta ja narratiivista, jota media on rakentanut. Elämäkerrat ovatkin luonnollinen jatke urheilijan niin sanotulle brändityölle. Toisaalta nykypäivänä pelkkä tylsä sankaritarina ei riitä, vaan kirjoille on löydettävä muunlaisia myyntivaltteja. Tällaisia ovat paljastukset urheilijasta itsestään tai merkittävien

tapahutumien kulissien takaa. Paljastukset luonnollisesti kiinnostavat myös mediaa, jolloin syntyy tilanne, jossa molemmat osapuolet hyötyvät. Media saa elämäkertoista lukijoita houkuttelevia otsikoita ja kirjat puolestaan ilmaista mainosta. Urheilijaelämäkerta onkin jonkinlainen mediatapaus. Otteita kirjasta saatetaan referoida uutisiksi usean päivän ajan ja monesti ne poikivat jatkojuttuja, jos aihe herättää tarpeeksi keskustelua ja reaktioita. Kiinnostavaa on myös se, että hyvin usein urheilijan elämäkerran on kirjoittanut toimittaja. Tämä ei ole vain suomalainen ilmiö, vaan sama on huomattu maailmalla. Urheilijaelämäkerrat eivät siis ole oma erillinen ilmiönsä, vaan vahvasti liitoksissa mediaan ja sen toimintatapoihin. Kirjakaupan hyllyllä urheilijaelämäkerrat luokitellaan tietokirjallisuudeksi, mutta sellaiseksi niitä on vaikea nähdä. Urheilijaelämäkertaa voi pitää ennemmin mediatuotteena.

Kandidaatintutkielmassani (2016) perehdyin siihen, miten media nostaa ja rakentaa urheilijoista tähtiä. Kyseisessä tutkielmassa pohdin muun muassa urheilumedian toimintatapoja ja ongelmakohtia sekä julkisuuskulttuuria yleisimmin. Urheilua verrataan usein saippuaoopperaan, jossa toistuvat samat pääpiirteet. Mediatutkijat ovat myös löytäneet rooleja tai arkkityyppejä, millaisina urheilijat usein esiintyvät tai heidät kuvataan mediassa. Yleisin tapa on ollut jakaa urheilijat sankareihin, konniin ja tyyperyksiin.¹ Nämä roolit kuuluvat myös jääkiekon kertomukseen, mikä ilmenee elämäkertoistakin.

Analysoin tutkimuksessani siis viittä jääkiekkoilijan elämäkertaa. Ennen analyysia teen lyhyen katsauksen suomalaisen jääkiekon historiaan. Tässä tutkielman toisessa luvussa pyrin kiteyttämään jääkiekon kehityskulun suomalaisten ykköslajiksi, minkä lisäksi avaan suomalaista jääkiekkokulttuuria – eritoten jokakeväisten maailmanmestaruuskisojen merkitystä. Teen myös katsauksen jääkiekon ja median suhteeseen. Näin pyrin luomaan tutkimukselleni kontekstin. Kolmannessa luvussa keskityn urheilijaelämäkertoihin ja käsittelen muun muassa urheilijaelämäkertojen määrittelyä. Lisäksi tarkastelen vallitsevaa elämäkertatrendiä ja toimittajien innokkuutta ryhtyä kirjailijoiksi. Lopuksi esittelen analyysiini valitsemani elämäkerrat.

¹ Useat mediatutkijat ovat käyttäneet Orrin E. Klappin jaottelua tämän teoksesta *Heroes, Villains, and Fools: The Changing American Character* [1962] (ks. Wenner 1998, 135). Klapp määritteli erilaisia arkkityyppejä, jotka esiintyvät amerikkalaisessa yhteiskunnassa.

Ennen varsinaista analyysia käyn läpi vielä tutkimuksen toteuttamistavan ja tutkimuskysymyksiä. Kerron, millä tavoin olen päätenyt analysoimaan elämäkerrat ja miten olen hyödyntänyt tutkimuskirjallisuutta. En nimittäin esittelen tutkimuskirjallisuutta etukäteen, vaan käyn sitä läpi analyysin yhteydessä. Tässä neljännessä luvussa esittelen myös teemat, joiden kautta olen elämäkertoja tarkastellut. Valitsemani teemat perustuvat eri tavoin median ja jääkiekon suhteeseen sekä lajin asemaan ja kulttuuriin Suomessa. Tämän jälkeen siirryn tutkimuksessani analyysiin. Analyysi jakautuu teemoihin, joita on yhteensä kuusi kappaletta. Käsittelen elämäkertoja yksi teema kerrallaan. Tutkielman analyysi on kokonaisuudessaan luvussa viisi.

Luvussa kuusi kiteytän analyysin tulokset ja katson, miten ne vastaavat asettamiini tutkimuskysymyksiin. Arvioin myös onnistumistani ja haasteita, joita tutkimusta tehdessä kohtasin sekä sitä, olisinko jälkikäteen katsottuna voinut tehdä jotain toisin. Aivan lopuksi käänän katseen vielä kohti tulevaa. Esitän arvioni siitä, minkälaiseen suuntaan jääkiekon tarina Suomessa on kehittymässä nyt ja lähivuosina. Erityistarkasteluun päätösluvussa otan vuoden 2019 MM-kisat.

2 SUOMILÄTKÄN HISTORIAA

”Suosion täytyy perustua johonkin selittämättömään, johonkin sellaiseen, mikä on meillä DNA:ssa. Ja kuten aikaisemmin sanoin, maailmassa on toinen maa, jossa suhtaudutaan jääkiekkoon samanlaisella intohimolla, ja se on Kanada. Ja mulla on ollut oikeus asua kummassakin maassa. Nämä maat ovat hyvin samankaltaisia monella eri mittarilla mitattuna. Keskellä tundraa lyöty läjä ihmisiä, jotka joutuvat kylmässä, kovassa, raa’assa, armottomassa maailmassa taistelemaan ja raivaamaan itselleen sieltä paikkansa. Ja sitten tulee tällainen laji, tällainen peli, joka heijastelee tismalleen samoja tismalleen täysin samoja alkukantaisia värähdyksiä. Ja sen takia suomalaiset samaistuu jääkiekkoon ihan eri tavalla kuin mihinkään muuhun pallopeleihin, vaikka moni muu pallopelejä on maailmalla suurempi, sivistyneempi tyylikkäämpi ja nättiempi, mutta kun sieltä puuttuu tää elementti mikä jääkiekossa on: kylmä, tundra, raivaa, selviydy, yhdessä, auta ja niin päin pois.” (Urheilutoimittaja Vesa Rantanen Ylen Urheiluhullut-radio-ohjelmassa²)

Suomalainen jääkiekkohistoria ei ole pitkä. Se on jopa hämmentävän lyhyt siihen nähden, kuinka valtavan suosittu laji on tänä päivänä maassamme. Tätä kehitystä on ansiokkaasti avattu teoksessa *Koko kansan Leijonat: Suomi-kiekon historia* (2018), jonka tekijätiimiin kuuluvat esimerkiksi Liikuntatieteellisen seuran erikoistutkija Jouko Kokkonen ja Suomen urheilumuseossa tutkijana työskentelevä Kalle Rantala. Kyseinen teos ei jätä kiveäkään kääntämättä suomalaisen kiekkoilun historiasta, mutta toinen ansiokas, hieman tiivistetympi katsaus aiheeseen on vuonna 2015 julkaistu Benita Heiskasen ja Hannu Salmen toimittama *Kiekkokansa*. Lisäksi veljekset Ari ja Pasi Mennander ovat kirjoittaneet erikseen SM-liigan (*Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005*, 2005) sekä maajoukkueen ja jääkiekkoliiton historiasta (*Leijonien tarina – Suomen jääkiekkoliiton historia 1929–2004*, 2004). Näitä teoksia olen hyödyntänyt katsauksessani Suomi-jääkiekon menneisyyteen. Nykyhetken ymmärtää vain historian kautta – näin ajattelen jääkiekonkin tapauksessa. Analyysini teemat ovat osittain sellaisia, että niiden perustelut ovat löydettävissä jääkiekon historiasta ja kehityskulusta

² Urheiluhullut-radio-ohjelma 14.05.2018 (Yle Areena) <https://areena.yle.fi/1-4406657>

Suomessa. Lisäksi historiakatsauksella pyrin saattamaan lukijan siihen kontekstiin, jossa valitsemani elämäkerrat ovat syntyneet. Jokaista yksityiskohtaa en menneisyydestä esittele, mutta pääpiirteet ja tutkimuksen kannalta oleelliset hetket kyllä. Koska urheilu on lähes aina mediavälitteistä, kuuluvat jääkiekon historiaan myös muutokset mediassa.

2.1 Suomalaiset opetetaan jääkiekkokansaksi

Jääkiekko oli esitelty Suomessa jo 1800-luvun lopussa, mutta lajin menestyskulku alkoi vasta paljon myöhemmin. Todenteolla ”jäähockeyta” ryhdyttiin markkinoimaan suomalaisille 1920-luvulla ja virallisena lajina se käsiteltiin ensimmäisen kerran Suomen Palloliitossa vuonna 1925. (Viita 2018, 11–13) Jääkiekkoa ei kuitenkaan otettu Suomessa avosylin vastaan, sillä sen pelättiin vievän pelaajia jääpallolta. Vaikka Jääkiekkoliiton virallisen arvion mukaan jääkiekko oli juurtunut Suomeen 1930-luvun puoleen väliin mennessä, lajin levinneisyysalue oli vielä hyvin suppea. Lätkeä pelattiin lähinnä isoissa kaupungeissa Helsingissä, Turussa ja Tampereella. (Viita 2018, 30) ja vielä toisen maailman sodan jälkeenkin jääpallo oli yleisömääriltään suosituampi laji (Heiskanen & Salmi 2015, 16).

Jääkiekon maailmanmestaruuskisoihin Suomi otti osaa ensimmäisen kerran vuonna 1939. Menestyksestä ei noina vuosina voinut vielä edes haaveilla, ja Sveitsin kisoista tuliaisena oli toiseksi viimeinen sija, jonka Suomi jakoi Jugoslavian kanssa. Kuvaavaa on se, että 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä Suomi hävisi myös Italian ja Hollannin kaltaisille maille, jotka nykypäivänä ovat Leijonille lähinnä hidaste kansainvälisissä kaukaloissa. (Viita 2018, 50–51) Kansainvälisiin kisoihin osallistuminen teki kuitenkin hyvää lajin suosiolle paikallistasolla (Viita 2018, 43) ja pikkuhiljaa suomalaiset alkoivatkin lämmitä jääpalloa fyysisemmällä lajilla. Jääkiekon eduksi nousi myös lajissa käytetyn kentän koko. Jääkiekkokenttä on huomattavasti jääpallokenttää pienempi, mikä helpotti valaisemista iltaisin. Näin ollen otteluita ei tarvinnut käydä enää vain valoisaan päiväsaikaan. Kulttuurihistorian professori Hannu Salmen (2015, 23) mukaan jääkiekko olikin ”ihanteellinen peli 1960-luvun Suomeen, jossa väestöä muutti maalta kaupunkeihin palkkatyöhön ja kysyntää uusille vapaa-ajan harrastuksille riitti”. Eli Suomen kaupungistuminen osui jääkiekon nousun kannalta

oivalliseen saumaan. Samaisella vuosikymmenellä jääkiekko ohitti jääpallon katsojamäärissä. (Kokkonen 2018, 67).

Suomen ensimmäinen jäähalli rakennettiin Tampereelle vuonna 1965. Heti seuraavana vuonna valmistui myös toinen halli Helsinkiin. (Heiskanen & Salmi 2015, 27) Tampereen jäähallin rakentamista edistivät Suomeen myönnetyt MM-kisat. Kansainvälinen jääkiekkoliitto IIHF oli linjannut, että maailmanmestaruudesta on pelattava hallissa (Jokisipilä 2018, 125) ja näin ollen Suomelle ei jäänyt vaihtoehtoja: halli oli rakennettava. Ensimmäiset kotikisat olivat oikein merkittävä tapahtuma suomalaisen jääkiekkoilun historiassa. Järjestelyiden kerrotaan onnistuneen hyvin ja lehdistö seurasi otteluita tarkkaavaisesti. Tv-näkyvyyttäkin tuli aiempaa enemmän, kun yleisradio näytti kisoista yhteensä seitsemän ottelua. (Emt., 126) Tutkija Markku Jokisipilä kuvailee (2015, 126) kisojen olleen ”vuosikymmenen merkittävin ja suurin kansainvälinen urheilutapahtuma Suomessa”.

Tamperetta onkin pidetty suomalaisen jääkiekon kehtona. Tamperelaiset puuhamiehet olivat vahvasti mukana vaikuttamassa siihen, että suomalaisille annettiin mailat käteen ja kiekko lyötiin jäähän lajin alkuaikoina 1920-luvulla (Viita 2018, 12–13). Tampereelta on tullut monia menestyneitä jääkiekkjoukkueita: Tapparan ja Ilveksen Suomen mestaruuksien lisäksi Hakametsän hallin katossa roikkuu KooVeen mestaruusviiri. Eikä jääkiekkohistoriamme olisi mitään ilman Tampereen murretta vääntäviä pelaajalegendoja, kuten Raimo Helmistä, Timo Jutilaa ja Ville Niemistä. Hakametsän jäähalli Tampereella on yhä SM-liigajoukkueiden Tapparan ja Ilveksen käytössä. Tämäkin kertoo lajin lyhyestä historiasta Suomessa. Tähän on kuitenkin tulossa muutos seuraavina vuosina, sillä Tampereelle rakennetaan uutta monitoimiareenaa. Areenalla on tarkoitus kilpailla Suomelle myönnetyt vuoden 2022 MM-kisat³, jotka Tampere järjestää yhdessä Helsingin kanssa.

Jäähallien rakentaminen ja pelien siirtäminen sisätiloihin oli merkittävä etappi, sillä se teki lajista yleisöystävällisemmän ja jopa ”tuotteen”, josta saattoi pyytää korkeampaa hintaa (Jokisipilä 2018, 133). Alkusysäyksen jälkeen Suomeen alkoi nousta jäähalleja

³ Aamulehti 19.05.2017 <https://www.aamulehti.fi/a/200150025>

tiuhaa tahtia. Jääkiekkoliiton ansiokkaan ja määrätietoisen lobbauksen ansiosta lähes joka paikkakunnalle rakennettiin oma jäähalli. (Emt., 196) Vuonna 2018 Suomessa on laskettu olevan yhteensä 260 jääkiekkohallia (Kokkonen 2018, 239).

Lukuisten kirvelevien tappioiden jälkeen Suomi saavutti odotetun, ensimmäisen arvokisamitalinsa vuonna 1988. Tämä tapahtui Calgaryn talviolympiakisoissa. Vaikka laji oli maassamme kehittynyt ja rökäletappioista oli päästy, mitalisijat kiersivät Suomea pitkään. Ennen olympiapronsia Suomi sijoittui MM-kisoissa yhdeksän kertaa neljänneksi ja olympialaisissakin se oli neljäs kahdesti. Calgaryssa tuuli kuitenkin kääntyi. Suomi kohtasi turnauksen viimeisessä ottelussa olympiakullan jo varmistaneen Neuvostoliiton. Niin vain kävi, että Suomi sai pidettyä 2–1-johtoaseman summerin soittoon asti. Legendaarinen punakone oli lyöty ja Suomen pelaajat saivat kaulaansa historian ensimmäiset mitalit. (Jokisipilä 2018, 119–121)

Suomalaisen identiteetin kannalta oli tärkeää, että historian ensimmäinen arvokisamitali tuli nimenomaan voitolla Neuvostoliittoa vastaan. Suomi oli 1980-luvulla hivuttautunut yhä lähemmäksi länttä sekä taloudellisesti että poliittisesti. Jokisipilä kuvaa (2018, 196), kuinka talouskasvun ansiosta Suomessa elettiin ”riehakkaan omanarvontuntoisissa ja hedonistisissa kulutusjuhlatunnelmissa”. Tähän kuvaan voitto kommunismimahdista sopi hyvin ja se myös osaltaan edesauttoi jääkiekon aseman vahvistumista. (Emt., 196) Pronssimitalin lisäksi vuodelle 1988 osuu toinenkin merkkipaalu. Jääkiekko nousi nimittäin kyseisenä vuotena Suomen suurimmaksi ja suosituimmaksi urheilulajiksi. (Emt., 190)

2.2 Amatööristä ammattilaiseksi, mutta viinalla läträäminen ei lopu

Jääkiekkoa pelattiin Suomessa pitkään amatööripohjalta. Vasta, kun harjoitus- ja peliolosuhteet paranivat, alkoi lajista tulla ympärivuotista toimintaa. Toki aluksi vain kovimman kärjen osalta. Jokisipilä katsoo (2018, 143), että suomalainen jääkiekko alkoi ammattimaistua 1970-luvulla. Tuolloin perustettiin jääkiekon SM-liiga⁴, eli SM-sarjan seuraaja, minkä myötä myös seurojen toiminta muuttui aiempaa ammattimaisemmaksi

⁴ SM-liigan ensimmäinen kausi pelattiin vuosina 1975–1976.

ja rahaakin alkoi liikkua lajin parissa yhä enemmän. Tosin kesti vielä pari vuosikymmentä, ennen kuin SM-liigasta pystyi puhumaan täysin ammattilaissarjana. (Emt., 143) Ari ja Pasi Mennander näkevät (2005, 88) SM-liigan sulkemisen olleen merkittävä tekijä sen suhteen, että sarjasta kehittyi lopulta entistä ammattimaisempi. Sulkemisella tarkoitetaan sitä, että mikään joukkueista ei tipu eikä uusia nouse alemmasta 1-divisioonasta. SM-liigan joukkuemäärä pysyi vakiona joitakin vuosia, mutta vuoteen 2019 mennessä kolme joukkuetta, Sport (vuonna 2014), KooKoo (2015) ja Jukurit (2016), ovat nousseet erilaisten prosessien kautta mukaan lajin ylimmälle sarjatasolle. Ainakaan toistaiseksi liigakarsintoja ei ole otettu pysyväksi ratkaisuksi, vaikka aiheesta on käyty paljon keskustelua.

Yhdysvaltojen ja lajin synnyinmaan Kanadan jääkiekkosarjoihin ei pitkään kelpuutettu eurooppalaisia pelaajia, mutta tähänkin tuli muutos 1970-luvulla. Vielä tuolloin Pohjois-Amerikassa kilpaili kaksi eri sarjaa: nykyisinkin pelattava NHL ja WHA-sarja⁵. Veli-Pekka Ketola ja Matti Hagman olivat ensimmäisiä suomalaisnimiä Atlantin toisella puolen. Hagman oli myös ensimmäinen suomalaispelaaja, joka pelasi nimenomaan NHL-joukkueessa. Seuraavalla vuosikymmenellä Pohjois-Amerikan valloitukseen lähti Jari Kurri, josta tuli lopulta Suomen menestynein jääkiekkoilija NHL:ssä. Kurri voitti sarjan mestaruuden eli Stanley Cupin viidesti. (Kauhala 2018, 146)

Ammattilaistumisen merkit 1970–80-luvuilla näkyivät harjoitusmäärien lisäämisenä, kun jääkiekkoilijan fyysisen kunnon merkitys kasvoi. Tämän lisäksi valmennukseen ryhdyttiin kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota. (Jokisipilä 2018, 174–175) Kaikesta huolimatta Suomessa jääkiekko oli ammattimaistunut muita lajin suurmaita hitaammin. Miksi? Asiantuntijat pitävät yhtenä merkittävänä syynä jääkiekkoilijoiden vapaa-ajanviettotapoja. Nämä kun aiemmin erosivat muista huippu-urheilijoista. (Emt., 170) Jokisipilän (2018, 170) mukaan jääkiekossa vaikutti vuosikymmenien ajan ”pojat on poikia” -kulttuuri, mikä näkyi erityisesti suhtautumisessa alkoholiin. Kuvaava esimerkki löytyy 1970-luvulta, jolloin maajoukkueen päävalmentajana toiminut Kalevi Numminen tapasi järjestää arvoturnauksissa ”teehetken” aina iltakymmeneltä. Tällä tavoin valmentaja pyrki estämään pelaajien juopottelua iltaisin. Jokisipilä arvioikin, että

⁵ WHA eli World Hockey Association toimi vuosina 1971–79.

ilman alkoholin runsasta kulutusta Suomi olisi voinut nousta lajin huippumaiden joukkoon jo aikaisemmin. (Jokisipilä 2018, 170–171) Jokisipilän kanssa samoilla linjoilla ovat Ari ja Pasi Mennander. Heidän mukaansa jääkiekon ammattimaistumisen voi yhdistää Suomen maajoukkueen raitistumiseen.

”Totuus on se, että viinalla läträäminen on pilannut Leijonilta monta tärkeää ottelua. Kuningas alkoholi on selittänyt monta huippupelaajaa vuosien varrella.” (Mennander & Mennander 2003, 270)

Vaikka Teemu Selänteen johdolla eri pelaajat ovat vakuuttaneet mentaliteetin muuttuneen pahimmista ajoista, Mennanderit (2003, 271) toteavat ”änkyräkännien” olleen yleisiä maajoukkueessa vuosituhaten alussakin. Samaa toteaa Kalle Rantala (2018, 276), jonka mukaan vielä tuohon aikaan pelaajat tutustuivat mielellään kisakaupunkien yöelämään. Esimerkiksi Naganon olympialaisissa 1998 joukkue yritti yhteisesti sopia, että kesken turnauksen ei ryypätä. Sopimus ei pitänyt, sillä osa pelaajista lähti siitä huolimatta voitetun puolivälieräottelun jälkeen baariin. (Rantala 2018, 276) Eikä sen kunniakkaammin sujuneet kaksi vuotta myöhemmin Pietarissa järjestetyt maailmanmestaruuskisatkaan. Pelaajien alkoholinkäyttö riistäytyi jälleen käsistä, ja maajoukkuetta silloin valmentanut Hannu Aravirta harkitsi jopa lähtevänsä kotiin kesken kisojen⁶. Lopulta Aravirta kuitenkin sai joukkueensa kuriin ja Suomi pelasi lopulta turnauksessa mitaleille. (Emt., 2018, 276) Maajoukkueen maine oli pelastettu.

Toisaalta kun pelaajien alkoholinkäyttö vähentyi, yleisön sitä vastoin lisääntyi. Suomen lamavuosina alkoholipolitiikka liberalisoitui, mikä heijastui joukkueurheiluun ja etenkin jääkiekkoon. Yleisöä pyrittiinkin houkuttelemaan otteluihin alkoholin avulla. Suomen ensimmäiset kaljahanat avattiin Hakametsän jäähalliin vuonna 1991. Panimot, kuten Hartwall, Olvi ja Sinebrychoff, ottivat paikkansa jääkiekkoseurojen ja maajoukkueen sponsoreina. (Rantala 2018, 248–249)

⁶ Ilta-Sanomat 28.04.2016 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000001168071.html>

2.3 Maailmanmestaruuksista tuli sukupolvikokemus

Suomalaisyleisön kannalta jääkiekon vuosi huipentuu jokakeväisiin maailmanmestaruuskisoihin. Hannu Salmen (2015, 43) mukaan MM-kisoista on muodostunut suomalaisille selkeä rituaali. Jopa ne, jotka eivät seuraa jääkiekkosarjoja, kuten SM-liigaa tai NHL:ää, istahtavat television ääreen Suomen maajoukkueen pelatessa. Moni matkaa myös paikan päälle kisoihin. 1990-luvulla osaksi kiekkofanitusta tulivat katsomosta tuttu karnevaalimeininki pelipaitoineen ja muine erikoisine asuineen (Salmi 2015, 23). Ilmiö on mennyt jopa niin pitkälle, että joistakin jääkiekkofaneista on tullut julkkiksia. Tästä hyvä esimerkki on Leijonien superfani Joonas-Peter Järvinen, jonka luomus on Lärvinen-hahmo⁷. Sinivalkoiseen afroperuukkiin, isoisin aurinkolaseihin ja Suomen pelipaitaan pukeutunut Järvinen on haastatteluissa kertonut säästävänsä lomansa aina jääkiekon MM-kisoihin. Medianäkyvyys on tehnyt Lärvisestä brändin, mistä kertoo esimerkiksi Järvisen ylläpitämän Instagram-tilin yli 37 000 seuraajaa⁸.

Aivan uudelle tasolle jääkiekkofanituksen vei vuonna 1995 tullut Suomen historian ensimmäisen maailmanmestaruus. Suomi voitti finaalissa isäntämaa Ruotsin luvuin 4–1 – vieläpä ruotsalaisen päävalmentajan, eli Curt Lindströmin, johdolla. Voiton suuruutta lisäsi se, että siihen ei tarvittu edes Suomen sen hetken nimekkäimpiä pelaajia, kuten Teemu Selännettä. Maineeseen nousi sen sijaan esimerkiksi nuori Ville Peltonen, joka teki Ruotsia vastaan hattutempun ja oli osa lempinimen Hupu-Lupu-Tupu⁹ saanutta ketjua. Finaalin jälkeen ruotsalaisten kultajuhliin varattu Sergelin tori Tukholmassa täyttyi suomalaisista juhlijoista hoilaamassa *Den glinder in* -kisakappaletta. (Rantala 2018, 259) Suomessa mestaruuden kunniaksi järjestettiin vielä kansanjuhlat Helsingin Kauppatorilla. Torijuhlista onkin tullut perinne.

Ensimmäiseen maailmanmestaruuteen on Suomessa liitetty monia merkityksiä. Sitä on usein pidetty esimerkiksi laman päättymishetkenä. Ainakin railakkaat voitonjuhlat

⁷ Iltalehti 17.05.2018 <https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekkko-2018/a/201805172200948345>

⁸ Instagram-tili Larvinen12 (katsottu 09.04.2019) <https://www.instagram.com/larvinen12/?hl=fi>

⁹ Muut ketjun jäsenet olivat Saku Koivu ja Jere Lehtinen. Helsingin Sanomat 30.11.2015 <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002869755.html>

veivät ajatukset pois taloudellisesti vaikeista vuosista, toteaa Rantala (2018, 259). Myöhemmin mestaruudesta, ja etenkin finaalista Ruotsia vastaan, on rakentunut legenda, jonka hetket on ikuistettu jopa elokuvaksi vuonna 2017. Lisäksi loppuottelua on näytetty uusintana useaan kertaan televisiossa, mutta myös esimerkiksi ysäri-festivaaleilla¹⁰. Ei ihme, että Suomen ensimmäistä jääkiekon maailmanmestaruutta pidetään sukupolvikokemuksena (emt., 259).

Vuoden 1995 jälkeen Suomi vakiinnutti paikkansa mitalipeleissä, mutta seuraavaa mestaruutta jouduttiin odottamaan 16 vuotta. Bratislavan vuoden 2011 MM-kisat muistetaan mestaruuden lisäksi etenkin nuoren Mikael Granlundin näytöistä. Granlundin ilmaveivimaali välierässä Venäjä vastaan ikuistettiin lopulta postimerkkiin. (Rantala 2018, 307) Bratislavan MM-finaalissa Suomi kohtasi jälleen Ruotsin, mutta voitto tuli tällä kertaa ensimmäistä mestaruutta selkeämmin luvuin. Ruotsi hävisi lopulta 6–1. Mestaruutta juhlittiin tutusti Kauppatorilla, jonne arvioiden mukaan saapui lähes satatuhatta ihmistä. Rantala toteaa, että vaikka muuten suomalaisen yhtenäiskulttuurin loistokkaimmat ajat olivat jo takanapäin, torijuhlien suosio osoitti, että ainakin jääkiekko yhdisti yhä kansaa. (Rantala 2018, 307) Sama ilmiö oli nähtävissä myös keväällä 2019, kun Suomi voitti kolmannen maailmanmestaruutensa. Juhlat järjestettiin tällä kertaa Kaisaniemen puistossa, jonne poliisin mukaan kerääntyi 50 000 kiekkokannattajaa¹¹.

Mutta onko sillä merkitystä, miten menestys lopulta saavutetaan? Tätä on tutkinut kulttuurihistorian tutkija Maiju Kannisto. Kanniston (2015, 98) mukaan Suomessa sankaruus ja voitto ovat asioita, jotka täytyy ansaita kovalla työllä ja reilulla pelillä. Vasta silloin voittoa todella arvostetaan. Tähän narratiiviin onkin sopinut hyvin asetelma pienestä Suomesta, joka taistelee suurta Neuvostoliittoa vastaan. Tällöin ollaan ”suomalaisen sankaruuden ytimessä”, Kannisto kuvailee (2015, 99). Vaikka Neuvostoliittoa ei enää olekaan eikä Suomi ole kiekkomaana kovin pieni, asetelma on yhä tuttu urheilussa.

¹⁰ Kyseessä olivat Jämsässä järjestetyt, 1990-luvun musiikkiin keskittyneet Jysäri-festivaalit. Iltalehti 29.6.2017 <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/201706292200235378>)

¹¹ Yle Uutiset 27.05.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10804213>

2.4 Televisio luo uskollisen kotikatsomon

Hannu Salmen (2015, 32) mukaan jääkiekon lopullinen läpimurto oli mediakulttuurin muutoksen ansiota. Kiekkohuuman synty tarvitsi lajin säännöllisyyttä mediassa, ja juuri tätä televisiointi jääkiekolle antoi. (Salmi 2015, 32–33) Television merkitystä huippu-urheilulle ovat korostaneet useat urheilumedian tutkijat (esim. Whannel 1992; Wenner 2002; Brookes 2002; Rowe 2004). Vaikka radio välitti lajin varhaiset vaiheet suomalaisyleisölle, nimenomaan televisio on tutkijoiden mukaan ollut käänteentekevä viestintäväline. Suomessa tv-kanavia oli pitkään vain kaksi, minkä vuoksi jokaiselle lähetykselle riitti yleisöä. Salmen (2015, 31) mukaan juuri televisio loikin jääkiekolle uskollisen kotikatsomon.

Jääkiekon jokavuotisista MM-kisoista muodostui nopeasti haluttu tv-tuote. Esimerkiksi Suomen ensimmäiseen mestaruuteen johtanutta loppuottelua seurasi televisiosta arvion mukaan yli 2 300 000 katsojaa. Se on noin 46 prosenttia Suomen silloisesta asukasmäärästä (Salmi 2015, 37–38). Samaan aikaan jääkiekon taloudellinen, mutta myös yhteiskunnallinen merkitys kasvoi. Vuonna 2007 valtioneuvostossa syntyi jopa asetus, joka määräsi, että miesten jääkiekon MM-kisojen on näytävä suomalaisille ilmaiseksi. Lisäksi välierien, loppuottelun ja Suomen pelien täytyy näkyä suorina lähetyksinä. (Salmi 2015, 43). MM-kisat pysyivät Yleisradiolla vuoteen 2011 asti, mutta tämän jälkeen tv-oikeuksien hintalappu kävi liian korkeaksi eikä Yle pystynyt enää kilpailemaan kaupallisia toimijoita vastaan. (Rantala 2018, 307) Oikeudet seuraavaksi hankkinut MTV3 laittoikin osan otteluista suoraan maksullisille kanavilleen (emt., 315).

Jääkiekon merkityksestä tv-lajina kertoo myös selostajien korostunut rooli. Suomen jääkiekkomuseo on jopa aateloinut alan tärkeinä vaikuttajina kaksi selostajaa: television ensimmäisen vakituisen urheiluselostajan Anssi Kukkosen ja jääkiekkoselostuksiin erikoistuneen Antero Karapalon. Nopeasta puherytmistään tunnetun Raimo Häyrisen on puolestaan katsottu luoneen juuri jääkiekkoon sopivan selostustavan. Samaa on todettu Antero Mertarannasta, joka nousi koko kansan tietoisuuteen selostamalla vuoden 1995 MM-kisat. (Oinonen 2015, 52–54) Paavo Oinonen (2015, 57) kuvaa Mertarannan olleen selostaja, joka ”sanallisti suomalaisten menestyspolun”. Mertarannan selostukset ovat muotoutuneet vuosien saatossa osaksi MM-kisarituaalia ja moni on pitänyt tätä värikästä kieltä käyttävää ja tunteella mukana elävää selostajaa ainoana oikeana

vaihtoehtona Suomen maajoukkueen otteluille. Muun muassa ”se on siinä”, ”ihanaa Leijonat, ihanaa” ja ”taivas varjele mikä sieltä tulee” -lausahduksistaan kuuluisaksi tulleesta Mertarannasta muotoutuikin brändi. Kun MTV3:n osti MM-kisojen tv-oikeudet Yleisradiolta, palkkasi kanava samalla myös suosikkiselostajan. Lisäksi MTV3 laittoi Mertarannan selostukset maksumuurin taakse – eli jos häntä halusi kuulla Suomen otteluissa, oli ostettava maksukanava. (Oinonen 2015, 55)

Suomen MM-menestys vauhditti luonnollisesti myös SM-liigan näkyvyyttä. Sarjan tv-oikeudet hankkinut MTV3 esitteli suomalaisille myös kanadalaistyyllisen Hockey Night -ohjelmakonseptin. Hockey Night -studio muistetaan selostaja Mika Saukkosen ja kommentaattori Timo Jutilan oransseista pikkutakeista. (Rantala 2018, 263) Tämän jälkeen SM-liigaa ovat välittäneet katsojille eri tahot, kuten UrhoTV, Sanoman omistama Ruutu ja uusimpana tulijana ruotsalainen operaattori Telia. Etenkin Ruutu ja Telia ovat ponnistelleet sen eteen, että SM-liigasta tulisi yhä myyvämpi tuote. Esimerkiksi Telia on tarjonnut mahdollisuutta ostaa vain oman suosikkijoukkueen ottelut palvelustaan. Yrityksistä huolimatta liigan näkyvyydestä ja kannattavuudesta on kuitenkin käyty viime vuosina kärkeä keskustelua. Esimerkiksi Telia välittää ottelut oman verkkopalvelunsa, ei perinteisen television kautta – joitain poikkeuksia lukuun ottamatta. Näin oli myös Ruudun aikana. Vapailla kanavilla ja ilmaiseksi SM-liigaa seuraisi varmasti useampikin katsoja, mutta liiketoiminnallisesti se ei näyttäisi tänä päivänä olevan kannattavaa.

Television lisäksi jääkiekolle näkyvyyttä ryhtyi 1990-luvulla tarjoamaan lajista kiinnostunut iltapäivälehistö. Rantala (2018, 249) arvioi, että tämä oli osaksi helsinkiläisjoukkue Jokerien ansiota. Kun Jokerit nousi takaisin SM-liigaan, merkitsi se paikallisotteluiden aikaa: joukkue kamppaili Helsingin herruudesta Helsingin IFK:ta vastaan. Jokereissa pelasi 1990-luvun alussa myös lajin nouseva supertähti Teemu Selänne. Valovoimaisesta Selänteestä tuli nopeasti suosittu mainoskasvo. Tämä toi lisää medianäkyvyyttä koko lajille. (Rantala 2018, 250) Ari ja Pasi Mennander korostavat myös Jokerit ostaneen Harry ”Hjallis” Harkimon roolia. Mennanderit (2005, 41) toteavat, että nimenomaan Harkimo toi SM-liigaan ja oikeastaan koko suomalaiseen jääkiekkoiluun uudenlaisen markkinointimallin. Toisin sanoen pelaajien julkisuusstatusta ryhdyttiin käyttämään hyväksi. Kiekkoilijat alkoivat näkyä myös viihdepalstoilla ja naistenlehdissä. Ykköstuotteena toimi tietenkin Teemu Selänne, kuten Mennanderit kuvaavat:

”Jääkiekkoilu valtasi seurapiiripalstat ja naistenlehdet: nuorten suursuosikki Teemu Selänne vesihiihtämässä ilman paitaa, Teemu hyväntekeväisyyskonsertissa, Teemu lastensairaalassa, Teemu sitä ja tätä.” (Mennander & Mennander, 2005, 41).

Selänteen saamaan näkyvyyteen ei ole kovin moni jääkiekkoilija myöhemmin pystynyt. Ehkä yksi lähimmäksi Teemu-ilmiötä päässeistä on ollut Patrik Laine. Media seurasi jopa nuoren Tappara-tähden autokoulun sujumista¹². Tosin Laineen suhtautuminen julkisuuteen on ollut selvästi nuivempi kuin tämän esikuvan¹³.

Kun 2010-luvulla suosituimmat urheilulajit siirtyivät vähitellen maksukanavien taakse ja verkkopalveluihin, urheilulähetyksistä tehtiin entistä enemmän tuotteita. Näin kävi myös jääkiekolle. Myös internet-aika on muuttanut urheilu-uutisointia merkittävästi. Enää tuloksia tai otteluraportteja ei tarvitse odottaa seuraavaan aamuun, jolloin ilmestyy päivän lehti. Nyt kaikki on nähtävillä välittömästi ottelun aikana. Tästä syystä printtilehtien urheilusivuilla on siirrytty painottamaan henkilökuvia ja reportaaseja, jotka eivät vanhennu yhtä nopeasti kuin tulokset. Koska verkkoon mahtuu juttuja loputon määrä ja urheilujutut vetävät lukijoita, urheilun uutiskynnys on madaltunut etenkin iltapäivälehdissä. Nykypäivänä uutisen aihetta voi antaa esimerkiksi urheilijan tviitti tai Instagram-päivitys. Tästä syystä jääkiekkokin pysyy otsikoissa ympäri vuoden. Sosiaalisesta mediasta on muodostunut tärkeä työkalu toimittajalle, mutta halutessaan siitä voi hyötyä myös urheilija. Sosiaalinen media tarjoaa urheilijalle mahdollisuuden hallita ja rakentaa omaa julkisuuskuvansa – ilman perinteisen median välikäsiä.

2.5 Lätkästä tuli osa kansankulttuuria

”Se, että jääkiekko on niin vaikutusvaltaista Suomessa, kertoo pelin moninaisista merkityksistä kulttuurille, taloudelle, politiikalle ja ihmisten arkikokemuksille.” (Heiskanen 2018, 309)

¹² Aamulehti 20.4.2016 <https://www.aamulehti.fi/urheilu/tapparan-patrik-laineella-on-nyt-ajokortti-vain-yhdesta-asiasta-tuli-sanomista-ajokokeessa-23598033>

¹³ Iltalehti 13.03.2019 <https://www.iltalehti.fi/nhl/a/7d804360-a000-4a4c-a157-391def23368c>

Jääkiekon on kuvailtu olevan laji, jolta ei vain voi maassamme välttyä (Toivanen 2015, 214). Sen suosioista kertovat myös useat kyselytutkimukset. Tulokset ovat olleet pitkään murskaavia: jääkiekko on ylivoimaisesti seuratuin urheilulajimme. Sponsoroinnin ja viestinnän tutkimusyritys Sponsor Insightin selvityksissä jääkiekko on ollut kärkipaikalla vuosina 2006–2019 joka kerta, kahta vuotta lukuun ottamatta, jolloin se jäi toiseksi suosituimmaksi¹⁴. Myös Taloustutkimuksen tekemissä tutkimuksissa jääkiekko on ollut vahvoilla. Viimeksi vuonna 2017 tutkimukseen vastanneet suomalaiset arvottivat jääkiekon lajeista ensimmäiseksi ja se oli samaisen tutkimuksen mukaan myös seuratuin urheilulaji Suomessa¹⁵. Jääkiekon suosio näkyy myös television katsojamäärissä. Jääkiekon MM-kisojen otteluita seuraa vuosittain miljoonayleisö¹⁶. Myös ottelut, joissa Suomi ei pelaa, vetävät yleisöä television äärelle¹⁷. Lisäksi jääkiekon SM-liiga on Suomen palloilusarjoista ylivoimaisesti suosituin. Yleisökeskiarvo sarjassa oli vuonna 2018 melkein kaksinkertainen verrattuna toisena tulevaan jalkapallon Veikkausliigaan¹⁸.

Mutta mikä jääkiekossa viehättää? Siteerasin tämän kiekkohistoriaa käsittelevän luvun alussa urheilutoimittaja Vesa Rantasta, jonka mukaan jääkiekko aiheuttaa suomalaisissa jonkinlaisia ”alkukantaisia värähdyksiä”, eli ikään kuin herättäisi meissä selviytymisvaiston. Rantasen mukaan moni muu laji on maailmalla suurempi ja sivistyneempi, mutta ne eivät sovi taistelutahtoisiin suomalaisille. Jääkiekon fyysisyyttä onkin esitetty yhdeksi perusteluksi lajin valtavaan suosioon Suomessa (Mähkä 2015, 123). Heiskanen pitää jääkiekon vetovoimana nimenomaan lajin tarjoamia yhteisöllisiä kokemuksia ja elämyksiä – yhteenkuuluvuuden tunnetta, jota muualta on vaikea saavuttaa. Esimerkiksi ottelun seuraaminen koetaan vahvasti sosiaaliseksi tapahtumaksi. Lisäksi ottelutapahtumat kaikessa jännittävyysdessään tarjoavat ihmisille mahdollisuuden ilmaista tunteitaan, niin myönteisiä kuin negatiivisia. Heiskanen

¹⁴ Sponsor Insightin tutkimuksen lehdistötiedote vuodelta 2019 (katsottu 26.03.2019)

http://www.sponsorinsight.fi/uploads/1/1/1/0/11102604/sponsor_insight_lehdist%C3%B6tiedote_19_03_2019.pdf

¹⁵ Keski-suomalainen 30.03.2017 <https://www.ksml.fi/urheilu/T%C3%A4ss%C3%A4-ovat-tutkitusti-suomalaisten-suosikkilajit-%E2%80%93katso-lista/957770>

¹⁶ Helsingin Sanomat 23.05.2016 <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002902628.html>

¹⁷ MTV Uutiset 22.05.2018 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/jaakiekkon-mm-finaalilla-hurjatavoittavuus-suomessa-1-85-miljoonaa-katsojaa/6919706#gs.3lb9bv>

¹⁸ Blogi Ainoa mittari 27.10.2018 <https://ainoamittari.wordpress.com/2018/10/27/suosituimmat-suomalaiset-palloilusarjat-2018/>

mukaan jääkiekon etuna on myös se, että laji mahdollistaa faneille useita identiteettejä ja samaistumisen kohteita: toisena hetkenä se voi olla oman kotikaupungin sarjajoukkue ja toisena taas maajoukkue. Näin lajia voi seurata vain satunnaisesti tai sitten suuresti omistautuneena fanina. (Heiskanen 2018, 309–310) Heiskasen (2018, 310) mukaan jääkiekosta on tullut osa suomalaista kansankulttuuria.

Asemansa saavuttamiseksi jääkiekko on käynyt vuosikymmenten läpi kehityskulun, johon ovat vaikuttaneet monet tekijät. Tällaisia ovat mediassa ja yhteiskunnassa tapahtuneet, lajille otolliset muutokset ja onnistunut lobbaustyö. Lopulta jääkiekosta on muodostunut tuote, jonka yhteiseen kertomukseen suomalaiset haluavat kiinnittyä. Tai vaikka eivät haluaisikaan, jääkiekon vaikutuksilta on Suomessa vaikea välttyä. Tästä syystä jääkiekon yhteistä tarinaa ja siihen sisältyviä piirteitä sekä tapoja Suomessa on syytä tarkastella tarkemmin. Tähän tarkoitukseen jääkiekkoilijoiden elämäkerrat sopivat hyvin. Ne avaavat jääkiekkoilijan ajatusmaailmaa ja sitä kautta lajin sisäistä kulttuuria, mutta myös niitä kerronnantapoja, joita jääkiekon ympärille on rakentunut.

3 URHEILIJOIDEN ELÄMÄKERRAT

3.1 Elämäkertojen monet ulottuvuudet

”Urheilukirjojen tyyppivikoja ovat fanitus, sensaatiohakuisuus ja ylipitkät tapahtumainkuvaukset. Jos tekijä tuntee kohteensa liian hyvin ja on raivoisan innostunut tämän urheilulajista, mennään suu edellä poikittaiseen mailaan tai kolmosvaihteella metsään.” (Kyrö, 2018¹⁹)

Kirjailija Tuomas Kyrön määritelmä urheilukirjoista ei ole mairitteleva, vaikka urheilun ystävänä tunnettu Kyrö lieneekin sen kieli poskessa kirjoittanut. Totuuden siemen siinä silti piilee. Yhtä kriittisesti urheilijoiden elämäkertoihin ovat suhtautuneet useat tutkijatkin. Esimerkiksi Rami Mähkä (2015, 106) on todennut, että urheilijaelämäkerrat voi nähdä lähinnä ”sivutuotteita, elämäkokemusten ja anekdoottien kokoelmina, faniopuksina”. Mähkän mukaan urheilijaelämäkertoja ei joitain poikkeuksia lukuun ottamatta huomioda aina edes kirjallisuutena. Samankaltainen on myös tietokirjailija Erkki Vettenniemen näkemys urheilukirjoista ja elämäkertoista. Vettenniemen mukaan (1998, 194) urheilu on ihmisille viihdettä ja pakoa arjesta, joten samat odotukset seuraavat myös kirjoihin. Hän kuvailee urheilijaelämäkertojen olevan kuin ”ylipitkiä lehtiartikkeleita”, joiden tyyli on jutusteleva, hienotunteinen ja välillä jopa ihaileva (emt., 195). Eivätkä kirjailijat aina itsekään luokittele teoksiaan elämäkertakirjallisuudeksi. Esimerkiksi F1-kuljettaja Kimi Räikkösestä kirjan *Tuntematon Kimi Räikkönen* (2018) kirjoittanut Kari Hotakainen on kuvannut teostaan näin:

”Tämä ei ole elämäkerta, ei voisikaan olla, koska päähenkilö on elämänsä puolessavälissä. Tämä on kertomus autourheilijasta, josta olisi voinut tulla auton asentaja.” (Hotakainen 2018, 10)

¹⁹ Suomen Kuvalehti 16.08.2018 <https://suomenkuvalehti.fi/kyro/2018/08/16/jalat-maassa-yksityiskoneessa-hotakainen-avaa-raikkosen-moottorin/>

Suomessa on yleiskielessä tapana puhua kaikista kirjaksi painetuista elämäntarinoista nimenomaan *elämäkertoina*. Kaikessa yksinkertaisuudessaan elämäkerta on ”esitys henkilön elämän vaiheista ja toiminnasta” eli biografia, kuten *Kirjallisuuden sanakirjassa* (2003) määritellään. Usein elämäkertoissa selvitetään myös kohteen tarkoitusperiä, mahdollisia tuloksia ja kohteen persoonallisuutta sekä elinpiiriä. (Hosiaislouma 2003, 187) Kotimaisen kirjallisuuden professorin Yrjö Varpion (1982, 84) mukaan elämäkerran kirjoittajalla on käytössään kaunokirjallisuuden keinot, kun kirjoittaja valitsee aineistoa, painotusta ja kielellisen tyylin elämäkertaan. Varpio muistuttaa (1982, 84), että elämäkertoissa ei ole tarkoituksena luetella vain faktoja päähenkilöstä, vaan niissä pyritään rakentamaan yhtenäinen henkilökuva. Elämäkertakirjallisuuden on katsottu saaneen alkunsa antiikin Kreikan aikoihin (Hosiaislouma 2003, 187).

Omaelämäkerta, eli autobiografia, puolestaan on henkilön elämä tämän itsensä kertomana. Omaelämäkertoja pidetään epäluotettavina henkilöhistoriallisina lähteinä, sillä niissä esitystapa on valikoiva ja ihmisen muistikaan ei ole pettämätön. Omaelämäkertojen on kuvattu olevan kirjoittajan ”idealisoitu omakuva”. (Hosiaislouma 2003, 654–655) Varpion (1982, 104) mukaan omaelämäkerran motiivina voi olla itsetutkiskelu tai tilinteko omasta toiminnasta, kuten päiväkirjaa kirjoittaessa. Omaelämäkertojen suosio kasvoi erityisesti 1900-luvulla (Hosiaislouma 2003, 655).

Viimeisenä kirjallisuuden alalajina, johon urheilijoidenkin elämäntarinat voisi sijoittaa ja johon tutkimuskirjallisuudessa olen törmännyt, on *muistelmat*. Kirjallisuuden sanakirja määrittelee muistelmien olevan ”enemmän tai vähemmän dokumentoitu, usein anekdootein höystetty kertomus muistelijan elämästä ja/tai hänen tuntemistaan aikalaisista, oloista ja tapahtumista” (emt., 602). Muistelmissa ei välttämättä keskitytä vain muistelijaan itseensä ja häneen suoraan liittyviin tapahtumiin (emt., 603).

Suomessa harva urheilijan elämäkerta on lähtöisin tämän omasta kynästä. Poikkeuksia on vain muutama. Esimerkiksi entinen jalkapalloilija Jari Litmanen on merkitty yksin tekijäksi hänen kirjaansa *Litmanen 10* (2015). Toisaalta lähes yhtä harvoin urheilijasta kirjoitetaan elämäkerta ilman urheilijan osallistumista tekoprosessiin. Monesti elämäkerta on kirjailijan ja urheilijan yhteistyön tuotos. Prosessi muistuttaa toimittajan työtä: kirjailija haastattelee urheilijaa, tämän läheisiä ja muita haluamiaan henkilöitä nauhalle. Haastattelut ovat näin ollen elämäkertojen päälähde hyvin usein. Jos

elämäkerta on kirjoitettu yksikön ensimmäisessä persoonassa, kertojan äänestä on usein haluttu saada kohteensa kuuloinen ja tunnistettava. Tällöin käytetään esimerkiksi puheilmaisuja, joita urheilija käyttäisi myös todellisuudessa. Tutkija Päivi Kosonen (2009, 234) on todennut, että nimenomaan omaelämäkertoissa ei ole erillistä kertojaa samaan tapaan kuin romaaneissa. Hän tarkentaa, että kertoja voi toki olla, mutta tämä on ”yhteydessä tekijään ja päähenkilöön tai jopa identtinen näiden kanssa” (emt., 234). Urheilijoiden elämäntarinoissa onkin usein omaelämäkerrallisia piirteitä. Esimerkiksi kasvutarinat ja valaistumisnarratiivit ovat yleisiä. Lisäksi urheilijaelämäkerrat monesti kertovat päähenkilön saavutuksista tai pettymyksistä. (Smith & Watson 2010, 163) Kososen kuvaus on melko osuva myös urheilijaelämäkertojen kannalta:

”Omaelämäkerrassa juonen punomisen kohteena ei ole enempää tai vähempää kuin tekijän persoonallinen identiteetti ja tämän elämän kokonaismerkitys.” (Kosonen 2009, 283)

Urheiluelämäkertojen on myös nähty yhdistävän erilaisia kerronnan malleja, eikä elämäkertoja voi välttämättä niputtaa yhden genren sisään. (Smith & Watson 2010, 163) Toki kaava itse kirjassa on usein sama. Elämäkerta alkaa urheilijan ikimuistoisimmalla ottelulla tai kilpailulla, minkä jälkeen kronologisesti kerrataan urheilijan tie vaikeasta lapsuudesta lajinsa huipulle. Tämän voi katsoa johtuvan siitä, että monet elämäkerrat kirjoitetaan kaupallisista syistä juuri urheilijan uran viimeisen huipennuksen jälkeen (Whannel 2002, 59) ja tällöin on luonnollista aloittaa uran huippuhetkellä. Koska urheilijoiden elämäkertoja tai muistelmia on ollut vaikea lokeroida, niitä on toisinaan kuvattu myös hieman vähättelevällä englanninkielisellä termillä *jockography*²⁰ (Smith & Watson 2010, 272).

Olen tutkijoiden kanssa samaa mieltä siitä, että urheilijaelämäkertoissa yhdistyvät useat elämäkerronnalliset muodot ja teoksia on hankalaa lokeroida yhden termin alle. Selvyyden kannalta käytän kuitenkin jatkossa tekstissäni termiä elämäkerta, sillä se on yleisesti käytetty eikä termi myöskään sulje suoraan mitään pois.

²⁰ jock = urheilija, urheiluhullu (<https://www.sanakirja.fi/english-finnish/jock>)

3.2 Urheilijaelämäkerta mediailmiönä

”Kun suomalaisurheilija menestyy, hän voittaa kesämökin ja tontin. Jos laji on oikea ja urheilija vähänkin mediakykyinen, avautuu pääosa myös pika-elämäkerralliseen sankarikirjaan.” (Pyykkönen & Kanerva 1996, 19)

Urheilijoiden henkilökuvia ryhdyttiin kirjoittamaan 1970-luvulla. Suomalaisista jääkiekkoilijoista ensimmäisenä elämäkerran lienee saanut Porin Ässistä maailmalle ponnistanut Veli-Pekka Ketola, jonka elämäntarina julkaistiin kirjana vuonna 1979. Tämän jälkeen urheilijaelämäkertojen julkaisutahti on kiihtynyt. Kustantajat ovat luottaneet etenkin sankaritarinoiden voimaan, vaikka Teijo Pyykkösen ja Juha Kanervan mukaan sankaritarinat harvoin paljastavat todellista ihmistä urheilijaroolin takaa. (Pyykkönen & Kanerva 1996, 20–22) Tosin sankaritarinoitakin voi olla monenlaisia. Esimerkiksi menestys tai mitali ei ole aina ollut tae sille, että urheilijasta kirjoitetaan kirja. Vaikuttava tekijä voi olla myös urheilijan ”koko vuoden kestävä mediakunto- ja tyyli” (emt., 22). Tällä todennäköisesti viitataan urheilijan medianäkyvyyteen ja sen laatuun. Yleensä elämäkertoja kirjoitetaan tunnetuista ja värikkäistä urheilijapersoonista.

Pyykkönen ja Kanerva (1996) ovat käsitelleet suomalaisia urheilukirjoja Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi-julkaisusarjassa, numerossa nimeltä *500 urheilukirjaa: suomalaiset urheilu- ja liikuntakirjat 1980–1995*. Pyykkönen ja Kanerva ovat artikkelissaan arvioineet myös urheilukirjojen tulevaisuutta. Tuolloin he uskoivat, että hidastempoinen kirjantekoprosessi on vaarassa jäädä muun median jalkoihin ja siksi tulevien urheilukirjojen näkökulman täytyy olla mietitympi ja sisällön sellainen, mitä media ei ole pystynyt tarjoamaan. (Emt., 49) Arvio on osunut melko lailla oikeaan. Urheilijoiden elämäkerrat pyrkivät nykypäivänä olemaan enemmän tai vähemmän paljastuskirjoja. Mainospuheissa kirjojen hehkutetaan paljastavan urheilijasta jotain sellaista, mitä kukaan ei ole aikaisemmin tiennyt tai mistä on julkisuudessa vaiettu.

Aiemmin jo hieman sivusin urheilijoiden elämäkertojen kirjoittajia – urheilija kun harvoin tarttuu kynään itse. James Pipkin on huomauttanut (2008, 8), että hyvin monissa urheilijaelämäkertoissa otsikko on ”My Story” (minun tarinani), vaikka elämäkerran on kirjoittanut joku muu kuin urheilija itse. Merkillepantavaa on se, että tämä *joku muu* on

hyvin usein toimittaja. Tämän ovat huomioineet myös useat muut tutkijat (esim. Pipkin 2008; Boyle 2009; Pyykkönen & Kanerva 1996; Vettenniemi 1998).

”Kirjoitustyön tekee tavallisesti lehtimies, sisäpiirin jäsen, ja urheilija antaa teokselle siunauksensa.” (Vettenniemi 1998, 194)

Pyykkönen ja Kanerva näkevät toimittajuuden kuitenkin myös etuna urheilijaelämäkertaa kirjoittaessa. Toimittajathan ovat päässeet jo aiemman työnsä kautta lähelle kohdettaan, mikä tekee kirjan työstämisestä helpompaa. (Pyykkönen & Kanerva 1996, 21) Tosin urheilumediaa tutkineen Raymond Boylen (2009, 181) mukaan urheilijoiden julkisuuskuvat on nykypäivänä niin suojeltu, ettei urheilijoista useinkaan saa mitään kovin henkilökohtaista irti. Ja juuri siksi, että toimittajat pääsisivät lähemmäs urheilijaa, he tarjoutuvat urheilijan elämäkerran kirjoittajaksi. (Emt., 181) On myös syytä huomioda, että urheilijoiden elämäkerrat ovat erittäin myyvää materiaalia toimituksille. On yleistä, että toimittajat saavat elämäkerran luettavakseen embargo-oikeudella, jotta he voivat valmistella siitä juttuja ennen virallista julkaisupäivää. Kirjan julkaisupäivänä elämäkerran kiinnostavimpia kohtauksia referoivat uutiset julkaistaan. Monesti jutut ovat niin kattavia, että niiden jälkeen kirjan lukeminen voi tuntua jopa turhalta, sillä kaikki mehevimmät paljastukset on tulleet jo julki. Mutta hyötyvätkö tästä erityisesti ne toimitukset, joiden toimittajat ovat toimineet elämäkertakirjailijoina? Useimmiten jääviysoongelmat pyritään kieltämään ja toimittajien ei anneta kirjoittaa juttuja omista kirjoistaan. On kuitenkin naiivia väittää, etteikö minkäänlaista etulyöntiasemaa syntyisi.

Esimerkkejä toimittajien kirjoittamista urheilijaelämäkertoista on pitkä liuta – ja hyvin monet niistä kertovat jääkiekkoilijan elämäntarinan. Ilta-Sanomien urheilutoimittaja Marko Lempinen on kirjoittanut kirjat Marko Jantusesta (*Läpi Helvetin*, 2016) ja Matti Hagmanista (*Matti Hagman – Stadin kingi*, 2011). Jarkko Ruudun elämäkerta *Jumalainen näytelmä* (2015) on Ilta-Sanomissa ja sittemmin muun muassa Telian liigälähetyksissä työskennelleen Tuomas Nyholmin käsialaa. Yleisradiossa ja MTV3:ssa vaikuttanut urheilutoimittaja ja nykyisin myös tietokirjailijan tittelä käyttävä Ari Mennander on puolestaan kirjoittanut elämäkerrat sekä Teemu Selänteestä (*Teemu*, 2014) että Jari Kurrista (*Jari Kurri 17*, 1997). Jutilan elämäkerran (*Juti: Timo Jutilan tarina*, 2017) takana on hänen entinen työparinsa Hockey Night -ajoilta, MTV Uutisten urheilutoimittaja Mika Saukkonen. Jatkoaika.com-jääkiekkosivuston entinen

päätoimittaja Antti Wennström on erikoistunut jääkiekkoilijoihin, joiden ura ei ole edes puolivälissä. Wennström on saattanut kansien väliin Patrik Laineen (2017) ja Sebastian Ahon (2018) tarinat siinä määrin, mitä parikymppisen nuoren elämästä on ollut kirjoitettavaa.

Muita urheilutoimittajien kirjoittamia elämäkertoja viime vuosilta ovat taitoluistelija Kiira Korven elämäkerta *Ehjäksi särkynyt* (Jere Nurminen 2018) ja hiihtäjä Aino-Kaisa Saarisesta kertova *Tahto – Aino-Kaisa Saarisen kahdet kasvot* (Pekka Holopainen 2016). Ilta-Sanomien Pekka Holopainen on kirjoittanut myös Janne Ahosen elämäkerran *Kuningaskotka* (2009).

Urheilijoiden elämäkertoista onkin tullut Suomessa kannattava bisnes. Viimeisimpänä Kari Hotakainen on voinut naureskella matkalla pankkiin, sillä Hotakaisen kirjoittama *Tuntematon Kimi Räikkönen* (2018) nousi yhdessä kuukaudessa Suomen myydyimmäksi urheilukirjaksi²¹. Lopulta kirjaa meni julkaisuvuonna kaupaksi yhteensä 191 384 kappaletta ja se oli samalla vuoden myydyin kirja Suomessa²². Kyseessä oli Hotakaisen kirjailijauran ensimmäinen ei-fiktiivinen teos, minkä lisäksi hän on kertonut, ettei tiennyt ennen kirjantekoa formuloista oikeastaan mitään²³. Halusiko Hotakainen poistua omalta mukavuusalueeltaan vain haastaakseen itsensä vai haistoiko hän mahdollisuuden iskeä kultasuoneen? Vaihtoehtoista ensimmäiseen hän on viitannut haastatteluissa, mutta ei häneltä myöskään ole voinut jäädä huomaamatta syksyllä 2017 julkaistu, Aki Linnanahteen *Jere*-elämäkerta. Jääkiekkoilija Jere Karalahden elämäntarina kansien välissä myi sekin julkistamisvuonnaan kelpo määrän, 33 200 kappaletta, ollen vuoden myydyin tietokirja Suomessa²⁴. Aiempi urheilukirjojen myyntiennätys oli vuodelta 2014, kun Aki Mennanderin kirjoittama *Teemu*-kirja (2014) myi 76 900 kappaletta julkaisuvuotenaan²⁵.

²¹ Aamulehti 21.09.2018 <https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/kimi-raikkosen-elamakerta-on-jo-nyt-suomen-kaikkien-aikojen-myydyin-urheilukirja-100-000-myytya-kirjaa-reilussa-kuukaudessa-201211111>

²² Iltalehti 22.01.2019 <https://www.iltalehti.fi/formulat/a/270b796c-1a22-4632-858a-9a24274a447b>

²³ Seura 16.08.2018 <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/nain-kirjailija-kari-hotakainen-loysi-yhteyden-kimi-raikkoseen-taiteessa-ja-formuloissa-on-yhta-paljon-paskanpuhumista/>

²⁴ Helsingin Sanomat 19.11.2018 <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005904749.html>

²⁵ MTV Uutiset 19.08.2018 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/teemu-selanteen-historiallinen-asema-uhattuna-kohoaako-kimi-raikkosen-kirja-edelle/7035862#gs.6BcYe1s7>

Vaikka *Tuntematon Kimi Räikkönen* on omassa sarjassaan ylivoimainen eikä samanlaisia myyntilukemia todennäköisesti tulla näkemään ainakaan hetkeen, on Suomessa jo vuosia ollut havaittavissa jonkinasteinen urheiluaiheisten kirjojen trendi. Lähes jokaisesta yhtään enemmän meritoituneemmasta urheilijasta on kirjoitettu elämäkerta. Tai oikeastaan ei tarvitse olla edes meritoitunut urheilija, vaan jokainen, jolla on jokin myyvä tarina kerrottavaan, kelpaa. Tällaisista elämäkertoista voi syntyä laajempikin populaarikulttuurin ilmiö: esimerkiksi Jere Karalahdesta kaavaillaan parhaillaan myös elokuvaa²⁶. Toinen suomalainen jääkiekkoilija, josta on jo tehty elokuva, on Teemu Selänne (Selänne 2013). On selvää, että Karalahti ei saa elokuvaansa pelillisten ansioidensa takia eikä se ole vastaus palvoville faneille, kuten Selänteestä tehty dokumenttielokuva osittain oli. Karalahden elokuvaa, jos ja kun se jonain päivänä valmistuu, mennään todennäköisesti katsomaan samasta syystä, kuin katsotaan tosi-tv-ohjelmia tai luetaan juorulehtiä. Ihmiset haluavat tirkistellä ja moralisoida.

Urheilijoiden elämäkertoja saatetaan usein mainostaa rehellisinä kuvauksina päähenkilön elämästä, mutta lukija ei silti koskaan voi luottaa siihen, että urheilijasta kerrotaisiin aivan kaikki. Omaelämäkerta nähdään tekstityyppinä, joka kertoo todellisista tapahtumista, mutta tapahtumien paikkansapitävyyttä ei silti voi käytännössä aina tarkistaa. Elämäkertoja ei pidäkään sotkea historian tutkimukseen ja sen lähdekriittisiin käytäntöihin. (Kosonen 2009, 287) Esimerkiksi Jere Karalahden elämäkerran kirjoittanut Aki Linnanahde on myöntänyt suoraan, että *Jere*-kirjan kaikki tarinat eivät kestä merivettä: ”Osa tarinoista on totta, mutta joukossa on myös urbaaneja legendoja, jotka eivät pidä paikkaansa tai ovat vähintään vahvasti väritettyjä” (Linnanahde 2017, 331). *Teemu*-kirjan kirjoittanut Ari Mennander on puolestaan avoimesti kertonut olevansa Teemu Selänten läheinen ystävä²⁷. Herääkin kysymys, kuinka kriittisesti ystävästään voi tai haluaa kirjoittaa? Kari Hotakaisen *Tuntematon Kimi Räikkönen* pyrkii olemaan kuvaus Kimi Räikkösestä ihmisenä ja avaamaan niitä puolia, joita media ei ole pystynyt välittämään, mutta valikoiva muisti tuntuu vaivaavan tätäkin teosta. Esimerkiksi Räikkösen noin kymmenvuotinen parisuhde ja ensimmäinen

²⁶ Ilta-Sanomat 10.04.2019 <https://www.is.fi/viihde/art-2000006065478.html>

²⁷ Ilta-Sanomat 21.09.2014 <https://www.is.fi/viihde/art-2000000810604.html>

avioliitto sivuutetaan kirjassa vain muutamalla virkkeellä. Se, että elämäkerroissa joistain asioista vaietaan, on valinta. On helppo uskoa, että valinnan on tehnyt urheilija, sillä hänhän yleensä lopputuotokselle antaa viimeisen hyväksynnän.

3.3 Elämäkerta rakentaa urheilijan julkisuuskuvaa siinä missä mediakin

Elämäkertoja on syytä tarkastella myös urheilijan brändin näkökulmasta. Millaista julkisuuskuvaa kirjoissa rakennetaan? Kenen näkemykseen se perustuu? Urheilijathan ovat julkisuuden henkilöitä siinä missä esimerkiksi poliitikot, näyttelijät, laulajat, juontajat ja nykypäivänä tubettajat. Heidän uraansa seurataan lehtien sivuilla ja mitä suurempi urheilutähti, sitä enemmän hänen yksityiselämänsä kiinnostaa urheilutoimitusten lisäksi viihdepuolta. Urheilujulkisuuden merkitys on kasvanut samalla, kun urheilu on viihteellistynyt ja ammattimaistunut (Itkonen, Immonen, Matilainen & Jaskari 2008, 10). Itkonen, Immonen, Matilainen ja Jaskari toteavat, että kaupallistumisella on ollut vaikutuksensa sekä mediaan että urheiluun. Vaikutus on näkynyt nimenomaan siinä, että urheilutähdet kuvataan samanlaisina julkisuudenhenkilöinä kuin populaarikulttuurissa ja toimittajat ovat kiinnostuneita heidän asioistaan urheilusuoritusten ulkopuolella. (Emt., 26) Julkisuudenhenkilöiden elämästä uutisoiminen voidaan nähdä myös osaksi tabloidisaatiota. Sen myötä henkilökeskeisyys ja sensaatiohakuisuus lisääntyivät median sisällöllisissä painotuksissa ja urheilijat muiden julkisuudenhenkilöiden rinnalla nousivat aiempaa näkyvämmiin lehtien sivuille. (Kolamo 2018, 98)

Toisaalta onko urheilu itsessäänkin viihdettä? Osmo A. Wiio (1988) on todennut, että urheilijat ovat ammattilaisia oman lajinsa lisäksi viihteen kentällä. Wiio jopa esittää toiveen, ettei ”urheilijoiden ammattikoulutusta siirretä Teatterikorkeakouluun monenlaisista yhtäläisyyksistä huolimatta”. (Wiio 1988, 45) Urheilun viihteellisyys on kuitenkin asia, josta kiistellään jatkuvasti. Esimerkiksi urheilijat eivät välttämättä koe uraansa koko kansan viihteeksi, mikä usein ilmenee nuivassa suhtautumisessa toimittajiin. Lisäksi on tutkijoita, jotka näkevät urheilijoiden julkisuuden olevan ansaittua ja perustellumpaa verrattuna muihin julkisuudenhenkilöihin. Esimerkiksi David Gilesin (2000, 7) mukaan urheilutähdet ovat erityisiä siksi, että heidän lahjakkuuttaan tai hyvyttään on mahdollista mitata. Voitto ei ole mielipidekysymys,

vaan sen kertoo kello tai muut mittavälineet, kun tuloksia verrataan keskenään. Tällöin tähtiasema on ansaittu. Toisaalta tämä asema voi olla nopeasti uhattuna, sillä huippu-urheilijan ura ei kestä kuin hetken. (Turner 2014, 22). Lisäksi verrattuna muihin julkisuudenhenkilöihin, urheilijan virhe voi olla yleisölle vaikeampi asia hyväksyä (Brookes 2002, 34). Tämä johtuu usein siitä, että urheilijat nähdään roolimalleina sekä esikuvina. Haksahdus, etenkin yksityiselämässä, murentaa tätä mielikuvaa.

Urheilumediaa tutkineen Garry Whannelin (2002, 56) mukaan yleisö tuntee urheilutähtensä vain median luomien diskurssien kautta. Urheilijan tähteyttä pidetään yllä kahdella tapaa: ensin urheilijasta rakennetaan lähes mytologinen hahmo maagisine ominaisuuksineen, minkä jälkeen tätä tarinaa kerrotaan yhä uudelleen kunkin vallitsevan diskurssimallin mukaisesti. Näin urheilijan tähtistatusta perustellaan jatkuvasti menneillä saavutuksilla ja tarinasta on mahdollista pudottaa epämieluisat asiat pois. Samalla mobilisoidaan kansan muisti. Narratiivia urheilijan elämästä tuotetaan Whannelin mukaan neljällä eri tavalla. Sanomalehdet keskittyvät tähtiin ja tuloksiin, aikakauslehdissä julkaistaan syvempiä henkilökuvia ja televisio puolestaan rakentaa narratiivia urheilutapahtumien kautta. Neljäs tapa on elämäkerran kirjoittaminen. (Whannel 2002, 56–57)

Medialla onkin omat syynsä ja motiivinsa siihen, millainen tuote urheilijasta rakentuu. Yksi esimerkki on juuri Teemu Selänne. Hän on saanut nauttia lähes koko uransa pääpiirteittäin positiivisesta julkisuudesta. Näin on syntynyt imagoltaan puhdas sankari. Sankarihahmojen rakentaminen mediassa onkin yksi tyypillisimmistä vaihtoehdoista, ja tutkimuksen mukaan hyvin monet urheilutoimittajat kokevat myös itse, että media tukee urheilusankaruutta (Itkonen, Ilmanen, Matilainen ja Jaskari 2008, 60). Selänteen myyttinen sankarihahmo – tai sen ylläpitäminen – on kuitenkin kirvoittanut myös kritiikkiä. Esimerkiksi toimittaja Tuomas Enbuske on kirjoittanut Iltalehden kolumnissaan²⁸ Selänteen olevan suomalaisille isompi kuin Jeesus. Enbusken mukaan urheilutoimittajat ovat Selänteen opetuslapsia, jotka ovat tehneet sanattoman

²⁸ Iltalehden blogi 05.02.2016 <https://blogit.iltalehti.fi/tuomas-enbuske/2016/02/05/unohtakaa-beatles-selanne-on-isompi-kuin-jeesus/>

sopimuksen, ettei Selänteestä kirjoiteta negatiivisesti. Jopa juorulehti Seiska julkaisee selänteestä vain ”mukavia reportaaseja”, Enbuske toteaa.

Selänteen tapauksessa taustalla lienee toinenkin urheilujournalismin tyyppivika. Urheilutoimittajia nimittäin usein kritisoidaan näiden liian läheisistä suhteistaan urheilijoihin. (Whannel 2002, 51; Pänkäläinen 1998, 171; Kolamo 2018, 99) Tämä on yksi urheilujournalismin ikuisuusongelmia. Jotta saa juttuja urheilijoista, on päästävä heidän lähelleen. Tämä taas vaatii kompromisseja. Yksikin ikävä uutinen voi tyrehdyttää välit urheilijaan, eikä tällöin juttuja enää synny. Lisäksi urheilujournalismi joutuu jatkuvasti kamppailemaan yleisön ristiriitaisia odotuksia vastaan. Urheilutoimittajilta vaaditaan kriittisyyttä ja objektiivisuutta, mutta samaan aikaan yleisö haluaa heidän edustavan myös faneja. (Rowe 2004, 37) Usein kuulee, kuinka urheilutoimittajien kuuluisi kannustaa etenkin oman maan urheilijoita, ei lytätä.

Julkisuutta ja julkisuuskulttuuria yleisimmin tutkinut Nayar (2009, 126) näkee, että myös julkisuudenhenkilö voi olla aktiivinen osapuoli julkisuuskuvaa rakentaessa. Nayarin mukaan elämäkerta on väline, jolla julkisuudenhenkilö voi itse rakentaa identiteettiään ja minuuttaan siinä missä haastattelussakin. Elämäkerta ja haastattelu tarjoavat tilaisuuden taustoittaa ja kehystää sitä tietä, jonka kautta henkilöstä tuli tähti. Mitä ongelmia hän matkallaan kohtasi? Nayarin mukaan juuri vaikeuksien voittaminen ja siten tähdeksi nouseminen nostavat julkisuudenhenkilön tavallisten ihmisten yläpuolelle. (Nayar 2009, 127) Myös urheilijaelämäkertoja tutkinut Pipkin näkee urheilijan omilla pyrkimyksillä olevan vaikutusta. Pipkinin mukaan (2008, 2) elämäkerta on urheilijalle jonkinlainen paikka esittää tai paljastaa todellinen minänsä. Lisäksi elämäkerta voi olla urheilijalle myös itsetutkiskelua. Pipkin tosin huomauttaa, että aina ei ole kyse vain siitä, mihin urheilija tähtää – myös vallitsevalla julkisuuskulttuurilla on merkitystä. (Emt., 2)

Urheilijoihin, kuten muihinkin paljon näkyvyyttä saaviin julkisuudenhenkilöihin, liittyy yleisön näkökulmasta tietynlaista mystisyyttä. Tämä herättää yleisön uteliaisuuden: millainen on *todellinen ihminen* julkisuuskuvan takaa? Elämäkerrat tyypillisesti lupaavat antaa tähän vastauksen. Usein kirjojen mainostetaan paljastavan *totuus* urheilijasta. (Whannel 2002, 59) Eikä tarinan tarvitse olla siloteltu versio eletystä elämästä, vaan esimerkiksi ryysyistä rikkauksiin -narratiivit ovat tyypillisiä (Whannel 2002, 60) ja viehättävät yleisöä. Boylen (2009, 90) mukaan ihmiset janoavat urheilulta

nimenomaan siihen sisäänrakennettuja sankaritarinoita: urheilun maailmaan kuuluvat koettelemukset, voitot ja häviöt sekä nöyryytykset ja odotusten lunastaminen. Näitä tarinoita halutaan kuulla yhä uudelleen, missä Boyle näkeekin urheilijaelämäkertojen suosion syyn. (Boyle 2009, 90)

Mediajulkisuutta ei ole tarjolla joka lajille eikä mistä tahansa urheilusta saa rakennettua tuotetta eikä myyvää elämäkertaa. Itkonen, Ilmanen, Matikainen ja Jaskari (2008, 11) ovat teoksessaan *Media urheilun tulkkina ja tekijänä* määritelleet, että urheilullinen menestys on ensimmäinen tekijä, joka lisää median kiinnostusta ja alentaa kynnystä uutisoida lajista tai urheilijasta. Toinen seikka on lajin suosio muutoin kuin mediavälitteisesti: löytääkö yleisö paikan päälle? Valinnoissa näkyvät myös median omat lähtökohdat (tavoitteleeko se jotain tiettyä lukijakuntaa) ja eettiset valinnat. (Itkonen, Immonen, Matilainen & Jaskari 2008, 11) Jääkiekkoon ja jääkiekkoilijoita kohtaan kiinnostus ja huomio on kyllä jatkuvaa, mutta yksittäisen persoonan nouseminen joukosta saattaa vaatia urheilullista menestystä enemmän. Ehkä juuri tästä johtuen medially on ollut taipumusta roolittaa jääkiekkoilijoita. Jääkiekkoaiheisen kirjan kirjoittanut valmentaja Raimo Summanen (Summanen & Hazard 2011, 236) onkin syyttänyt mediaa pelaajien ominaisuuksien liioittelusta, minkä takia urheilijoista tulee ”irvikuvia” itsestään. Summasen mukaan yksityiskohtia paisutellaan niin, että niistä muotoutuu lopulta kokonainen tarina. Hän ottaa esimerkikseen oman julkisuuskuvansa, jota Summanen nimittää raivoavaksi hulluksi. Jääkiekkoilija Olli Jokisesta puolestaan on Summasen mukaan yritetty maalailla mediassa itsekästä kuvaa. (Emt., 237) Miksi urheilijoille halutaan luoda rooleja? Summanen, vaikka ei mediatutkija olekaan, perustelee asian oivaltavasti:

”Itse kukin saa kunnian muuntua jonkinmoiseksi karikatyyriksi, jos urheilun huipulle yltää. Median kannalta on kätevä, että dramaattiset vastapuolet löytyvät helposti, väen ja tapahtumat voi jakaa hyviin ja pahoihin, kyllään ja eihin helposti ja yksioikoisesti niin, että sen yhdellä otsikonvilkaisulla ymmärtää.” (Summanen & Hazard, 238)

Urheilijaelämäkerta on melko moniulotteinen kokonaisuus, kun ottaa huomioon kaikki motiivit sen kirjoittamiseen ja julkaisuun. Yhtäältä elämäkerta voi olla urheilijan omaa mediapeliä, mutta toisaalta yhtä suuri, jos ei jopa suurempi, hyötyjä on media. Onhan media on ikään kuin rakentanut urheilijanarratiivin perustukset, joiden päälle elämäkertojen on hyvä jatkaa. En väitä, etteikö suuntaa pystyittäisi joissain tapauksissa

kääntämään, mikä tarkoittaisi sitä, että urheilijan elämäntarina saisi kirjan kansien välissä uudenlaisen ulottuvuuden. Tämä on kuitenkin vaikeaa. Jotta lukijalle on elämäkerrassa tarttumapintaa, on siinä ainakin jossain määrin hyödynnettävä niitä lähtökohtia, jotka ovat yleisölle jo ennestään tuttuja. Lisäksi jos kirjailijana on urheilutoimittaja, hän on usein omaksunut tietyt narratiivit niin vahvasti, että tulee toistaneeksi niitä tahtomattaankin. Urheilutoimittajat tapaavat toistaa totuttua kaavaa journalistisessakin sisällössään. On esimerkiksi paljon sanontoja ja termejä, jotka toistuvat nimenomaan urheilujutuissa.

3.4 Viisi erilaista, mutta hyvin samanlaista jääkiekkotarinaa

Valitsin tarkasteltavaksi viisi eri jääkiekkoilijan elämäkertaa. Nämä ovat Timo Jutilan elämäkerta *Juti: Timo Jutilan tarina* (Mika Saukkonen 2017), Jere Karalahden elämäkerta *Jere* (Aki Linnanahde 2017), Jarkko Ruudun elämäkerta *Jarkko Ruutu: Jumalainen näytelmä* (Tuomas Nyholm 2016), Marko Jantusen elämäkerta *Läpi Helvetin: Marko Jantusen tarina* (Marko Lempinen 2016) ja Teemu Selänteen elämäkerta *Teemu* (Ari Mennander 2014). Valintaani ohjasivat muutamat tekijät. Ensinnäkin halusin, että kirjat on julkaistu lähivuosina, eli 2010-luvulla, jotta elämäkerrat ovat osa laajempaa urheilukirjatrendiä. Lisäksi näin olen pystynyt perehtymään kirjojen aiheuttamaan keskusteluun perinteissä ja sosiaalisessa mediassa. Koska internet-aika on mullistanut urheilijaelämäkertojen näkyvyyden, valitsemiani kirjoja vanhemmat teokset on kirjoitettu hieman erilaisessa kontekstissa ja ympäristössä. En myöskään valinnut tarkasteluuni yhtään elämäkertaa sellaiselta jääkiekkoilijalta, jonka ura olisi yhä kesken. Mielestäni se ei olisi ollut tutkimuksen kannalta mielekästä, enkä kutsuisi tällaisia teoksia edes elämäkerroiksi. Valitsemieni elämäkertojen jääkiekkoilijoita yhdistää se, että he kaikki ovat ehtineet pelata samaan aikaan ja ovat Timo Jutilaa lukuun ottamatta syntyneet 1970-luvulla²⁹. Näin ollen elämäkerroissa kuvataan melko laajalti samaa aikakautta ja samoja tapahtumia.

²⁹ Timo Jutila s. 1963; Teemu Selänne s. 1970; Jarkko Ruutu s. 1975; Jere Karalahti s. 1975 & Marko Jantunen s. 1971

Joukossa on kaksi elämäkertaa, joiden pääanti ei ole jääkiekko, vaan päähenkilön päihdeongelmat. Nämä ovat Jere Karalahden ja Marko Jantusen elämäkerrat. Valitsin tarkasteltavakseni molemmat, sillä halusin vertailla kahta hyvin samankaltaista tarinaa ja erityisesti sitä, miten tarinoita käsitellään kirjoissa. On kiinnostavaa, että sekä Karalahti että Jantunen kertovat haaveilleensa rock-tähteydestä ja nauttineensa huomion keskipisteenä olemisesta. Piirteet edesauttoivat Karalahden ja Jantusen runsasta päihteidenkäyttöä, mutta silti molemmat pystyivät jatkamaan uraansa jääkiekkoilijana. Analyysissani pohdinkin sitä, miksi ei ole sattumaa, että tällainen oli mahdollista nimenomaan jääkiekossa ja millainen vaikutus lajikulttuurilla on asiaan.

Teemu Selänteen elämäkertaa ei olisi voinut tämän tyyppisessä tutkimuksessa ohittaa. Selänne on luonut Suomessa urheilusankari-ilmiön, jolle ei ole tähän päivään mennessä löytynyt vastinetta. Selännettä on useissa yhteyksissä pidetty Suomen suosituimpana jääkiekkoilijana ja hänestä tuli jo 1990-luvun alussa kansan, mutta myös median lellikki. Tätä samaa, hyvin selkeää sankaritarinaa rakentaa myös hänen elämäkertansa, vaikka kirjan kirjoittanut Ari Mennander kehuikin ennen kirjan julkaisua paljastavansa Selänteestä sen vaietun puolen, jota julkisuudessa ei ole nähty³⁰. Hyvä vertailukohde Selänteelle on Timo Jutila. Vaikka Jutila lopetti uransa paljon muita aikaisemmin, hän ehti tämän jälkeen toimia pitkään Suomen maajoukkueen taustajoukoissa ja oli mukana esimerkiksi voittamassa toista maailmanmestaruutta vuonna 2011. Tästä syystä myös Jutila on relevantti valinta. Jutilan hahmo julkisuudessa ei kuitenkaan ole muotoutunut pelkästään sankaruuden ympärille, mikä olisi voinut olla mahdollista myyttisiin mittasuhteisiin nostetun, historian ensimmäisen maailmanmestaruuden takia. Tämä näkyy hänen elämäkerrassaan jo pelkästään sanavalinnoissa.

Selänteestä kirjoitettiin ensimmäinen kirja jo vuonna 1993. Sen jälkeen on ollut vain ajan kysymys, milloin Suomen tunnetuimman ja jossain määrin myös suosituimman jääkiekkoilijan ura laitetaan uudelleen kansien väliin. Jutila tuskin olisi pelkästään pelillisten näyttöjensä ansiosta saanut elämäkertaa. Vai miksi muuten Jutilan elämäkerrassa on niin isossa osassa hänen jääkiekkouransa jälkeinen aika, työ tv-kommentaattorina ja esimerkiksi tarinat Suomen maajoukkueen kulisseista, kun Jutila

³⁰ Ilta-Sanomat 15.09.2014 <https://www.is.fi/viihde/art-2000000807496.html>

toimi joukkueenjohtajana? Kaksikosta Selänne on selkeästi sankari ja tähti. Selänteen pelitaitoja väheksymättä tähän asemaan nousemista on auttanut myös hänen persoonansa ja karismansa, joka vetää vertoja filmitähdille. Mihin kategoriaan Jutilan voisi laittaa? Kun Jutilan Tappara-paitaa oltiin nostamassa Hakametsän jäähallin kattoon, Yle kirjoitti Jutilasta henkilökuvan otsikolla: ”Timo Jutila on monelle huumorihahmo ja jäännö MM95-huumasta”.³¹ ”Jutin” suosioista päätellen myös hänenkaltaisensa persoona kuuluu suomalaisen jääkiekon tarinaan.

Viides valitsemani elämäkerta kertoo Jarkko Ruudun tarinan. Jos miettii suomalaisia jääkiekkosankareita, Ruudun rooli on poikkeuksellinen. Ruutu oli urallaan ennemminkin antisankari. Vaikka hän lopulta läpäisi NHL:n tiukan seulan ja vakiinnutti paikkansa sarjassa, ei Ruutu koskaan ollut ykkösketjun maalitykki tai luottopakki. Ruudun rooli oli ärsyttää ja aiheuttaa hämminkiä. Hän tappeli ja oli fyysinen, mikä pelityylinä on etenkin Suomessa nähty hieman likaisena. Elämäkerrassaan Ruutu analysoi uraansa pilkuntarkasti ja hän vaikuttaa olleen erittäin tietoinen teoistaan. Kirjan takakannessa Ruudun mainostetaan olevan Suomen kaikkien aikojen ristiriitaisin jääkiekkoilija, ja tätä dilemmaa elämäkerta pyrkii lukijalle purkamaan.

Valitut viisi elämäkertaa on mahdollista jakaa kahteen ryhmään. Jarkko Ruudun, Jere Karalahden ja Marko Jantusen elämäkerrat ovat kokonaisia tarinoita, joilla on alku ja loppu. Ne muistuttavat kaunokirjallisuutta, vaikka ainakin näennäisesti tositahtumiin perustuvatkin. Erityisesti Karalahden ja Jantusen elämäkerrat eivät keskity pelkästään jääkiekkouran selostamiseen, vaan ne ovat myös päähenkilöidensä kasvutarinoita. Ruudun elämäkerta puolestaan rakentuu vahvasti jääkiekkouran ympärille, mutta kirjassa on avattu pelaajan ajatuksia ja tuntemuksia niin kaukalossa kuin sen ulkopuolella. Elämäkerta on oikeastaan Ruudun itsereflektiota yli 400 sivun verran. Sen voi hyvin todeta, että vaikka Ruutu, Karalahti ja Jantunen ovatkin menestyneempiä kuin moni muu ammatikseen jääkiekkoa pelannut, eivät heidän uransa olisi pelkkien tilastojen valossa riittäneet elämäkerran kirjoittamiseen. Mutta he ovatkin jääkiekon antisankareita, renttuja ja pahoja poikia – ja myös tämä puoli kuuluu lajiin. Siksi Ruudun, Karalahden ja Jantusen tarinat myyvät.

³¹ Yle Urheilu 13.12.2018 <https://yle.fi/urheilu/3-10549773>

Teemu Selänteen ja Timo Jutilan elämäkerrat puolestaan muistuttavat fanikirjoja: fyysisesti valtavankokoiset kirjat sisältävän runsaasti kuvia, vanhoja lehtileikkeitä ja nippelitietoa pelaajien urasta. Elämäkertoihin ei ole haettu selkeää draamankaarta ja luvutkin on rakennettu osaksi teemoittain. Esimerkiksi ura Leijonissa on oma lukunsa molemmissa kirjoissa. Kirjoihin on nostettu pelaajien uran kannalta merkittäviä hetkiä, joita päähenkilöt, heidän lähipiirinsä ja jääkiekon sisäpiiriläiset kommentoivat kirjoihin valituissa sitaateissa.

Kun ihminen pitelee kädessään romaania tai rikosdekkaria, hän luultavasti pitää itsestäänselvyytenä, että kirjassa on juoni ja odottamattomia käänteitä, jotka pitelevät otteessaan. Elämäkerta kertoo taas elämästä, joka on jo jollain tapaa tuttu ja julkinen. Mitä uutta se voi tarjota? Miten kukin elämäkerta perustelee olemassaolonsa ja kiinnostavuutensa mahdolliselle lukijalle? Tähän pääsee kiinni esimerkiksi tarkastelemalla kirjojen takakansia, jotka toimivat ikään kuin mainoksina. Tällaisia lupailivat valitsemani elämäkerrat:

Jarkko Ruutu: *”Rehellinen elämäkerta kohupelaajasta, joka taisteli tiensä väkisin maailman huipulle - - Kaukaloiden terroristi ja sekopää, uhrautuvainen joukkuepelaaja, terävä lajifilosofi ja pukukoppien hengenluoja.”*

Marko Jantunen: *”Läpi Helvetin on trillerimäinen tositarina Marko Jantusen vaiherikkaasta peliurasta, päihteiden sävyttämästä yksityiselämästä ja viimeisestä toivosta.”*

Timo Jutila: *”Rehellinen ja suorapuheinen matka Jutin elämään, ei pelkästään jääkiekkoilijana, vaan myös ihmisenä nimeltä Timo Jutila.”*

Jere Karalahti: *”Suomen kaikkien aikojen puhutuimman jääkiekkoilijan rosainen taival Tapulikaupungin lähiöstä urheilumaailman huipulle. - - Nyt pöly on laskeutunut ja Jere on ripustanut luistimet naulaan. On aika kertoa, mitä kaikkea tulikaan tehtyä ja miksi.”*

Teksteissä on käytetty paljon kielikuvia ja voimakkaita adjektiiveja, kuten *trillerimäinen*, *rosainen*, *suorapuheinen* ja *rehellinen*. Karalahden väitetään olevan *Suomen puhutuin jääkiekkoilija* ja Ruutua tituleerataan *kohupelaajaksi*. Jutilasta puolestaan luvataan paljastaa *ihminen jääkiekkoilijan takaa*.

Joukosta erottuu Teemu Selänne, jonka elämäkerrassa ei nähdä tarvetta myyntipuheille eikä lupauksille. Takakannen tekstissä on Selänteen lyhyt sitaatti, jonka alla on hänen nimikirjoituksensa ja pelinumeronsa.

Teemu Selänne: *”Olen syntynyt perheeseen ja uskonut unelmiin ja kovaan työntekoon. Elämässä pitää tehdä asioita, joita rakastaa. Olen herännyt mielelläni jokaiseen aamuun ja tehnyt töitä unelmieni eteen. Teemu Selänne #8”*

Takakannet johdattelevat elämäkertojen maailmaan ja tunnelmaan. Eri asia on, lunastavatko kirjojen sisällöt niille luodut odotukset. Seuraavaksi käsittelemkin sitä, miten elämäkerrat otettiin vastaan ja millaisena ajatuksia ne herättivät mediassa.

3.5 ”Lätkäjätkä on kokkelipäissäänkin esikuva”

Jere Karalahden elämäkerrasta *Jere* (2017) syntynyt kohu oli lähtölaukaus tälle tutkimukselle. Oli mielenkiintoista seurata, miten urheilutoimittajat ja laji-ihmiset säpsähtivät Karalahden ronskia elämäntarinaa – joka ei sinänsä voinut olla kellekään yllätys, vain yksityiskohdat eivät ole olleet kaikkien tiedossa. En väitä, etteikö Karalahtea olisi kritisoitu jo tämän urheilu-uran aikana, mutta kirjan julkaisun jälkeen etenkin urheilutoimittajissa leimahti uusi liekki. Syynä saattoi olla se, ettei Karalahti elämäkertansa perusteella tuntunut katuvaan känni- ja huumesekoilujaan. Esimerkiksi jääkiekkosivusto Jatkoaika.comin toimittaja Juha Oinonen kritisoi *Jere*-kirjan olevan ”pelkkää päihteillä rehentelyä”³². Oinosen mukaan ”rehellisyys on eri asia kuin rehentely” ja hän näkee, että *Jere*-elämäkerta keskittyy vain Karalahden alkoholinkäyttöön ja siitä seuranneisiin mokailuihin. Karalahden elämäkerran lukee toimittajat olivat myös huolissaan jääkiekkoilijoiden roolista esikuvina. Näin esimerkiksi kysyy urheilutoimittaja Jani Mesikämnen kolumnissaan, joka käsittelee juuri julkaistua elämäkerta:

³² Jatkoaika.com 18.10.2017 <https://www.jatkoaika.com/Artikkeli/h%C3%A4din-tuskin-el%C3%A4m%C3%A4kerta-%E2%88%92-%E2%80%9Djere%E2%80%9D-on-pelkk%C3%A4%C3%A4-p%C3%A4ihteill%C3%A4-rehentely%C3%A4/195325>

”Lätkäjätkä on kokkelipaissaankin esikuva – kenen on vastuu?” (Mesikämmen 2017)³³

Mesikämnen mukaan on syytä ymmärtää, että myös huonosti käyttäytyvä jääkiekkoilija on roolimalli, kuten tässä tapauksessa Jere Karalahti. Myös Keskisuomalaisen toimittaja Ilkka Kulmala pohtii kolumnissaan ”Urheilusankaruuden karut mitat”³⁴ jääkiekkoilijoiden antamaa roolimallia elämäkertoissa. Kulmalan mukaan on hyvä, että urheilijoita ei enää silotella ja inhimillisetkin tarinat tulevat julki. Silti hän esittää huolen siitä, miten seuraava sukupolvi suhtautuu sankareihimme ja omaksuvatko he kenties näiden ”hörhöilyn”:

”Nauravatko he meille ja heille huvittuneina? Vai miettivätkö, että heidänkin olisi ”rötvättävä” olut ja pizza -yhtälöllä kuten Jutila? Heidänkin olisi pistettävä haisemaan huumeilla kuten Karalahti.” (Kulmala, 2017)

Vaikka Mesikämnen tuntuu kolumnissaan kritisoivan ”ryyppäämiseen” ja ”rellestämiseen” keskittyviä urheilijaelämäkertoja, näkee hän myös syyn tällaisten tarinoiden suosioon. Mesikämnen nostaa esille lajikulttuurin. Myös hän toteaa jääkiekossa valitsevan ”pojat on poikia” -ajattelumallin ja kulttuurin, mikä sallii häiriökäyttäytymisen, mutta ei himmennä urheilijoiden sankaristatusta.

Jos Karalahden tarina oli toimittajien mielestä hörhöilyä ja sekoilua, Teemu Selänteen elämäkertaa on kritisoitu rosoisuuden ja yllätysten puutteesta. Toimittaja Esa Lilja kirjoitti Helsingin Sanomien kirja-arviossaan³⁵, että Selänteen kirja noudattelee samaa kaavaa kuin useat muutkin suuret urheilijaelämäkerrat. Jotain jäi kuitenkin Liljan mukaan uupumaan:

”On poikkeusyksilö, huima ura, vaikeuksia ja rahaa. Mutta Selänne-kirjasta puuttuu se ristiveto tai sellainen vihollinen, joka tekee monen muun urheilijan elämäntarinasta myös kaunokirjallisesti huiman tarinan.” (Lilja 2014)

³³ Länsi-Suomi 09.10.2017 <https://ls24.fi/urheilu/latkajatka-on-kokkelipaissaankin-esikuva-kenen-on-vastuu>

³⁴ Keskisuomalainen 20.10.2017 https://www.ksml.fi/mielipide/kolumni/Kolumni-Urheilusankaruuden-karut-mitat/1057893#cxrecs_s

³⁵ Helsingin Sanomat 19.09.2014 <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002762654.html>

Liljan mukaan Selänteestä annetaan kirjassa kovin siloteltu kuva: ”Selänne on mukava tyyppi, stara ja alfauros, jonka lähellä kaikki haluavat olla ja heiluttaa häntää”. Samanlaiseen päätelmään on tullut toimittaja Ilkka Kulmala³⁶, joka toteaa, että *Teemu*-kirja ei onnistu paljastamaan todellista ihmistä myyttisen hahmon takaa. Tosin osalle toimittajista myös pelkkä sankaritarina on riittänyt. Näin tiivistää MTV Uutisten Matti Nyrhinen³⁷:

”Ari Mennanderin kirjoittama Teemu-kirja on tarina kaikkien aikojen suomalaisjääkiekkoiijasta. Tuo lause kertoo olennaisen.” (Nyrhinen, 2014)

Sattumaa tai ei, Selänteen elämäkerran jälkeen jääkiekkoilijoiden elämäkertoissa on sisäisiä vihollisia ja ristivetoja riittänyt, kuten Ruudun, Karalahden ja Jantusen kirjat ovat osoittaneet. Urheilumedia rakentaa urheilijoista tähtiä ja sankareita, mutta kunnolliseen draamaan kuuluvat myös roistot, rentut ja se yksi hauska, ehkä hieman tyhmäkin tyyppi. Näitä rooleja urheilijoiden elämäkerrat alleviivaavat, mikä ilmenee muistakin kirja-arvosteluista. Esimerkiksi Tuomas Kyrö on arvioinut *Jumalainen näytelmä* -elämäkerran perusteella Jarkko Ruudun olevan ”kokonaisvaltainen nilkki”³⁸. Kyrön mukaan nilkkiys oli Ruudun tuote.

”Ruutu sanoo aina tehneensä kaikki tekonsa joukkueelle. 463-sivuisen kirjan luettuani ajattelen myös niin, että nilkkiydestä rakentui tuote, joka parhaimmillaan palveli joukkuetta ja huonoimmillaan vain Jarkko Ruutua.” (Kyrö, 2015)

Kiinnostavaa on verrata Karalahden kirjan vastaanottoa Marko Jantusen elämäkertaan, jossa peruskaava on kuitenkin sama: tarina kertoo päihdeongelmaisen jääkiekkoilijan noususta lajin huipulle. Ainoa ero on se, että Jantunen ehti menettää oikeastaan kaiken ajautuessaan syvälle huumekierteeseen. Siinä missä Karalahti on saanut osakseen moralisointia, Jantusen kohtaloa on kutsuttu ”tragediaksi”³⁹ ja hänen rehellisyyttään on

³⁶ Savon Sanomat 19.09.2014 <https://www.savonsanomat.fi/kulttuuri/kirjat/Ari-Mennander-Teemu/512725>

³⁷ MTV Uutiset 19.09.2014 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kirja-arvio-teemu-kirja-saa-mieltimaan/4342462#gs.5jvks>

³⁸ Ilta-Sanomat 02.09.2015 <https://www.is.fi/jaakiekk/art-2000000985851.html>

³⁹ Länsi-Suomi 08.11.2016 <https://ls24.fi/urheilu/kaikkeaa-muuta-kuin-sankaritarina>

kehuttu⁴⁰. Lisäksi sama toimittaja, Juha Oinonen, joka haukkuu *Jere*-kirjan, sanoo Jantusen olevan tämän elämäkerran perusteella "rakastava ja rakastettu persoona"³¹. Sävyero on huomattava.

Siinä missä kaikki muut valitsemani elämäkerrat ovat julkaisuaikanaan saaneet aikaiseksi jonkinlaisen kohahduksen, *Juti*-kirjan huomio jäi vuonna 2017 vähäiseksi. Urheilutoimittajain Liiton Fair Play -lehdessä julkaistussa kirja-arviossa⁴¹ todetaan, että elämäkerran mielenkiintoisimmat osiot käsittelevät Jutilan paljastuksia kulissien takaa, kun tämä työskenteli Suomen maajoukkueen taustajoukoissa. Arvion kirjoittanut Asko Tanhuanpää nostaa esille etenkin kohun, joka syntyi, kun Jutila ikuistettiin tykittämässä nuuskaa huuleensa presidentti Tarja Halosen istuessa vieressä. Jotain urheilutoimittajien ristiriitaisista odotuksista kertoo se, että Tanhuanpää kuitenkin toteaa arvionsa lopussa, miten on "välillä mukava lukea uransa voittoonkin päättäneistä jääkiekkoilijoista". Hän myös kutsuu Jere Karalahden ja Marko Jantusen tarinoita "houruisiksi". Toisin sanoen: draamaa pitää olla, mutta ei ilmeisesti liikaa?

Mediassa tuntuu vallitsevan ristiriita sen suhteen, mitä jääkiekkoilijoilta odotetaan. Toisaalta heitä pidetään huippu-urheilijoina, joilla on vastuu olla esikuvia nuorille. Tähän muottiin sopii suomalaisten suurin jääkiekkosankari Teemu Selänne. Toisaalta taas mitä enemmän jääkiekkoilijat tuottavat puheenaiheita, sitä kiinnostavampia he ovat sekä median että yleisön silmissä. Olipa kyse Ruudun paheksuttavista otteista kaukalossa tai Karalahden päihteidenkäytöstä. Sillä ei ole väliä, että hahmot ennemminkin vihastuttavat kuin ihastuttavat – tärkeintä on, että tarina myy. Urheilutoimittajien huoli jääkiekkoilijoista roolimalleina onkin jossain määrin tekopyhää, sillä urheilumedia on ollut rakentamassa kyseistä kulttuuria. On selvää, että urheilumedia on taloudellisesti hyötynyt ja hyötyy jatkossakin näistä värikkäistä, vaikkakin esikuvallisessa mielessä kyseenalaisista tarinoista. Toimittajien suhtautuminen "pojat on poikia" -kulttuuriin tuntuu vaihtelevan myös sen mukaan, minkä roolin he ottavat. Esimerkiksi elämäkerran kirjailijana toimittaja ei tätä kulttuuria vaikuta kyseenalaistavan.

⁴⁰ Jatkoaika.com 14.10.2016 <https://www.jatkoaika.com/artikkeli/%E2%80%9CJere%27n-el%C3%A4m%C3%A4kerta-%E2%80%9D-marko-jantusen-tie-kiekkomaailman-huipulta-yhteiskunnan-pohjalle/183455>

⁴¹ Fair Play – Urheilutoimittajain Liiton jäsenlehti 1/2018 s. 40

4 TUTKIMUSMETODI JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni toteutustapa ei perustu mihinkään valmiiseen metodiin, vaan se on muotoutunut analyysia tehdessä. Siksi käytän tässä yhteydessä termiä toteutustapa enkä tutkimusmetodi. Jotta tämä toteutustapa ei jää epäselväksi, pyrin seuraavaksi avaamaan sitä mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

Ennen kuin päädyin tekemään lopulliset kirjavalinnat⁴², luin valitsemieni teosten lisäksi myös muita jääkiekkoilijoiden elämäkertoja lähivuosilta. Jääkiekon historiaan ja lajikulttuuriin perehdyin aihetta käsittelevän kirjallisuuden kautta. Lisäksi ymmärrystäni lajista ja sen ympärille muotoutuneista ilmiöistä on kasvattanut henkilökohtainen, jo vuosia jatkunut kiinnostus aiheeseen. Urheilumedian työskentelytavat ovat nekin tulleet tutuiksi omakohtaisen kokemuksen kautta. Olen työskennellyt urheilutoimittajana sekä Yleisradiossa että Aamulehdessä. Urheilutoimittajana kiinnitin huomiota urheilumedian niin kutsuttuihin tyyppivikoihin, ja tätä kautta valikoitui myös aihe kandidaatintutkielmaani, jossa tarkastelin median tapaa rakentaa urheilijoista tähtiä. Tähän liittyviä urheilumedian ongelmakohtia, kuten urheilutoimittajien kritiikittömyyttä ja liian läheisiä välejä urheilijoihin, toin esille jo luvussa kolme. Nykyisin en enää työskentele urheilutoimituksessa, joten tarkastelen urheilumedian ilmiöitä ainoastaan ulkopuolisen silmin.

Edellä kuvatun perehtymisen pohjalta päädyin valitsemaan teemat, joiden kautta toteutin tutkimukseni analyysin. Teemoja on kuusi ja ne voi karkeasti jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän teemat ovat sidoksissa mediaan ja sen toimintatapoihin. Kolme ensimmäistä teemaa käsittelevät jääkiekkoilijalle rakennettua henkilöhahmoa ja sankaruutta sekä tämän omaa suhdetta julkisuuteen. Toisen ryhmän teemat nousevat jääkiekon lajikulttuurista. Tällaisia teemoja ovat jääkiekon väkivaltaisuus, alkoholinkäyttö ja puolisoiden rooli jääkiekkoilijoiden rinnalla. On toki sanottava, että myös tämän toisen ryhmän teemat tulevat yleisölle näkyviksi juuri median kautta ja medialla on oma roolinsa kulttuurin vahvistajana.

⁴² Ks. perustelut kirjavalinnoille sivuilta 29–31.

Miten nämä teemat kuvastavat valitsemieni elämäkertojen perusteella jääkiekon yhteistä tarinaa Suomessa? Tämä on se suurin kysymys, johon pyrin tutkielmassani vastaamaan. Yhteisellä tarinalla tarkoitan kaikkea sitä, mitä jääkiekon ympärille on rakentunut. Siihen kuuluu niin lajikulttuuri kuin median toimintatavat suhteessa jääkiekkoon. Yhteiseen kiekkotarinaan kuuluu sekin, millainen yhteiskunnallinen merkitys jääkiekolla on Suomessa. Tältä pohjalta olen valinnut edellä mainitsemani kuusi teemaa. Teemat eivät kata yhteisen tarinan kaikkia piirteitä, vaan ovat rajattu katsaus siihen.

Jotta analyysini olisi selkeämpi, olen teemoihin perustuen muodostanut niistä myös kuusi rajatumpaa tutkimuskysymystä. Eli, tutkimuksen pääkysymys on, **miten tutkimukseen valitut viisi elämäkertaa kuvastavat jääkiekon yhteistä tarinaa Suomessa?** Tätä tarkastelen seuraavien kysymysten kautta:

- 1. Miten elämäkerrat rakentavat jääkiekkoilijan henkilöhahmoa?**
- 2. Miten elämäkerroissa rakennetaan sankaruutta?**
- 3. Miten elämäkerroissa käsitellään mediaa?**
- 4. Miten elämäkerroissa otetaan kantaa jääkiekon väkivaltaisuuteen?**
- 5. Miten elämäkerrat kuvaavat alkoholin roolia jääkiekon lajikulttuurissa?**
- 6. Millaisen roolin jääkiekkoilijoiden puoliset saavat elämäkerroissa?**

Kolmessa ensimmäisessä teemassa tiivistyy se, mitä aiemminkin toin jo esille: miten elämäkerrat jatkavat urheilijan brändin ja julkisuuskuvan rakentamista? Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta tarkastelen tapaa, jolla elämäkerrat rakentavat jääkiekkoilijan henkilöhahmoa. Miten tarinan päähenkilöstä saadaan tunteita herättävä ja samaistuttava? Minkälaisia koettelemuksia päähenkilöä kohtaa ja miten hän niihin suhtautuu? Tällaiset elementit ovat osa perinteistä tarinankerrontaa myös universaalisti. Toinen tutkimuskysymykseni syventää hieman ensimmäistä kysymystä, ja tarkastelen sen kautta sitä, miten elämäkerroissa rakennetaan nimenomaan sankaruutta. Kenelle annetaan sankarin viitta ja kelle ei sekä mitä syitä valintaan mahdollisesti liittyy? Sankaruus on hyvin usein olennainen osa urheilijanarratiivia. Toisaalta sankaruutta voi olla monenlaista, ja tätä tuon esille analyysissäni. Kolmannen teeman puitteissa

analysoin sitä, miten urheilijat itse kokevat julkisuuden ja miten he toisaalta hyötyvät siitä myös elämäkertoissaan. Jääkiekon yhteistä tarinaa ei olisi ilman mediaa, minkä jääkiekkoilijatkin tuntuvat jossain määrin ymmärtävän. Toisaalta osa yhteistä tarinaa vaikuttaa olevan urheilijan jännitteinen suhde mediaan. Tarvittaessa media näyttäytyy vastavoimana, jopa vihollisena. Tällainen voi olla omiaan lisäämään tarinan kiinnostavuutta, ja siksi jännitteisyyden ylläpitäminen saattaa joskus olla tarkoituksellista.

Tutkimukseni lähtökohta on, että elämäkertojen henkilöhahmot rakentuvat mitä enimmäissä määrin medialogiikan perusteella. Medialla on motiivinsa rakentaa ja ylläpitää tietynlaisia hahmoja, olipa hahmo sankari tai roisto. Suurin tekijä motiivin taustalla on hahmon kiinnostavuus yleisön näkökulmasta. Ei kuitenkaan ole mahdollon ajatus, että elämäkertojen jääkiekkoilijahahmot olisivat saaneet vaikutteita myös esimerkiksi kaunokirjallisuuden puolelta. Löytyisikö hahmoille verrokkeja suomalaisista klassikkoteoksista? Tälle annoin ajatuksen, mutta en kokenut vertailua kovin tulokselliseksi. Esimerkiksi Tuntemattoman sotilaan tai Seitsemän veljestä henkilöhahmoista ei ole tarkastelemilleni jääkiekkoilijoille vastinpareiksi. Vertailun tuloksettomuus voi tietenkin johtua puutteellisesta kirjallisuuden tuntemuksestani. Toisaalta lähtökohta olisi voinut olla erilainen, jos olisin käyttänyt henkilöhahmoja ainoana kriteerinä elämäkertojen valinnassa.

Kolme jälkimmäistä tutkimuskysymystäni liittyvät ensimmäisiä kysymyksiä rajatun vain jääkiekon lajikulttuuriin – miten elämäkerrat kuvastavat sitä? Alkuun otan käsittelyyn jääkiekkoon kuuluvan fyysisyyden. Jääkiekossa taklataan ja tapellaan, vaikka seurauksena on vakaviakin vammoja. Aiheesta käydään jatkuvaa keskustelua, mutta suuria muutoksia lajiin ei ole tullut. Analyysissäni tuon esille sitä, miten juuri valitsemisani elämäkertoissa suhtaudutaan jääkiekon väkivaltaisuuteen. Puheenvuoro on tällöin jääkiekkoilijoilla, eli lajin sisäpiiriläisillä. Viides tutkimuskysymykseni käsittelee alkoholinkäyttöä, joka on nähty osaksi jääkiekon lajikulttuuria. Toki alkoholi, kuten toisaalta myös väkivaltainen käytös, on yhdistetty suomalaiseen kulttuuriin yleisemminkin. Tarkastelen sitä, miten elämäkerrat kuvaavat alkoholin roolia jääkiekon lajikulttuurissa. Millä tavoin alkoholi elämäkertoissa esiintyy ja minkälaisia asenteita niistä välittyy? Viimeisen tutkimuskysymyksen kautta tarkastelen puolisoitten roolia jääkiekkoilijoiden rinnalla. Jääkiekkoilijoiden puolisoihin kohdistuu huomattava

kiinnostus mediassa ja heihin liitetään vahvoja mielikuvia, joista voi kiittää myös mediaa.

Luin valitsemani viisi elämäkertaa kahdesti läpi. Ensimmäisen lukukerran yhteydessä en tehnyt vielä muistiinpanoja, mutta toista kertaa kirjoja lukiessani hain niistä sitaatteja ja kohtauksia, jotka mielestäni sopivat kuvaamaan valitsemiani teemoja. Yhdestä kirjasta merkitsin noin 10–15 kohtaa per teema. Prosessi kuitenkin eli jatkuvasti, ja kaikki alun perin hahmottelemani teemat eivät loppujen lopuksi päätyneet tähän tutkimukseen ainakaan siinä muodossa, kuin olin ensiksi suunnitellut. Lisäksi esimerkiksi jääkiekkoilijoiden puoliset eivät kuuluneet alkuperäiseen suunnitelmaani lainkaan, mutta mitä useammin palasin elämäkertoihin, sitä voimakkaammin syntyi tarve ottaa heidätkin mukaan analyysiin.

Analyysiini olen tuonut poiminnot elämäkerroista suurimmaksi osaksi suorina sitaatteina. Tärkein syy tähän on elämäkerroissa käytetyt sanamuodot ja muu kielenkäyttö. Niillä on iso merkitys analyysin kannalta, sillä myös esimerkiksi sanavalinnoilla luodaan merkityksiä. Jonkin verran olen myös referoinut elämäkertoja, sillä näin olen pystynyt pitämään tekstin luettavana, mutta samalla tiivistämään teeman kannalta olennaisia kohtauksia. Analyysiin eivät ole päätyneet kaikki alun perin merkitsemiä poiminnot, vaan olen tehnyt seulontaa myös ensimmäisen valinnan jälkeen ja lisäksi etsinyt tarvittaessa uusia sitaatteja tai kohtauksia, jotka sopisivat kuvaamaan teemaa vielä osuvammin kokonaisuuden kannalta.

Analyysissani olen pyrkinyt avaamaan ja analysoimaan poimintoja. Tutkimuskirjallisuutta olen hyödyntänyt mahdollisuuksien mukaan. Kaikista teemoista ei ollut saatavilla relevanttia tutkimusta, jonka kautta aihetta olisi voinut tarkastella. Näissä tapauksissa hyödynsin muunlaista kirjallisuutta ja media-aineistoa. Analyysini rakentuu ikään kuin vuoropuheluna, jota elämäkerrat, tutkimuskirjallisuus ja muu tausta-aineisto yhdessä käyvät. En siis esittele hyödyntämäni tutkimuskirjallisuutta etukäteen, vaan tuon sitä esille analyysissä teemojen kannalta luonteissa paikoissa. Tutkimuskirjallisuuden osittaisesta puutteesta johtuen teemaluvut eivät ole rakenteeltaan identtisiä, vaan jokaisesta luvusta muodostui omanlaisensa analyysiprosessin aikana. Lisäksi esitän jonkin verran omia johtopäätöksiäni jo analyysin yhteydessä. Kertaan kuitenkin päätelmät ja vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin tutkielman lopussa erillisessä luvussa.

Olen tietoinen siitä, että olen tarkastellut elämäkertoja vain tietyistä, valitsemistani näkökulmista. Kun olen etsinyt kirjoista tutkimuskysymyksieni kannalta relevantteja kohtauksia, on jotain varmasti jäänyt huomioimatta. Jo pelkästään käytettävissä olevan ajan puitteissa olisi ollut mahdotonta tarttua elämäkerroissa kaikkiin mahdollisiin nyansseihin. En kuitenkaan ole tietoisesti valinnut sellaisia kohtauksia, joiden tietäisin olevan muuhun aineistoon nähden poikkeuksellisia. Tai jos näin on ollut, olen pyrkinyt avaamaan ristiriitaa. Tällaistaikin nimittäin kirjoista löytyy. Elämäkertojen kohteet eivät välttämättä pidä valitsemaansa linjaa loogisesti läpi tarinan. Tämä voi johtua siitä, että kohde ei itsekään tiedä, mitä mieltä olisi tai sitten kirjailija ei ole pystynyt pitämään punaisesta langasta kiinni. Useimmiten kyse on ensimmäisestä vaihtoehdosta.

5 ANALYYSI

5.1 Miten elämäkerta rakentaa jääkiekkoilijan henkilöhahmoa?

Tässä luvussa pyrin tuomaan esimerkein esille sitä, millä tavoin valitsemani elämäkerrat rakentavat päähenkilönsä, eli tässä tapauksessa jääkiekkoilijan, henkilöhahmoa. Elämäkerroissa rakentuvat hahmot eivät ole irrallisia tai ikään kuin tyhjästä luotuja, vaan niillä on kontekstinsa, johon ne pohjautuvat. Konteksti puolestaan syntyy tässä tapauksessa muun muassa jääkiekon asemasta Suomessa sekä mediasta, ja olen sen tämän tutkimuksen puitteissa määritellyt jääkiekon yhteiseksi tarinaksi. Näin ollen se, miten elämäkerroissa rakennetaan jääkiekkoilijoiden henkilöhahmoja, on merkityksellistä myös jääkiekon yhteisen tarinan kannalta. Eri tekijät, kuten juuri media, lajikulttuuri ja jääkiekon yhteiskunnallinen merkitys, vaikuttavat siihen, millaiseksi yleisö mieltää suomalaisen urheilijan tai jääkiekkoilijan stereotypian.

Koska analyysiin valitsemieni elämäkertojen päähenkilöt ovat jo valmiiksi julkisuudenhenkilöitä, on luonnollista, että kirjoissa jatketaan jo valmista mediassa syntynyttä narratiivia. Toinen vaihtoehto on, että elämäkerrassa pyritään muuttamaan urheilijan aiempaa julkisuuskuvaa. Tällöinkin medianarratiivi on kuitenkin ääneen sanottu lähtökohta.

Julkisuudenhenkilön elämäkerta ei kaikkienensa voi tarjota pelkästään uutta tietoa lukijalle, mutta kirjassa on mahdollisuus taustoittaa ja luoda pohja tapahtumille, jotka ehkä olivat jo ennalta tiedossa. Miksi jääkiekkoilija käyttäytyi niin, kuten olemme saaneet lehdistä lukea? Miksi hänestä tuli tähti? Elämäkerran kirjailijalla on tässä paljon enemmän vapauksia kuin lehtijuttua kirjoittavalla journalistilla. Lisäksi lähtökohtaisesti ajatellaan, että urheilijaelämäkerrassa nimenomaan urheilija pääsee ääneen ja tarina kerrotaan hänen näkökulmastaan. Urheilija, tämän tutkimuksen tapauksessa jääkiekkoilija, on kasvanut oman lajinsa parissa. Hän on omaksunut lajikulttuurin, mikä näkyy hänen ajatuksissaan ja käytöksessään. Urheilijan julkisuuskuvan ja lajikulttuurin lisäksi henkilöhahmon rakentumiseen elämäkerroissa vaikuttaa myös perinteinen urheilijanarratiivi. Huippu-urheilijoilla oletetaan olevan tiettyjä piirteitä, kuten voimakastahtoisuutta ja sinnikkyyttä. Hän saa olla myös itsekäs.

Aloitan henkilöhahmojen analyysin Jere Karalahden, Jarkko Ruudun ja Marko Jantusen elämäkerroista. Tyyllillisesti nämä kolme tarinaa ovat elämäkerroista selkeimmin verrattavissa toisiinsa. Tämän jälkeen siirryn Teemu Selänteen henkilöhahmoon, joka mielestäni ansaitsee kokonaan oman alalukunsa kaikessa ristiriitaisuudessaan. Viimeisenä otan käsittelyyn Timo Jutilan, jonka henkilöhahmon kautta pohdin myös paikallisidentiteetin merkitystä jääkiekossa. Lisäksi tarkastelen lyhyesti sitä, miten elämäkerroissa jääkiekkoilijoiden pelilliset ansiot ja käytös kiekkokaukalossa nivoutuvat osaksi tämän henkilöhahmoa – vai ovatko ne edes osa tarinaa?

Itsepäisiä veijareita ja luonnonlapsia

Jos huippu-urheilijan urasta haaveilee, on työ sen eteen aloitettava jo lapsena. Näin usein kuulee kilpaurheilun yhteydessä todettavan. James Pipkin (2008) on pohtinut kirjassaan *Sporting Lives: Metaphor and Myth in American Sports Autobiographies* lapsuuden korostamista urheilijoiden elämäkerroissa. Pipkinin (2008, 23) mukaan urheilijat ovat ikään kuin ikuisia lapsia. Jotta he tulevat sankareiksi, heidän on pidettävä yllä samoja ominaisuuksia kuin lapsena leikkiessään. Lapsuutta kohtaan tunnetaan myös usein kaipuuta. Lapsuuden nostaminen avainrooliin kertoo Pipkinin mukaan urheilijoiden tavasta romantisoida elämäänsä (emt., 31). Usein huippu-urheilijoiden kuvataankin olleen jo lapsuudessaan sinnikkäitä tai huonoja häviäjiä. Tämä Pipkinin esiin nostama narratiivi toistuu jossain määrin myös tämän tutkimuksen elämäkerroissa. Lisäksi urheijaelämäkerroissa vaikuttaisi olevan olennaista kertoa se hetki lapsuudesta, jolloin urheilija ensimmäisen kerran koski palloon tai laittoi luistimet jalkaansa – toisin sanoen mistä kaikki alkoi. Teemu Selänteen ja Timo Jutilan elämäkerroissa lapsuutta ja jääkiekkoilijoiden kasvuympäristöä kuvataan, mutta kirjoissa tyyli on ennemminkin toteava. Asiat kerrotaan, koska sen ajatellaan kuuluvan elämäkerran tai fanikirjan konseptiin. Jarkko Ruudun, Jere Karalahden ja Marko Jantusen tapauksissa lapsuusmuistot rakentavat aktiivisesti ja tiedostavasti jääkiekkoilijoiden henkilöhahmoja. Niissä hahmotellaan jo tulevia syy-seuraus-suhteita, eli ikään kuin ennustetaan tulevaa, olipa se joko menestynyt jääkiekkoura tai päihdeongelman kehittyminen.

Esimerkiksi Jarkko Ruudun vaikeuksien kerrotaan alkaneen jo tämän lapsuudessa. Ruudusta tehdään heti lukijan silmissä altavastaaja, ja tämä rooli säilyy läpi kirjan sekä Ruudun uran, aivan viimeisiä vuosia ehkä lukuun ottamatta. Toisaalta Ruudun

lapsuusmuistoissa korostetaan tämän sinnikkyyttä – luonteenpiirre, joka teki hänestä yleisön tunteen Jarkko Ruudun.

”Olin siis vilttiketjussa jo seitsemänvuotiaana. Valmentajani viimeinen kortti, kun ketään muuta ei ole heittää laatikkoon. Ymmärrän kyllä ironian. Jarkko Ruutu, syntynyt kokoonpanon ulkopuolelle.” (Nyholm 2015, 12)

”Olen lapsesta saakka ollut itsepäinen kaveri. Teini-iässä tämä piirre vielä voimistui. En ollut häirikkö enkä rääväsuu, mutta halutessani melkoinen sittiäinen.” (Nyholm 2016, 25)

Karalahti on elämäkertansa perusteella elänyt vauhdikkaan elämän, ja tähänkin on löydetty liittymäkohtia lapsuuteen. Esimerkiksi äidin sitaatti Karalahdesta lapsena antaa vahvan lupauksen tulevista:

”Voi kulta, kun sinun pitää aina koheltaa tuhatta ja sataa. Joku päivä vielä sattuu jotain pahempaa, jos et hillitse tuota älytöntä energiaasi.” (Linnanahde 2017, 17)

Myös Jantusen elämäkerrassa lukijalle halutaan heti tehdä selväksi, millainen mies on kyseessä. Jantusen lapsuudesta on tuotu esille erityisesti hänen voimakas esiintymisviettinsä, joka on myöhemmin kirjassa määritelty osasyiksi Jantusen päihdeongelmaan. Lisäksi Jantusta kuvataan mukavaksi tyyppiä, jota osa jopa kadehti. Tällä tapaa esiintymishalu käännetään elämäkerrassa hyväksi piirteeksi.

”Yhtä usein Marko myös valitsee itsensä ottelun parhaaksi pelaajaksi, minkä jälkeen on mukava kävellä hymyssä suin pukukoppiin – suihkuun. Pienen pojan esiintymisvietti alkaa kehittyä.” (Lempinen 2015, 24)

”Ikätoverit alkavat pitää välittömästi ja hauskaasta persoonasta, he jopa kadehtivat tätä.” (Lempinen 2015, 29)

Siinä missä Karalahti ja Ruutu puhuvat elämäkertoissaan omalla suullaan, Jantusen tarinaa rakentaa ulkopuolinen kertoja. Kertoja ei kuitenkaan ole objektiivinen, vaan kuvaukset Jantusesta ovat monin paikoin johdattelevia. Voisi kuvitella, että ääni on kirjan kirjoittaneen urheilutoimittajan ja Jantusen ystävän, Marko Lempisen. Lempinen toteaa nimittäin jo tekijän esipuheessaan, kuinka ”ihmisten pitäisi saada lukea veijarin monisäikeinen, opettavainen ja raju tarina” (Lempinen 2015, 12). Erityistä on *veijari-*

sanan käyttö, mikä toistuu useassa kohdassa kirjassa. Veijarihan ei missään nimessä sisällä negatiivista miellelyhtymää. Esimerkiksi Suomisanakirja.fi määrittelee veijarin olevan *kujeilija, velikulta ja vintiö*.⁴³

Lisäksi Lempinen käyttää usein sanaa ”luonnonlapsi” (ks. esim. Lempinen 2015, 33). Vilahtaapa seassa myös määritelmä ”elämäntaiteilija” (ks. emt., 217), minkä lisäksi Jantusen sanotaan olevan ”jääkiekon Matti Nykänen” (emt., 194). Sanavalinnat tuntuvat puolustelevalta ja ymmärtävän päähenkilön valintoja. Jantunen on kuin ajopuu, joka on vain ajautunut pahoille teille. Matti Nykäseksi vertaaminen ei sekään ole kovin kielteisiä mielikuvia herättävä: Nykänenhän on myös nähty hieman ressuksena hahmona, jonka sinisilmäisyys aiheutti ison osan tämän ongelmista.

Sekä Jantusen että Karalahden tapauksissa korostetaan sitä, kuinka kumpikaan päähenkilöistä ei halunnut aiheuttaa pahaa tarkoituksella. Esimerkiksi Karalahti uskoo, että hänen äitinsäkin tietää tämän:

”Äiti tietää, että vaikka en ole ihan tavallinen tallaja ja minulla on omat ongelmani, en kuitenkaan halua pahaa kenellekään.” (Linnanahde 2017, 196)

Myös Jantusta kuvaillaan loppujen lopuksi hyvántahtoiseksi, vaikka elämäkerran mukaan tämä sortuukin esimerkiksi varasteluun jo lapsena. Lempinen kirjoittaa Jantusta ohjanneen vaistot, jotka sattuvat johtamaan myös ”pahantekoon”. (Lempinen 2015, 33)

”Marko ei halua kenellekään mitään pahaa, mutta unohtaa toisinaan kunnioittaa toisten omaisuutta.” (Lempinen 2015, 33)

”Vaikka varastelusta tiedetään laajasti, Markoa ei pidetä pahana ihmisenä. Päinvastoin.” (Lempinen 2015, 38)

Karalahden ja Jantusen elämäkertoissa on kuitenkin sävyero. Jantusen elämäkerrassa päähenkilöstä rakennetaan uhria ja ikään kuin Jantusta ohjailisi joku muu kuin hän itse. Elämäkerrassa puhutaan jopa vallan saavista ”demoneista” (Lempinen 2016, 181).

”Jantunen on himojensa orja, niiden nöyrä palvelija.” (Lempinen 2016, 224)

⁴³ Suomisanakirja.fi:n määritelmä (katsottu 14.02.2019) <https://www.suomisanakirja.fi/veijari>

Jantusen tekoja perustellaan sillä, että ne ovat tyypillisiä alkoholistille. Alkoholismista puhutaan kirjassa sairautena.

”Sairaus madaltaa sietokynnystä. Jantusen pinna on jatkuvan valvomisen ja säännöllisten morkkisten seurauksena epätavallisen kireänä.” (Lempinen 2016, 216)

”Hän huijaa itseään kuin kuka tahansa alkoholisti tai narkkari.” (Lempinen 2016, 229)

Karalahden elämäkerrassa alkoholi ja huumeet yhdistyvät lähinnä juhlimiseen. Kärjistetysti voisi sanoa, että Karalahti ei tunnu katuvaan bileistä yksiäkään. Karalahti kertoo elämäkerrassaan ajatelleensa, että juhliminen on viimeinen asia, jonka hän haluaisi antaa pois elämästään. Jopa jääkiekko jää toiseksi hauskanpitoon verrattuna. Tämän hän toteaa kohtauksessa, jossa hän on juuri saanut kuulla, että yksikin olut voisi jatkossa viedä mieheltä hengen. Karalahti sanoo kuulleen elämäntyylistään varoituksia, mutta osittain jatkanut menoaan myös kiusallaan ja näyttääkseen, että pystyy siihen. (Linnanahde 2017, 241) Näin Karalahti ottaa itse – jopa hieman ylpeänä – vastuun teoistaan: hän oli tiennyt vaarat, mutta ei ollut välittänyt niistä tai muiden mielipiteistä. Vielä kirjan lopussakin Karalahti palaa omaan toimijuuteensa. Karalahden mukaan hän kapinoi ja teki asiat omalla tyylillään, mutta heti perään hän vertaa, että näinhän tekevät myös muut menestyjät. (Emt., 330)

”Moni on sanonut, että minulla on aivan järjetön itseluottamus. Joku voi pitää tätä ylimielisenä, mutta olen aina tiennyt, että pystyn mihin vain, jos itse sitä todella haluan.” (Linnanahde 2017, 244)

Itseluottamus näkyy myös Karalahden tavasta puhua itsestään yksikön kolmannessa persoonassa.

”Viina virtaa, kun Tapulikaupungin oma poika tutustuu paikallisväestöön ja kuuntelee heidän tarinoitaan.” (Linnanahde 2017, 63)

Lainaus on kohtauksesta, jossa Karalahti on nuorten MM-kilpailuissa Kanadassa. Esimerkiksi juuri ”Tapulikaupungin oma poika” seikkailee kirjassa useasti. Tapulikaupunki on Helsingin pohjoinen kaupunginosa ja lähiö, jota alettiin rakentaa 1970-luvulla. Karalahdella on kirjassa tarve korostaa olevansa lähiökasvatti, ja hän myös korostaa Tapulikaupungin kavereidensa eroa muihin. Karalahti esimerkiksi haluaa

sanoutua irti muista jääkiekkoilijoista, mikä voi aiheuttaa perinteisissä kiekkofaneissa hämmennystä ja selittää osittain voimakasta vastareaktiota elämäkertaan.

”Tuomo Ruutu ja muutama muu tuttu jääkiekkoilija pönöttävät viereisessä aitiassa kauluspaidat päällä, kun meidän remmimme remuaa ilman paitoja omassa aitiössamme. Paikalla on Tapulin jengiä ja moottoripyöräporukkaa.” (Linnanahde 2017, 222)

Vaikka elämäkerrassaan Karalahti tekee selväksi, että menneet ovat menneitä ja hän on nykyisin huolehtiva ja päihteetön perheenisä, joistain lausahduksista huokuu hänen kaipuunsa ja ymmärtäväkin asenne aiempia tempauksia kohtaan.

”Eihän näissä jutuissa mitään järkeä ollut, mutta juuri siksi olikin niin hauskaa. Se oli hölmöilyä ilman huolen häivää”. (Linnanahde 2017, 102)

Toki toisinaan Karalahti myöntää kokevansa sekoiluistaan morkkistakin (ks. esim. Linnanahde 2017, 113). Katumus jää kuitenkin sivuosaan, kun samaan hengenvetoon hän usein myös selittelee tekosiaan:

”En todellakaan halunnut olla epäkunnioitettava, en vain saanut humalalta itseäni hillittyä.” (Linnanahde 2017, 113)

Karalahtea, Jantusta ja Ruutua kuvataan näiden elämäkerroissa voimakastahtoisiksi, kuten urheilijoita monesti muutoinkin. On kiinnostavaa, miten luonteenpiirre on näkynyt jääkiekkoilijoiden elämässä ja auttanut uralla, mutta myös hidastanut sitä. Esimerkiksi Ruudun sinnikkyys teki hänestä lopulta NHL-pelaajan, kun moni samassa tilanteessa ollut olisi jo luovuttanut. Ja itse asiassa luovuttukin: tästä ovat esimerkkeinä Jantunen ja Jutila, jotka palasivat omasta tahdostaan Suomeen ja Eurooppaan hetken NHL-tasoa kokeiltuaan. Karalahti puolestaan luovutti, kun ei suostunut sarjan määräämään päihdeohjelmaan.

”Maitojunaan en nouse. En koskaan, en missään olosuhteissa. Lähden täältä vain jalat edellä.” (Nyholm 2015, 143)

Voimakastahtoisuuden lisäksi Ruudusta annetaan tämän elämäkerrassa myös hyvin säntillinen ja tunnollinen kuva. Ruutu ei lintsaille harjoituksista edes juniori-ikäisenä, koska tietää jo tuolloin, että vain harjoittelemalla pääsee pitkälle (Nyholm 2015, 33).

Tämä poikkeaa erityisesti Karalahden ja Jantusen tarinoista, joissa korostetaan jääkiekkoilijoiden lahjakkuutta.

”Halusin kehittyä ja mietin jatkuvasti, miten mikäkin tilanne olisi syytä pelata ja miksi. Jos matsi meni hyvin, niin hienoa, ollaan hetki mielissään siitä, mutta aina on varaa parantaa. Aina on jokin tilanne, jossa olisi voinut päätyä laadukkaampaan ratkaisuun.”
(Nyholm 2015, 96)

Ruudun voimakastahtoisuuden voi nähdä osaksi perinteistä urheilijanarratiivia. Siinä urheilija yksitellen voittaa matkallaan kohtaamansa vaikeudet ja lopulta kovan työn jälkeen tekee läpimurron. Jantusen ja Karalahden voimakas tahto on varmasti auttanut heitä jääkiekkoilijan uralla, mutta elämäkertojen perusteella voimakkain viehtymys miehillä oli tähden elämään, johon kuuluivat olennaisena osana päihteet. Esimerkiksi Jantusta kuvataan ”jääräpäiseksi”, kun hän haluaa jättää Pohjois-Amerikan taakseen ja palata takaisin Ruotsin sarjaan tuttuun joukkueeseen. Kuten yllä kuvasin, Ruudulle tämä olisi tarkoittanut luovuttamista. Jantuselle jääräpäisyys yhdistyy kuitenkin mukavuudenhaluun, sillä hän ei ole valmis tekemään töitä NHL-uransa eteen – Ruotsissa kaikki on jo valmiina: paikka joukkueessa, maine ja menestys. Tähän tapaan Jantusen kerrotaan kommentoineen AHL-komennusta ja aikeita palata takaisin Ruotsin sarjaan:

”Vittu, mä olen supertähti siellä! En mä tullut tänne miksikään farmipelleksi!”
(Lempinen 2015, 119)

Karalahden voimakastahtoisuus nousee pinnalle osaksi voimakkaana auktoriteettikammona. Näin hän kuvaa turhautumistaan virtsanäytteisiin, joita häneltä NHL:n päihdeohjelmassa vaadittiin:

”Seuraava askel olisi kieltää myös alkoholi kokonaan. Sisäinen kapinalliseni alkoi herätä. Keitä te olette minua kieltämään?” (Linnanahde 2017, 126)

Siihen nähden, miten elämäkerta on rakentanut kuvaa Karalahdesta jonkin sortin kovanaamana, eikä hänen hahmollaan pyritä miellyttämään lukijaa (muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta), merkillepantavaa on Karalahden vetoaminen lukijaan aivan kirjan lopussa. Karalahti sanoo olevansa pohjimmiltaan ”herkkä ihminen” ja hän toivoo suoraan, että tämä olisi välittynyt miehen tarinan kautta. Karalahti puhuu vielä

perheen tärkeydestä ja kiittelee siitä, että häntä on tuettu uran aikana. Elämäkerran varsinainen osuus päättyy kiitokseen, mikä on melko tunteisiin vetoava ratkaisu. Karalahden toivomus tarinansa sanomasta ja esimerkiksi perhearvoihin vetoaminen vaikuttavat hänen henkilöhahmonsä kannalta viimeiseltä hätähuudolta: elämäkerta koittaa ikään kuin vielä kerran sanoa, että uskokaa nyt, ihan oikeasti olen hyvä tyyppi – olettaen, että lukija ei tätä ole vielä sisäistänyt. Karalahden hahmosta halutaan tehdä loppujen lopuksi samaistuttava, mikä on ymmärrettävää, sillä harva haluaa antaa itsestään kuvaa täysin itsekeskeisenä roistona. Tapaus ilmentää myös sitä, kuinka urheilijaelämäkerrat muistuttavat enemmän omaelämäkertoja. Ovathan tunteikkaat loppukaneetit tyypillisiä tarinankerronnankin näkökulmasta. Esimerkiksi kaikki valitsemani elämäkerrat haluavat lopussa jättää lukijalle viestin siitä, kuinka *nyt kaikki on hyvin*. Eli tarinoilla on aina onnellinen loppu. Esimerkiksi Ruudun elämäkerta päättyy näihin sanoihin:

”Poika valitsi kovan tien, mutta nyt hän on kotona.” (Nyholm 2016, 458)

Itsekkyys on urheilijalle sallittu ominaisuus

Teemu Selänteen ja Timo Jutilan elämäkertoissa ei rakenneta syy-seuraus-suhteita samaan tapaan kuin Ruudun, Karalahden ja Jantusen kirjoissa. Tähän ei liene ollut tarvetta, sillä kirjat rakentuvat niin sanotusti valituista paloista päähenkilöiden elämän varrelta eikä niinkään draamankaarta rakentaen. Mitä kirjat sitten paljastavat päähenkilöistään, heidän persoonastaan ja asenteestaan?

Ainakin *Teemu*-elämäkerran kirjoittanut Ari Mennander mainosti jo etukäteen kirjassaan olevan ”muutama mielenkiintoinen paljastus” Selänteestä⁴⁴. Itse sankaritarinaa Mennander ei kuitenkaan ole halunnut paljastuksilla ryydittää. Sen sijaan, että Selänteen tuntemattomampi puoli tulisi esiin esimerkiksi tämän lapsuutta tai uraa kuvaavissa anekdooteissa tai sitaateissa, Selänteen persoonan käsittely on jätetty aivan kirjan loppuun. Tällä tavoin kirjailija Mennander kirjoittaa Selänteen persoonaan pureutuvan ”Ihminen”-luvun alustuksessa:

⁴⁴ Ilta-Sanomat 09.07.2014 <https://www.is.fi/viihde/art-2000000779800.html>

”Teemu Selänteen avoimuus, ystävällisyys ja positiivisuus ovat tehneet hänestä rakastetun sankarin ja ihaillun esikuvan myös jääkiekkoilua seuraamattomille ihmisille. Teemu on kuin luotu supertähdeksi, mutta pramean ulkokuoren alta paljastuu piinkova diktaattori, jonka pillin mukaan kaikkien on elettävä.” (Mennander 2014, 285)

Selänteestä halutaan elämäkerrassa tuoda esille kaksi puolta. Vaikka diktaattori on voimakas kielikuva, ei se yksinään tunnu kumoavan kehuja adjektiiveja, joita esiintyy tekstissä moninkertaisesti. Luvussa käy ilmi, että ”despootti”-nimitys on peräisin Selänteen Paavo-veljeltä. Samalla myös todetaan, että kaksoisveli on ainoa, joka uskaltaa puhua Selänteestä rehellisesti (tosin Paavo Selänne on julkisuudessa ehtinyt selitellä kommenttiaan⁴⁵). Samassa yhteydessä Selänteen kuvaillaan olevan myös itsekäs. (Emt., 287) On kiinnostava valinta Mennanderilta jättää tämä puoli Selänteestä vasta kirjan viimeisille sivuille. Asian analysoimiseen olisi ollut elämäkerrassa mahdollisuus jo aiemmin. Eikä Mennander esitä kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten itsekkyys on vaikuttanut Selänteen uran aikana? Aiheuttiko se ongelmia joukkuekavereiden kanssa? Sen sijaan elämäkerrassa painotetaan, kuinka urheilijalle itsekkyys on hyve, yksi huippu-urheiluun tarvittava ominaisuus. Tämä sitaatti on peräisin Selänteen vanhalta pelikaverilta ja ystävältä Waltteri Immoselta:

”Todella kovat huippu-urheilijat ovat todella itsekkäitä. Eivät ne muuten olisi tuohon asemaan päässeet.” (Mennander 2014, 287)

Huippu-urheilijoiden kuulee usein olevan myös huonoja häviäjiä. Näin myös Selänteesta sanotaan. Elämäkerran muusta linjasta poiketen tätä puolta on tuotu esille jo Selänteen lapsuutta kuvatessa, kuten tämä Selänteen isän kommentti kertoo:

”Jos joskus näytti siltä, että Teemu jää tappiolle, hän keksi kaikki keinot, sallitut ja kielletyt, jotta tilanne korjaantuisi hänen edukseen. Häviön jälkeen hän vielä riiteli tuloksesta todella pitkään ja hartaasti ennen kuin hyväksyi tappionsa, jos sittenkään, Ilmari kertoo.” (Mennander 2014, 39)

⁴⁵ Ilta-Sanomat 19.09.2014 <https://www.is.fi/jaakiekkko/art-2000000809674.html>

Näin avoimesti luonteenpiirrettä ei kuitenkaan enää lapsuuden jälkeen elämäkerrassa käsitellä – vaikka siihenkin olisi saattanut olla tilaisuus esimerkiksi Selänteen vaikeita NHL-aikoja kuvatessa. Kirjan mukaan Selänne ei millään pysty nielemään sitä, että hän ei enää kuulu jokaisen ottelun kokoonpanoon. Seuraavaksi Mennander tekee kuitenkin valinnan: hän ymmärtää Selännettä ja pönkittää tämän sankarikuvaa kirjoittamalla penkityksestä ”häpäisynä”. (Mennander 2014, 259) Mennander jättää jälleen kysymyksiä kysymättä: mitä jos Selänteen jääminen kokoonpanon ulkopuolelle oli joukkueen kannalta paras ratkaisu? Jospa Selänteen pettymys kumpusikin siitä, että hän tosiaan on huono häviämään?

Elämäkerrassa käsitellään luonnollisesti myös Selänteen uraa maajoukkueessa. Selänne ei voittanut urallaan maailmanmestaruutta, minkä luulisi himmentävän hänen tähtistatustaan. Tässäkin tapauksessa syy vieritetään ulkopuolisten niskoille. Elämäkerran mukaan Selänne nimittäin olikin parhaimmillaan olympiakisoissa, ei MM-kisoissa.

”Hän on halunnut olla parhaista parhain ja saanut arvoisensa aseman joukkueessa silloin, kun vastustajillakin on ollut supertähtensä jäällä. Suurimmat pettymykset ovat tulleet MM-kisoissa, joissa Teemua ei ole aina kohdeltu haluamallaan tavalla.” (Mennander 2014, 270)

Kun vertaa Selänteen ja Ruudun elämäkertoja, ottelun kokoonpanosta puuttuminen on haluttu tuoda hyvin eri tavalla osaksi tarinaa. Koska Selänne on jo lähtökohtaisesti sankari, katsomomääräykset ja alhaiset peliminuutit ovat hänelle häpäisyjä ja tähden aliarvostusta. Ruudun osalta samat asiat on rakennettu osaksi kasvutarinaa, vaikeuksien kautta voittoon -narratiivia. Elämäkerrassa kuvataan, että vähäisiksi jääneet peliminuutit olivat Ruudulle kyllä piinallisia ja hänen itsetuntonsa oli sen vuoksi koetuksella, mutta silti Ruutu painoi täysillä eteenpäin.

”Voi olla itkupotkutyylinen purnaaja. Voi vetää läskiksi. Voi luovuttaa. Tai sitten voi muuttaa negatiiviset tunteet käyttövoimaksi ja taistella entistä hullummin.” (Nyholm 2016, 194)

Kuten Marko Jantusesta, myös Selänteestä käytetään nimitystä ”luonnonlapsi”. Selänteen korostetaan myös olevan ”aidosti hyvä jätkä”. (Emt., 286–287) ja häntä verrataan Peter Paniin, joka ei halua kasvaa aikuiseksi (emt., 313). Peter Pan on

tyypillinen vertauskuva urheilijalle: urheilu-uran aikana urheilijoiden ei juuri tarvitse ottaa vastuuta muusta kuin kentällä syntyvistä tuloksista, joten uran loppu ja hyppäys niin sanotusti aikuisten elämään saattaa olla raju. Selänteen hahmossa kiinnostavaa on se, että Selänteen viehtymystä rikkaiden ja menestyneiden ihmisten huvituksiin ei peitellä. *Teemu*-kirjassakin kuvaillaan, kuinka hän Stanley Cupin mestaruusiltana ajoi hallille ”hopeanvärisellä Mercedes ML63:lla” ja kuinka paikalla oli ”tyypillinen läpileikkaus Teemun kavereista”, toisin sanoen rivillinen menestyneitä suomalaisjulkiksia. (Mennander 2014, 16–18) Lisäksi elämäkerrassa esitellään Selänteen merenrantakoti Kirkkonummella ja Kaliforniassa sijaitseva huvila, eli ”Selänteiden Graceland”, kuten kirjassa kuvataan (emt., 296–297). Selänteen julkisuuskuva on siitä poikkeuksellinen, että se sallii kaiken tämän pröystäilyn. Selänteen ylellistä elämäänsä ihaillaan, mutta häntä ei kuitenkaan pidetä ylimielisenä, vaan ennemminkin maanläheisenä (Kannisto 2015, 89).

Selänteen hahmossa sankaruus ja tähteys ovat jatkuvasti läsnä. Jos vertaa tutkimuksen muihin jääkiekkoilijoihin, Selänne on ollut supertähti jo uransa alusta alkaen. Sen jälkeen kun Selänne teki läpimurtonsa Jokereissa ja sai osakseen sen valtavan mediahuomion, mitä silloin oli saatavissa, hänen tähteyttään ei ole kunnolla kyseenalaistettu. Urheilutähteydestä jatkan kuitenkin tarkemmin luvussa 5.2.

Oman kylän pojat

Jos kirjan lukemisen perusteella Timo Jutilaa pitäisi kuvata jollain sanalla, se olisi *tamperelainen*. ”Jutin” persoonaa kuvastavat hänen elämäkerrassaan parhaiten oikeastaan suorat sitaatit, jotka on kirjattu ylös täsmälleen samalla tavoin kuin Jutila on ne tyylilleen uskollisena sanonut, eli vahvalla Tampereen murteella. Tämä on ollut kirjailijalta selkeä valinta.

”Kyllähän siinä meidän neibörhuudissa oli Ilveksen porukkaa ja KooVeen porukkaa, mut mä ny menin Tesoman Tapparaan, Juti selittää.” (Saukkonen 2017, 23)

Jutilan murre ja omaperäiset sanonnat ovat jopa omanlaisensa brändi: *Juti-suomihokisanakirja* julkaistiin vuonna 2002. Elämäkerrassakin aihetta on käsitelty sivun verran. Jutila esimerkiksi paljastaa, miten syntyi käsite ”ylämummo” (Saukkonen 2017, 142).

Siinä missä Karalahti puhuu itsestään ”Tapulikaupungin omana poikana”, Jutilalle Tampere on osa identiteettiä. Tämä käy ilmi esimerkiksi sitaatissa, jossa Jutila perustelee päätöstään jättää Ruotsin pelikentät taakse:

”Tuli kuitenkin sellainen filis, että ny Tampereen poika lähtee kotio, Juti kertoo.”
(Saukkonen 2017, 70)

Tällainen puhetapa voi liittyä siihen, kuinka jääkiekkoilijoista yleisestikin on tapana puhua jonkin seuran tai kaupungin kasvatteina. Esimerkiksi otteluselostajat käyttävät kasvatti-sanaa runsaasti. Jutilan tapauksessa tamperelaisuus yhdistyy myös Tapparaan, jonka yksi tunnetuimmista pelaajista läpi seuran historian Jutila on.

”Mulle Tappara on ollu aina kaikki kaikessa, Juti sanoo. – Mää muistan, kun isä toi mulle junnuna Tapparän pipon, ja mä pidin sitä päässä koko ajan.” (Saukkonen 2017, 40)

Paikallisuus on ollut voimakkaasti osana suomalaisessa urheilussa ja seuratoiminnassa urheilun järjestäytymisestä alkaen. Nimenomaan paikalliset sankarit nousivat ensimmäisinä urheilun julkisuuteen ja heidän kykyjään ihailtiin. Suomessa elää myös vahvasti ajatus *oman kylän pojista ja tytöistä* ja heidän menestyksestään iloitaan. (Itkonen, Immonen, Matilainen & Jaskari 2008, 33) Selänteenkin elämäkerrassa kritisoidaan sitä, kuinka Selänteen Espoo-tausta ei ole kovin hyvin tiedossa tai sitä ei ole avattu tarpeeksi. *Teemu*-kirjan kirjoittanut Mennander (2014, 34) pitää ”käsittämättömänä”, ettei Selännettä ole mainittu espoolaisjääkiekkoilun historiikissa.

Toisaalta omien juurien korostamisella voi olla toisenlainen merkitys. Esimerkiksi Karalahti ei identifioitu Helsinkiin, vaan yhteen sen lähiöön. Tämä on isossa kaupungissa tyypillistä. Karalahti ei kuitenkaan osoita tällä pelkästään kiintymystä lapsuuden maisemiinsa, vaan hän haluaa tuoda esille olevansa lähiön kasvatti. Tyypillisesti lähiön kasvatin oletetaan eläneen muita ”kovemman” elämän, sillä mielikuvat lähiöistä ovat pääosin negatiivisia: on köyhyyttä ja muita ongelmia, mitä vaurilla alueilla ei niinkään ole. Usein puhutaan ongelmalähiöistä. Onkin selvää, että lähiön kasvatti on osa Karalahden rakentamaa narratiivia itsestään. Taustalla on helppo selittää omia tekoja ja asenteita.

Vahvan paikallisidentiteetin lisäksi Jutilan henkilöhahmossa korostuu kansanomaisuus. Elämäkerrassa Jutilan todetaankin olevan ”kansanmies” (Saukkonen 2017, 133). Helposti lähestyttävää ja sosiaalista persoonaa tuodaan ilmi myös kohdissa, jossa kuvaillaan Jutilan pelaajauraa. Jutila toimi kapteenina esimerkiksi vuoden 1995 maailmanmestaruusjoukkueessa. Joukkuetta valmentanut Curt Lindström kertoo Jutilasta näin:

”Juti on ollut minun valmentamistani joukkueista, ja niitä on aika paljon, paras kapteeni koskaan. Se tietysti auttoi, että Juti puhui hyvin ruotsia, ja tämä asia lähensi meitä. Mutta tapa, jolla hän johti joukkuetta, oli se, mistä pidin. Juti osasi ’lukea koppia’.” (Saukkonen 2017, 124)

Valmentaja Hannu Aravirta puolestaan kuvaa Jutilaa ”peruspositiiviseksi”, joka osasi hajottaa kuppikuntia (Saukkonen 2017, 115–116). Näistä kuvauksista rakentuu mielikuva hahmosta, joka ei tee itsestään suurta numeroa, mutta osaa sanoa tarvittaessa ne oikeat sanat. Toisaalta kommentteja voi pitää myös vaisuina. Tässäkö tosiaan ovat Suomen ensimmäisen maailmanmestarikapteenin ansiot – että hän on peruspositiivinen?

Jutilaan verrattuna hieman erilaisia kapteenin ominaisuuksia onkin elämäkertansa perusteella osoittanut Karalahti. Hän sai aikoinaan kunnian toimia Helsingin IFK:n kapteenina, kun silloista kanadalaisvalmentajaa ”ei kaljoittelu haitannut”, kuten elämäkerrassa kuvataan (Linnanahde 2017, 199).⁴⁶ Oikeastaan Karalahden hahmo on tässä kohtaa hieman ristiriitainen. Elämäkerrassa Karalahden joukkuekaverit kehuvat, kuinka Karalahti oli oikein pidetty pelaaja ja aina valmis antamaan kaikkensa joukkueen eteen (emt., 198). Lisäksi Karalahtea tavattiin NHL:ssä kutsua nimityksellä *chief* (päällikkö) (emt., 140). Tällä annetaan ymmärtää, että vaikka Karalahti ei kapteeni virallisesti ollutkaan, joukkuekaverit kokivat hänellä olevan päällikön ominaisuuksia. Sitten taas toisaalta Karalahdesta annetaan kapteenina melko vastuuton ja joukkueesta piittaamaton kuva. Karalahti ei nimittäin omien sanojensa mukaan pronssipelejä harrasta. Helsingin IFK:ssa pelatessaan hän jättikin välistä kaksi pronssipeliä. Syynä oli

⁴⁶ Karalahti on toiminut kapteenina myös KHL-joukkue Dynamo Minskissa pelatessaan. Elite Prospects (katsottu 25.04.2019) <https://www.eliteprospects.com/player/3317/jere-karalahti>

osaksi edellisen illan railakas juhliminen, mutta toisaalta hän elämäkerrassaan myös korostaa, että pitää pronssipelejä ”silkkana pelleilynä”.

”Kapteenina minun olisi tietenkin pitänyt olla ensimmäisenä näyttämässä esimerkkiä, mutta otin finaaleista putoamisen niin raskaasti, että minusta ei ollut siihen. Pronssipelin ajan rönnötin alasti Hintsasen nojatuolissa.” (Linnanahde 2017, 206)

Myös Teemu Selänteen kapteeniudesta käydään tämän elämäkerrassa keskustelua. Selännettä kehuaan elämäkerrassa hieman poikkeuksellisesti ”täydelliseksi varakapteeniksi” (Mennander 2014, 311). Tätähän Selänne pitkän uransa aikana useasti oli⁴⁷. Jotta vara-etuliite ei kuitenkaan himmentäisi Selänteen tähtistatusta, on se elämäkerrassa käännetty hyväksi asiaksi. Kirjassa todetaan, että joukkueen maalintekijän ei oikeastaan edes kannata olla kapteeni. Lisäsi Selänteen entinen valmentaja Leo Äikäs korostaa Selänteen olevan enemmän ”veijariluonne kuin kapteenityyppi” (Mennander 2014, 311).

Veijariluonteella pyritään nähtävästi selittämään monia asioita. Vaikuttaisi siltä, että kyseinen luonteenpiirre nähdään samaistuttavana ominaisuutena – sopivathan veijaritarinat hyvin suomalaiseen mentaliteettiin. Esimerkiksi Selänteen tapauksessa supertähteä on haluttu tuoda lähemmäs tavallista kansalaista. Elämäkertojen perusteella veijarius pitää sisällään myös käsityksen niin sanotusti hyvästä ihmisestä. Selänteestä sanotaankin veijarikommentin kanssa samassa yhteydessä, kuinka Selänne oli ”loistava pelaaja, mutta vielä parempi ihminen” (Mennander 2014, 311). Sama ilmeni myös Jantusen elämäkerrassa. Jantusta kuvaillaan moneen otteeseen pidetyksi persoonaksi, vaikka veijari olikin.

Mutta millaisen käsityksen elämäkerrat antavat jääkiekkoilijoista pelaajina? Selänteestä ja Jantusesta tiedämme heidän olleen nopeajalkaisia maalintekijöitä, Ruudun rooli oli olla nelosketjun kiusankappale ja Karalahti puolestaan oli fyysinen puolustaja, joka lensi myös ajoittain suihkuun. Jutilalla ei vastaavanlaista roolia tunnu olevan. Elämäkerrassa kyllä mainitaan Jutilan voitoista ja valinnoista all stars -kentällisiin,

⁴⁷ Elite Prospects (katsottu 25.04.2019) <https://www.eliteprospects.com/player/2683/teemu-selanne>

mutta pelkän kirjan perusteella on vaikeaa kuvailla Jutilaa jääkiekkoilijana eikä ”Jutin” hahmo sisällä käsitystä hänestä pelaajana.

Kansanmies Jutila on vain yksi meistä, kuten kirjan viimeisellä sivulla tiivistetään:

”Mies on tavallinen suomalainen äijä, ja kaikki on nyt hyvin.” (Saukkonen 2017, 211)

5.2 Miten elämäkerroissa rakennetaan sankaruutta?

Milloin urheilijasta tulee tähti? Jokaista tämän tutkimuksen jääkiekkoilijaa on kutsuttu mediassa tähdeksi. Käsité *tähti* saa usein myös etuliitteen: kiekkotähti, NHL-tähti, Leijonat-tähti tai suomalaistähti, näin muutamia mainitakseni. Toisinaan halutaan korostaa, että uransa päättänyt kiekkoilija on *ex*-tähti. Toisaalta, minkälainen määritelmä tähteys ylittää on nykypäivänä? Mediassa vilisee niin fitness-tähtiä, Salkkarit-tähtiä kuin YouTube-tähtiä urheilutähtien tai perinteisten Hollywood-tähtien rinnalla. Sankaruus onkin tähteyttä harvinaisempaa eikä sankaria voida ajatella synonyymina tähdelle. Siitäkin huolimatta, että raja eri käsitteiden (tähti, sankari ja julkisuudenhenkilö tai julkkis) välillä ei ole enää niin selvä kuin aiemmin (Whannel 2002, 40)

Sankaruus kuitenkin nykypäivänä yhdistetään mitä enimmässä määrin urheilumaailmaan. Tähän lienee selityksenä se, että urheilijat muistuttavat meitä entisaikojen sankareista, jotka olivat pelkäämättömiä taistelijoita ja joiden poikkeuksellisten kykyjen ajateltiin olevan jumalilta peräisin (Wenner 1998, 134). Vielä tälläkin vuosituhanella urheilun odotetaan tuottavan sankaruuden roolimalleja, ja tässä epäonnistuminen aiheuttaa turhautumista urheilua kohtaan. (Whannel 2002, 40)

Ovatko Selänne, Jutila, Ruutu, Karalahti ja Jantunen sankareita? Suoraa vastausta on vaikea antaa, mitä selittää osaltaan käsitteen monitulkintaisuus, jota Garry Whannel (2002) on pohtinut laajemmin. Ensinnäkin on eriäviä mielipiteitä siitä, onko nykypäivänä sankareita enää ylipäättänsä – vai onko olemassa esimerkiksi vain sankarillisia tekoja? Voidaan myös ajatella, että kaippu sankaruuteen elää yhä, vaikka nykymaailma ei sellaisia enää tuotakaan. Olennaista on myös anti-sankareiden nousu sankareiden rinnalle. Koetaan, että sankaruuden ihanne on uhattuna, ja siksi urheilijoita tarvitaan korjaamaan sitä. Urheilusankareiden on nähty myös paikkaavan kaipuuta entisaikojen sotasankareihin. Whannelin mukaan sankaruus onkin vahvasti

maskuliinista: sankarit ovat usein ihailtuja, mutta narsistisia hahmoja, jotka eivät naisten apua tarvitse. Sankaruuteen liittyy myös kuolemattomuuden ihailu. Vaikka urheilusuoritukset ovat sinänsä hetkellisiä tapahtumia, jäävät ne elämään esimerkiksi Hall of Fame -tyyppisten urheilun kunniagallerioiden kautta. (Whannel 2002, 40–47)

Huomionarvoista on se, että juuri tähteyks nähdään median rakentama tuotteena, sankaruutta ei niinkään. Tähtikuvaa rakentaessaan media luo yhteyden urheilijan saavutusten ja tämän persoonan välille. Taustalla on muun muassa vakiintuneita käytänteitä, mutta myös vallitsevalla kulttuurilla on osansa tähtikuvan muotoutumisessa. Tähtien ja yleisön suhde on aina median välittämä. Whannelin mukaan mitä voimakkaampi on urheilijan tähtirepresentaatio, sitä enemmän todellisuus katoaa kuvasta. (Whannel 2002, 49)

Urheilusuorituksen lisäksi tähteyteen vaikuttavat muutkijan urheilijan ominaisuudet, kuten fyysinen ulkomuoto ja karisma. Hollywood-tähteyttä tutkineen Richard Dyerin mukaan yleisölle on välitettävä tunnetta autenttisuudesta. Tähtien on esiinnyttävä rehellisesti ja luotava luottamus yleisöön, sillä muutoin tähteyks ei ole uskottavaa. (Dyer 1991, 133) Urheilijoiden onkin verrattain helppo myydä yleisölle autenttisuutta, sillä vaikka urheilutapahtumat ovatkin pitkälle käsikirjoitettua show'ta, itse suorituksia ei voi ennustaa. Lajilla on kuitenkin vaikutusta siihen, millaista käytöstä yleisö urheilijalta odottaa. Esimerkiksi jääkiekko on joukkuepeli ja joukkueeseen mahtuu monia erilaisia rooleja. Siksi voi ajatella, että tappelijankin rooli on yleisölle uskottava – ovathan väkivaltaiset piirteet kuuluneet jääkiekkoon pitkään. Näin ollen ihailua saavat myös ne, jotka eivät yllä sankarillisiin tekoihin. Lisäksi tällaiset urheilijat saattavat olla erityisen karismaattisia persoonaltaan. Historia tuntee monia karismaattisia johtajia, jotka eivät missään nimessä saisi tänä päivänä sankarin viittaa harteilleen. Esimerkiksi diktaattorit, kuten Mussolini, Stalin ja Hitler, olivat aikanaan ihailtuja hahmoja, jotka loivat tähtikulttia esimerkiksi taitavalla retoriikalla ja vallankäytöllä (Inglis 2011, 11).

Ja jos vielä paneudutaan sankari-sanaan, niin suomenkielessä sillä on myös toisenlainen merkitys. ”Olet sinäkin sankari” -lausahdus ei tarkoita, että sen kohde olisi Antiikin Roomaan verrattava gladiaattori. Tällaisessa yhteydessä sankarin synonyymi voisi olla ennemminkin veijari. Tutkimuksen elämäkerroissa ilmeni sankari-sanankäyttöä myös tällaisessa tarkoituksessa.

Tähti, ex-tähti ja legenda

Valitsemani viisi elämäkertaa tuovat päähenkilönsä tähteyttä esille hyvin eri tavoin ja kertojasta riippuen. Tämä kertonee siitä, että edes jääkiekon yhteisessä tarinassa sankaruus ei ole yksiselitteistä. Esimerkiksi Jantusesta käytetään runsaasti tähteyttä ja sankaruutta toistavia nimikkeitä. Monesti sitä tapahtuu myös sellaisissa kohtauksissa, jossa tähteyks on ristiriidassa päähenkilön tekojen kanssa. Tällöin lukijalle jää päätös, kumpi on voimakkaampi mielikuva.

”Kun poliisien äänijänteet voimistuvat, hän astuu ulos piilostaan ja antautuu. Tunnustusta ei tarvita, näyttö on kiistaton. Kiekkoreippaan huippulupaus pidätetään.”
(Lempinen 2015, 46)

Tähteyttä rakentavat myös kuvaukset Jantusesta pelaajana ja tämän otteista kaukalossa. Jantusta kuvaillaan esimerkiksi ”nopeakinttuiseksi taituriksi” ja hänen pelinsä kerrotaan kulkeneen ”sankarimaisesti”. (Lempinen 2015, 165 & 47). Kirjan edessä Jantunen on ”tähti”, ”ex-kiekkotähti” ja lopulta ”kiekkolegenda” (emt., esim. 169, 253 & 288). Jantusen päihdeongelmista ja muista melko kyseenalaista teoista huolimatta Lempinen pitää tähtistatuksesta kiinni elämäkerran alusta loppuun asti.

Jantusen elämäkerta kuvastaa myös urheilutähteyden eri tasoja. Jantunen ei tehnyt näyttävää uraa NHL:ssä eikä kuulunut maajoukkueen vakikasvoihin, mutta hän oli tähti muualla. Elämäkerrassa esimerkiksi kerrotaan, kuinka Jantusesta tuli ”todellinen tähti SM-liigassa” (Lempinen 2015, 74) ja kuinka myöhemmin ”Frölundan suosituimmasta pelaajasta ei ole epäselvyyttä” (emt., 110). Jääkiekkopelaaja voi olla tähti lajissaan, pelaamassaan sarjassa tai pelkästään joukkueensa sisällä. Joukkueen paras maalintekijä on faneilleen tähti, vaikka joukkue häviäisi ja sijoitus sarjataulukossa olisi viimeinen. Voisikin sanoa, että joukkueurheilussa tähteyks on helpompi saavuttaa, sillä tilaisuuksia siihen on yksilölajeja enemmän. Yksilöurheilijalla on vain kaksi vaihtoehtoa: voitto tai häviö, ja tämän perusteella hänet määritellään.

Teemu-elämäkerrassa lähtötilanne on selvä. Harva kyseenalaistaa Selänteen tähteyden, eikä tämän kaapista löydy – ainakaan julkisesti – samanlaisia luurankoja kuin Jantuselta. Selänteen tähteyttä povataan jo kohtauksissa tämän nuoruudesta.

”Kesästä 1984 alkoi kahdeksan vuoden jakso, jonka aikana Teemusta kasvoi Leo Äikkään valmennuksessa Jokereissa ja poikien maajoukkueissa ensin oman joukkueensa ja sen jälkeen koko suomalaisen kiekkoilun suurin supertähti, Jari Kurrin manttelinperijä.” (Mennander 2014, 64)

Huippu-urheilun tarinalle on tyypillistä etsiä ”manttelinperijöitä”. Näin menestystarina saadaan jatkumaan ja yleisön kiinnostus pysyy, vaikka päähenkilöt vaihtuvatkin. Jos manttelinperijää ei löydy, voi se olla lajille kriisi. Näin on käynyt osaltaan mäkihypyille. 1980-luvulla lapsia nimettiin Matti Nykäsen mukaan ja tämän menestyksen innoittamina aloitettiin hyppyharrastus. Nykäsen jälkeen esikuvia olivat esimerkiksi Toni Nieminen ja Janne Ahonen. Nyt heidän kaltaisiaan ei ole, menestystä ei tule ja Suomessa on pian mäkihyppytorneja enemmän kuin hyppääjiä. Myös media tarvitsee tähtiä, sillä niiden avulla se myy juttujaan. Siksi on ymmärrettävää, että tähdille etsitään lähes pakonomaisesti kruununperillisiä. Tarinan on jatkuttava.

Selänteen osalta oma lukunsa on 90-luvun alussa koettu ”Teemu-ilmiö” (2014, 127). Puhtia tälle ilmiölle antoi jääkiekon kasvanut julkisuus. Jääkiekkoilijoita olikin alkanut näkyä urheilu-uutisten lisäksi viihdepalstoilla ja naisten lehdissä (Mennander & Mennander 2005, 41).

”Lehdistö kehui Teemua estottomasti. Teemu suhtautui kaikkiin haastattelupyyntöihin positiivisesti. Hän oli täydellinen roolimalli suomalaisille nuorille. Media oli myyty. Fanit rakastivat häntä. Teemu nousi Suosikki-lehden idolipörssin ykköseksi, vaikka listauksessa olivat mukana kaikki viihdemaailman tähdet, laulajat, näyttelijät ja urheilijat.” (Mennander 2014, 127)

Selänteessä yhdistyvät monet tutkijoiden mainitsemat tähden ominaisuudet. Selänne on pystynyt suuriin urotekoihin urheilussa, minkä lisäksi hän näyttää tähdeltä: Selänne on pyörinyt erilaisissa ulkonäköön perustuvien äänestysten kärjessä näihin päiviin asti. Julkisuuskuvansa ja elämäkerran perusteella Selänne on myös hyväkäyttöksinen roolimalli ja vieläpä yhden naisen mies.

”Teemu huokuu lämpöä, energiaa ja välittämistä, missä tahansa liikkuukin. Hän on ilmiömäinen esikuva nuorisollemme.” (Mennander 2014, 311)

Näin perusteli aurinkokuningas Juhani Tamminen *Teemu*-kirjaan tehdyssä haastattelussa. Mutta onko Selänne aito? Onko hänessä autenttisuutta, mitä esimerkiksi Richard Dyer peräänkuuluttaa tähdeltä? Tähän itse asiassa tartutaan Selänteen elämäkerrassa. Kirjassa kerrotaan, kuinka media kyseenalaisti Selänteen aitouden tämän julkisuusmyllyn alkuaikoina. Elämäkerran mukaan eräs toimittaja oli kuitenkin vierailut Helsingin jäähallissa, jossa yleisö oli toimittajan mukaan ollut ”oudon hurmioitunutta ja uskollista” (Mennander 2014, 139). Tästä syystä Selänne ei voinut olla vain tuote, elämäkerrassa päätellään (emt., 139). *Teemu*-elämäkerran kirjoittaneella Mennanderilla itselläänkin tuntuu olevan tarve peräänkuuluttaa Selänteen, eli hyvän ystävänsä, aitoutta. Mennander on elämäkerrassa kirjannut ajatuksiaan ”kirjailijan päiväkirja” -nimisiin osioihin. Yksi näistä käsittelee nimenomaan Selänteen aitoutta ja siihen kohdistuneita epäilyksiä.

”Moni luulee, että Teemu on Hjallis Harkimon rakentama tuote. Arvio on täysin väärä. - - Ei Teemua kukaan ohjaillut, hän on kuin luotu tähdeksi. Hänellä on kaikki ne myönteisen julkisuuden ominaisuudet, joista syntyy ilmiö.” (Mennander 2014, 152)

Huomionarvoista on myös se, että Mennander puhuu Selänteestä tämän etunimellä. Tämä korostaa tuttuuden tunnetta: *meidän Teemu*.

Pulskaa maailmanmestaruuskapteeni

Kun Teemu Selänne voitti maajoukkueuutisiin keskittyneen Leijonat.com-sivuston ”historian kovimmat leijonatahdet” -äänestyksen⁴⁸, Timo Jutila sijoittui neljänneksi. Edelle kirivät ainoastaan Saku Koivu (2.) ja Jari Kurri (3.). Jutila voitti äänestyksessä esimerkiksi Ville Peltosen, joka kuitenkin teki hattutempun samaisessa vuoden 1995 MM-finaalissa, josta Jutilakin muistetaan. Jutila on siis tähti suomalaisten silmissä, mutta millainen tähti?

Kun verrataan Jantusen ja Selänteen elämäkertoihin, *Juti*-kirjassa päähenkilöä ei silti kuvata lupauksena, tähtenä tai legendana. Toki Jutila teki uran puolustajana, jotka harvemmin nousevat niin kutsutusti ratkaisijan rooliin ja ottavat sankarin viitan

⁴⁸ Leijonat.com 09.12.2017 <https://www.leijonat.com/2017/12/09/kiikkofanit-naulaavat-teemu-selanne-kaikkien-aikojen-ykkonen-tassa-ovat-historian-kovimmat-leijonatahdet/>

itselleen. Eikä Jutilan olemuskaan ilmeisesti huokunut tähteyttä tämän peliuran aikana, kuten tämä entisen valmentajan Rauno Korven kommentti antaa ymmärtää:

”Juti oli pienehkö, pikkuisen pulska, mutta erittäin hyvä pelaaja, Korpi muistelee.”
(Saukkonen 2017, 43)

Elämäkerta esittelee Jutilan lapsuutta, mutta kohtauksista Jutila ei nouse esille muita urheilevia lapsia suurempana. Kun Jutila valittiin Jääkiekkoliiton järjestämällä leirillä parhaaksi pelaajaksi ja näin ollen poikien maajoukkueeseen, Jutilan isäkin vaikuttaa yllättyneeltä.

”Kaveri sano mulle, et onk toi Timo sun poika? No, mää siihen, et on, mitäs se ny on tehny? Kaveri vastas, et se valittiin leirin parhaaks pelaajaks. Mitäs mää siihen, muuta ku et katos vaan poikaa.” (Saukkonen 2017, 27)

Jutilaa ei voi määritellä tähdeksi samoilla kriteereillä kuten esimerkiksi Selänteen. Elämäkerrassakin Jutilaa kuvataan ainoastaan ”kansanmieheksi” jonka suurimmat ansiot ovat ”maailmanmestarijoukkueen kapteenina” (Saukkonen 2017, 133). Tämä linja pitää läpi elämäkerran.

”Maailmanmestarikapteeni osasi puhua kansalle ja kansan kielellä.” (Saukkonen 2017, 144)

Edellisessä luvussa käsittelin elämäkerrassa rakentuvaa Jutilan henkilöhahmoa ja toin esille, että hahmo perustuu oikeastaan vain Jutilan persoonaan, ei niinkään pelitaitoihin. Voiko tämä johtua siitä, että elämäkerta oli kirjoitettu tämän päivän yleisölle? Maiju Kannisto (2015, 90) on todennut, että sankaruuden perustelut voivat olla ikäluokkakysymys. Esimerkiksi juuri Jutilan sankaruus on kahdenlaista: siinä missä vanhempi sukupolvi muistaa Jutilan nimenomaan vuoden 1995 sankarikapteenina, nuoremmat yhdistävän sankaruuden hahmoon, jolta on peräisin kulttimaineeseen noussut ”ny rillataan” -lausahdus. (Kannisto 2015, 91) Kannisto näkee Jutilan hahmona, joka samaan aikaan on voittaja, mutta myös samaistuttava kaikessa kömpelyydessään. Hänen mukaansa (2015, 90) ”Jutilasta onkin muodostunut humalassa juhliivan kiekkokansan letkeällä tamperelaismurteella puhuva sankaripäällikkö”. Voi siis olla, että jos Jutilasta olisi kirjoitettu elämäkerta aiemmin, esimerkiksi heti peliuran päätyttyä, kirjan sävy olisi voinut olla erilainen.

Antisankari

Viidestä jääkiekkoilijasta vähiten sankarin viittaa on aseteltu Ruudun harteille. Hän ei tee sitä edes itse. Tätä kuvaa Ruudun elämäkerrassa luku ”Vihdoinkin”. Luvussa Ruutu arvelee vakiinnuttaneensa paikkansa NHL-joukkueen kokoonpanossa.

”Vähitellen naamani alettiin tuntea myös kaupungilla. Sain paljon kannustavaa palautetta, tunsin olevani hyväksytty ja arvostettu vancouverilaisten fanien silmissä. Vaikka roolini olikin ristiriitainen, pelityylistäni tykättiin.” (Nyholm 2015, 215)

Ruutu puhuu muista tähtipelaajina, mutta pohtii fanien suhtautuvan häneen ”enemmän kokonaisuusvaltaisena viihdepaketina kuin pelkkänä jääkiekkoilijana”. (Nyholm 2015, 216–215) Lisäksi hän antaa ymmärtää, että on hyvin tiennyt, miten viihdearvoa lisätään.

”Tuo tappelu oli yleisön mieleen ja kasvatti mainettani paikallisten keskuudessa. Kyseisen pelin muihin mainittaviin saldoihin lukeutuivat tehot 0+2.” (Nyholm 2015, 322)

”Naamassani oli aina tikkejä tai musta silmä tai huuli turvoksissa. Siitä Pittsburghissa tykättiin erityisesti.” (Nyholm 2015, 329)

Siinä missä Ruutu analysoi elämäkerrassaan tarkasti rooliaan joukkueen ja yleisön silmissä, hän myös hieman ristiriitaisesti kieltää kerjänneensä saamaansa huomiota. Ruutu väittää olleensa maineensa vanki.

”Kyseenalainen maine kasvoi kasvamistaan. Tarinoita riitti. Minua pidettiin pellenä, pelimiehenä, puolihulluna.” (Nyholm 2015, 418)

Vaikka näitä mielikuvia vastaan Ruutu kirjassaan taisteleekin, ovat ne hänen tarinansa, hahmonsä ja elämäkertansa myyntivaltti. Hän sanoo, ettei tehnyt mitään pelkän huomion takia (Nyholm 2015, 108). Toisaalta ilman huomiota hän ei olisi se sama Jarkko Ruutu, jonka tunnemme – tai paremminkin luulemme tuntevamme. Myös Ruudun vanha pelikaveri Antti-Jussi Niemi arvelee, että Ruutu tiesi, mitä teki.

”Minusta on selvää, että Rudissa asuu jonkinlainen huomionhakuinen persoona. Näkeehän sen pelkästään miehen toimintaa katsomalla. Rudi antoi aina paljon haastatteluja, oli kopissa suuna ja päässä, ja kaukalossa hän suorastaan imi katseita

puoleensa. En millään jaksa uskoa, etteikö se olisi nauttinut siitä jollain tasolla." (Nyholm 2015, 443)

Jääkiekossa roolitus on olennainen osa joukkueen dynamiikkaa. Sillä kuitenkin myös luodaan ja myydään mielikuvia yleisölle. Median onkin helpompi tarttua pelaajiin jonkin tietyn roolin kautta. Tosin jääkiekkovalmentaja Raimo Summanen on syyttänyt median suhtautumisen olevan näihin rooleihin ristiriitaista. Summasen mukaan urheilumedia on tekopyhä, sillä media itse kalastelee tappeluita, joihin muun muassa Ruutu erikoistui, mutta tuomitsee ne sitten jälkikäteen. Summanen ottaa esimerkiksi tshekkiläisen jääkiekkoilija Jaromir Jagrin ja Jarkko Ruudun yhteenoton jääkiekon MM-kisoissa 2009. Summasen mukaan ennen ottelua media ennakoi ja odotti kaksikon välille tappelua, mutta sitten kun se tapahtui, sai kähinöinti osakseen paheksuntaa. (Hazard & Summanen 2011, 232–233) Tapahtumia edelsivät Torinon olympiakisat, joissa Jagr joutui poistumaan kaukalosta vertavuotavana Ruudun taklauksen seurauksena. Onkin totta, että media makusteli kaksikon jälleennäkemisellä. Esimerkiksi Keskisuomalaisen⁴⁹ kolumnissa kirjoitettiin, kuinka taistelupari silloin vielä tulevassa ottelussa ei olekaan Suomi vastaan Tshekki, vaan Ruutu vastaan Jagr. Myös Ilta-Sanomat⁵⁰ alusti alkusarjan päätösottelua kertomalla, ettei Jagr pelkää kohdata Ruutua, vaikka ”verinen pommi” muistissa onkin. Satakunnan Kansa⁵¹ puolestaan pyysi silloiselta päävalmentajalta Jukka Jaloselta kommenttia aiheeseen ja otsikoi juttunsa tämän vastauksella: ”Ruutu taklaa Jagria siinä missä muitakin”. Huomionarvoista on sekin, että spekuloinnista ei voi syyttää pelkästään lööpeistä eläviä iltapäivälehtiä, vaan mukana olivat myös maakuntalehdet.

Ruutua voikin sanoa jääkiekon yhteisen tarinan antisankariksi. Suoraan roisto Ruutu ei ole, sillä kuten hän itsekin perustelee, huonolla käytöksellään Ruutu on ajatellut vain joukkueensa etua. Elämäkerta pyrkii luomaan Ruudusta jopa kuvaa älykkönä. Kuinka väärinymmärretty Ruutu urallaan oli, se riippuu näkökulmasta. Epäilemättä Ruutu teki kaukalossa kaikkensa, mutta olivatko keinot hyväksyttäviä? Suhtautuminen jääkiekon

⁴⁹ Keskisuomalainen 29.04.2009 <https://www.ksml.fi/mielipide/kolumni/Taistelupari-on-Ruutu-vs.-Jagr/597680>

⁵⁰ Ilta-Sanomat 22.04.2009 <https://www.is.fi/jaakiekk/art-2000000298799.html>

⁵¹ Satakunnan Kansa 29.04.2009 s. 20.

fyysisyyteen on muuttumassa, mutta vielä muutos näyttäisi olevan hidasta. Lajin väkivaltaisuuteen paneudun luvussa 5.4.

Rock-tähdet

Karalahden ja Jantusen ympärille on rakentunut samanlainen *mitä jos* -myytti. Molemmat olivat vakavasti päihdeongelmaisia jo aktiiviuransa aikana. Tämä ei miehiä pysäyttänyt, vaan he pystyivät silti kaukalossa verrattain huippusuorituksiin. Kaksikon tähteyttä näin jälkikäteen onkin kasvatettu myymällä yleisölle ajatusta siitä, kuinka hyviä he olisivat *oikeasti* voineet olla, jos alkoholi ja huumeet eivät olisi astuneet kuvaan.

Karalahti: *”Säännöllisestä alkoholin ja pilven käytöstä sekä silloin tällöin mukana olleesta amfetamiinista huolimatta jääkiekkourani eteni kohisten, ja kausi 1992-1993 jäi viimeiseksi juniorikaudekseni.”* (Linnanahde 2017, 46)

”Pelasin käytännössä joka toinen ilta isot minuutit mutta olin 75 prosenttia ajasta humalassa tai vähintään tuhdissa krapulassa. Näin jälkikäteen se tuntuu täysin epätodelliselta. Kyseessä on kuitenkin maailman ehdottomasti kovin jääkiekkoliiga.” (Linnanahde 2017, 144)

Myös Jantusen poikkeuksellisuutta korostetaan tämän elämäkerrassa. Kirjan kirjoittanut Lempinen käyttää hänestä nimitystä ”luonnonoikku” ja pyrkii perustelemaan tätä sillä, kuinka Jantusen peliuran aikana kotimaan sarjastakin oli tullut ammattimainen ja jääkiekko miellettiin huippu-urheiluksi.

”SM-liigan huipulla ei ole enää 2000-luvulla pelannut ainuttakaan pelaajaa, joka olisi lintsannut lähes tyystin fyysisestä harjoittelusta ja selvinnyt käytännössä pelkästään lahjoillaan – paitsi Jantunen.” (Lempinen 2016, 17)

Karalahtea ja Jantusta yhdistää myös se, että he ovat itse kovin vakuuttuneita omasta tähteydestään – ongelmista huolimatta. *Jere*-elämäkerrassa Karalahti esimerkiksi mainitsee, kuinka ”tähtipelaajan asemassa” aiheutti imagohaittaa sponsoreille alkoholinkäyttönsä takia. Elämäkerran perusteella Karalahti on pitänyt itseään lähes kuolemattomana, kun hän makasi koomassa rajun ryyppyputkensa takia ja lääkärin oli käskennyt kiekkoilijaa pistämään korkin kiinni viimeisen kerran.

”Mitä vittua, ajattelen kiukustuneena. Mä olen Jere Karalahti, jääkiekkosankari, joka aina putoaa vastoinkäymisten jälkeen jaloilleen.” (Linnanahde 2017, 241)

Karalahden hahmossa on poikkeuksellista röyhkeyttä, eli toisin sanoen juuri sitä karismaa ja viihdettä, jota yleisö ja media urheilulta ehkä hieman salaa toivovat. Ihmiset haluavat paheksua, ja Karalahti antoi siihen hyviä syitä. Toisaalta hän osoitti esimerkiksi Leijonissa pelatessaan, että tekee kaikkensa Suomen joukkueen ja näin myös Suomen kansan eteen. Monen silmissä hän nosti sankaristatustaan esimerkiksi vuoden 1999 MM-kisoissa, joissa Karalahti ratkaisi Suomelle voittomaalin Venäjää vastaan vain kaksi sekuntia ennen pelin päätöstä (Linnanahde 2017, 102). Karalahti ei välttämättä olekaan sankari, mutta hän on pystynyt sankarillisiin tekoihin.

Tähteyden kerrotaan olleen sekä Karalahdelle että Jantuselle alusta alkaen haave. Molemmille tähteyks on merkinnyt enimmäkseen huomiota, jonka saavuttamiseksi keinot ovat olleet toissijaisessa roolissa. Elämäkertoissa esitetään, että Karalahti ja Jantunen kokivatkin olevansa rock-tähtiä, eivät niinkään jääkiekkoilijoita. Rock-tähtiinhän eivät päde samat säännöt kuin urheilijoihin.

Karalahti: *”En ole koskaan kokenut olevani pelkästään jääkiekkoilija. Olen myös seikkailija ja rokkitähti. Halusin olla keskipisteenä, aallonharjalla, siellä missä tapahtuu, ytimessä. Ne, jotka tunnistavat tämän piirteen itsessään, ymmärtävät, mistä puhun.”* (Linnanahde 2017, 157)

Jantunen: *”Esiintymisvietti on pienestä pitäen kuulunut olennaisesti Jantusen elämään. Ei kuitenkaan riittänyt, että esimerkiksi kertaalleen Göteborgissa yli kymmenen tuhatta Frölundan fania taputti hänelle seisaaltaan viisi minuuttia yhteen soittoon. Hänen oli saatava tuntea itsensä kuuluisaksi rokkitähdeksi myös kaukalon ulkopuolella.”* (Lempinen 2015, 19)

Jantusen kuvataan jo 16-vuotiaana olleen kiinnostunut glamourista ja jetset-elämästä.

”Seurahuoneella olutta juodessaan, tupakkaa polttaessaan ja tyttöjä naurattaessaan Marko tuntee olevansa onnellinen.” (Lempinen 2016, 43)

Karalahti puolestaan sanoo elämäkerrassaan, ettei olisi pärjännyt jääkiekossa yhtä hyvin ilman ”ulkopuolista villiä elämää” (Linnanahde 2017, 157). Karalahden mukaan esimerkiksi raha ei ollut hänelle syy pelata jääkiekkoa (emt., 157). Rahan kieltäminen

motiivina on urheilijan tarinassa tyypillistä. Sillä usein korostetaan sitä puhdasta rakkaussuhdetta, joka urheilijalla on lajiinsa. Urheilijat voivat jopa paheksua niitä, jotka urheilevat rahan vuoksi. (Pipkin 2008, 28) Toisaalta on todettava, että jääkiekkoura on mahdollistanut Karalahden elämän rock-tähtenä, huomion keskipisteessä. *Jere*-elämäkerrassakin on kohtauksia, joissa Karalahti kertoo tiedostaneensa asemansa.

”Minulle NHL-status ei ollut mitenkään merkittävä asia, mutta kieltämättä yössä alkoi maagisen kolmen kirjaimen jälkeen olla entistä enemmän hännystelijöitä”. (Linnanahde 2017, 161)

Karalahti kuvailee myös hyvin avoimesti innostustaan Los Angelesin pintaliittoa kohtaan. ”Tämä on Hollywoodia, *big time*”, Karalahti esimerkiksi toteaa (Linnanahde 2017, 127) ja kertoo käyneensä klubilla, jonne pääsi sisään vain naamakertoimen ja tarpeeksi merkittävien meriittien avustuksella (emt., 127). Karalahden kertomus alleviivaa sitä, kuinka huippu-urheilijat, ja tässä erityisesti jääkiekkoilijat, nostetaan samanlaiseen asemaan kuin muutkin tähdet ja heitä kohdellaan eri tavalla kuin muita. Myös Jantusen elämäkerrasta löytyy kohta, jossa jo alle parikymppinen Jantunen käyttää hyväkseen statustaan jääkiekkoilijana.

”Usein Marko kulkee kaupungilla 17-vuotiaiden maajoukkueen edustustakki yllään. Hän uskoo sen kääntävän katseita kartsalla, niin tälläkin hetkellä, loppuvuodesta 1988.” (Lempinen 2015, 49)

Edustusvaatteilla urheilija korostaa olevansa urheilija. Jos hänen kasvojaan ei tunnisteta, ihmiset tietävät ainakin joukkueen tai seuran logon. Pukeutuminen on yksi keino rakentaa identiteettiä ja toisaalta kertoa muille kuuluvansa johonkin ryhmään. On myös kiinnostavaa, että vaatetustyyli voi olla hyvinkin erilainen eri lajeissa. Esimerkiksi salibandyn pelaajilla sanotaan stereotyyppisesti olevan puuhelmet kaulassaan. Jääkiekkoilijoiden trendinä oli joitain vuosia sitten takatukka ja sukat punteissa, kuten jo tutkimuksen alussa kuvasin. Koska jääkiekko on Suomessa niin erityislaatuisessa asemassa, jääkiekkoilijoiden ryhmään kuulumisen antaa oikeuden tiettyyn asemaan – siis siihen samaan, jota Karalahti ja Jantunenkin ovat käyttäneet hyväksi.

Urheilu perustuu esikuviiin. Kun lapsi tai nuori aloittaa urheilun, hän haaveilee tulewansa yhtä hyväksi kuin idolinsa. Kuten edellä jo tuli ilmi, Teemu Selännettä on pidetty kautta aikojen lähes täydellisenä roolimallina nuorille. Sitä hän on varmasti ollutkin lukuisille

jääkiekon aloittaneille. Todennäköistä on sekin, että myös Jantunen ja Karalahti ovat antaneet esimerkkiä. Eivät hekään ole keksineet omasta päästään, että jääkiekkoilijasta voi tulla kuin rock-tähti. Esimerkiksi Jantunen on ihaillut Suomen ensimmäisiin NHL-pelaajiin kuulunutta Matti Hagmania, mutta ei niinkään pelillisten asioiden vuoksi.

”Hagmanin saapuminen tuntuu Jantusesta lottovoitolta. Jo vuosien ajan lahtelaismies on fanittanut Hagmania paitsi pelaajana, myös henkisenä johtajana. Hän on kuullut huimia tarinoita ’Hakin’ viettämästä rokkitähtien elämästä Stadin yössä. Vielä 1980-luvun kiekkokulttuurissa pelaajien kosteat illat ovat olleet yleisiä, mutta harva liigapelaaja on viihtynyt yössä yhtä tiheään kuin Hagman.” (Lempinen 2015, 56)

Miksi urheilijat voivat menettää tähtistatuksensa, jos he epäonnistuvat urallaan, mutta eivät välttämättä yksityiselämänsä skandaaleilla? Tämän voi nähdä johtuvan kysynnästä. Media haluaa tarjota yleisölle skandaaleja. Rod Brookesin mukaan (2002, 34) urheiluskandaalin uutisarvo riippuu siitä, paljonko tarina onnistuu yhdistelemään seksiä, väkivaltaa, rikoksia, päihteitä ja ahneutta. Brookes huomauttaa, että markkinatutkimuksetkin ovat osoittaneet, että human interest -tyyppiset jutut ovat myös siitä poikkeuksellisia, että ne yhdistävät hyvin erityyppisiä lukijakuntia (emt., 34). Toisin sanoen laajempaa määrää ihmisiä. Toisaalta skandaali vaikuttaa tähden julkisuuskuvaan kahdella, melko ristiriitaisella tavalla. Ensinnäkin julkisuudenhenkilön kohtaama skandaali osoittaa, että median välittämä hahmo on ihminen siinä missä muutkin. Toiseksi skandaali vahvistaa sitä statusta, jonka perusteella tähti tai julkisuudenhenkilö saa syyllistyä sellaisiin tekoihin ja käytökseen, joihin niin sanotusti tavalliset ihmiset eivät. (Nayar 2009, 113) Nayarin mukaan (2009, 114) julkisuuden kaavaan kuuluu kaiken muun ohella sääntöjen ja rajojen rikkominen. Nayar ei näe tätä yksin median aiheuttamana, vaan osana kulttuuria, joka kuuluisuuden ympärille on muodostunut. Rajat ylittyvät helposti, sillä julkisuudenhenkilöiden elämäntapaan kuuluu äärimmäisyyksiin meneminen: se voi koskea niin päihteitä, vaurautta kuin ulkonäköä. (Emt., 114)

Myös Karalahti ja Jantunen ovat tasapainoilleet uransa aikana sääntöjen rajamailla ja rikkoneet niitä tietoisesti. Etenkin Karalahden teot ovat olleet esillä läpi hänen uransa, mutta silti seurat ovat ottaneet riskin ja palkanneet hänet. Myös yleisön suosio ja kiinnostus, mihin ikinä ne perustuivatkin kullakin hetkellä, säilyivät. Yksi esimerkki on vuodelta 2007, juuri ennen Karalahden joutumista ensin tutkintavankeuteen ja

myöhemmin kahden kuukauden ryyppyputken takia teho-osastolle. Helsingin IFK oli kyllästynyt Karalahden aiheuttamiin kohuihin eikä jatkanut puolustajan sopimusta. Pelastaja uralle löytyikin yllättäen Oulusta, kun Kärpät hankki Karalahden.

Kärpille riitti, että Karalahti lupasi sitoutua päihdeohjelmaan. Miksi seura, joka ei millään tavoin ole profiloitunut koviin otteisiin, kuten esimerkiksi rujoista brändistään tunnettu HIFK, otti näin valtaisan riskin? Karalahti itsekin sanoo elämäkerrassaan, ettei ollut tuolloin enää huippu-urheilun vaatimassa kunnossa (Linnanahde 2017, 222). Kärpät osti Karalahdessa ennen kaikkea myyntivaltin. Se oli valmis hylkäämään omat arvonsa, jotta sai riveihinsä pelaajan, joka todennäköisesti täyttäisi lehterit – ja ehkä pelaisi myös hyvin. *Jere*-kirjan mukaan Karalahden siirtyminen Kärppiin herättikin niin paljon mielenkiintoa, että jo pelkästään oululaisjoukkueen harjoitusotteluun saapui viitisen tuhatta katsojaa (Linnanahde 2017, 226). Myös *Iltalehti*⁵² kirjoitti tuolloin, että Karalahdesta tuli Kärppä-fanien suosikki ”kertaheitolla”. Kärppien ottama riski kuitenkin kostautui. Kausi päättyi Karalahden osalta siihen, että Karalahti istui kuukauden päivät tutkintavankeudessa epäiltynä huumebisnekseen sekaantumisesta. Lopulta Karalahden sopimus purettiin ja SM-liiga vei tämän pelioikeudet. (Linnanahde 2017, 231) Näennäisesti laji siis halusi pestä kätensä Karalahden sotkuista ja osoittaa, että ei hyväksy päihteitä tai rikoksia. Paheksuntaa ei kuitenkaan tullut lajin sisältä: esimerkiksi pelaajat osoittivat yhä solidaarisuuttaan Karalahdelle. Kun Kärpät voitti Suomen mestaruuden keväällä 2008, joukkueen tuolloinen puolustaja Mikko Lehtonen kommentoi voitto-ottelun jälkeisessä haastattelussa, kuinka ”olisi mahtava homma, jos Jere olisi nyt täällä”⁵³.

On vielä mainittava, ettei Karalahden ura päättynyt tähänkään. Se jatkui, ja myöhemmin otsikoihin nousi huumeiden ja pelikieltojen sijasta esimerkiksi Minskin ”salarakas” ja ”yllätysvauva”. Karalahden brändi on kuitenkin kestänyt oikeastaan mitä tahansa. Ja ennen kaikkea se on kiinnostanut ja kiinnostaa yhä tänäkin päivänä. Eihän *Jere*-elämäkertakaan muutoin olisi ollut myydyin tietokirja julkaisuvuonnaan.

⁵² *Iltalehti* 18.08.2007 <https://www.iltalehti.fi/jaakiekk/a/200708180210056>

⁵³ *Iltalehti* 14.04.2008 <https://www.iltalehti.fi/jaakiekk/a/200804147515524>

Myös Itkonen, Ilmanen, Matilainen ja Jaskari (2008, 61) ovat todenneet, että sankaruus vie useimmiten pidemmän korren kilpaillessaan etiikkaa vastaan. Tämä ilmeni selvityksessä, jossa urheilutoimittajien näkemyksiä kerättiin yhteen. Esimerkissä pohdittiin tilannetta, jossa urheilijalla on alkoholi- tai tupakkamainoksia asusteissa. Mainokset voivat herättää paheksuntaa, mutta niiden takia media ei urheilutähteä hylkää. Pänkäläisen (1998, 175) mukaan menestys on urheilutoimittajien työn itseisarvo, eikä sen taakse nähdä. Toimittajat eivät esimerkiksi kysele, millaisia roolimalleja urheilijat ovat tai miten he vaikuttavat urheilun kehitykseen muutoin. Myös Karalahden kohdalla urheilumedia, mutta myös muut urheilun toimijat, ovat monena hetkenä sulkeneet silmänsä moraalisesti kyseenalaisilta teoilta ja jopa elämäntavalta, ja nähneet vain jääkiekkosankarin. Urheilijalla, kuten Karalahdella, voi olla useita rooleja julkisuudessa, jos tämän käytös antaa siihen aihetta. Urheilumediaa tutkineet (esim. Wenner 1998; Whannel 2002) jakavat roolit usein kolmeen ryhmään: sankarit, roistot ja typerykset (heroes, villains and fools). Jako on peräisin Orrin Klappilta [1962], joka on käyttänyt sitä amerikkalaiseen yhteiskuntaan (ks. Wenner 1998, 135). Parhaimmillaan urheilijan rooli voi mediassa vaihdella näiden kaikkien kolmen välillä. Vaikka urheilija olisi otsikoissa kännisekoiluista tai väkivaltaisuudesta, voi hän seuraavana hetkenä olla jälleen ottelun sankari.

5.3 Miten elämäkerroissa käsitellään mediaa?

Medialla on siis valta rakentaa urheilijasta tähti tai roisto, nostaa esille voittoja tai häviöitä, ratkaisumaaleja tai tappeluita. Urheilijan osa on sopeutua rooliinsa, joka tietenkin parhaimmassa tapauksessa on se tähteys, jota hän on lapsuudesta asti tavoitellut. Seuraavaksi aion käsitellä elämäkertojen kautta sitä, miten urheilijat itse näkevät median ja sen roolin. Miten elämäkerroissa esimerkiksi kuvataan päähenkilön suhdetta mediaan tai toimittajiin ja mitä halutaan oikoa? Yksi kiinnostava näkökulma on se, miten urheilija suhtautuu epäonnistumisiensa saamaan julkisuuteen. Urheilija kykenee harvoin vaikuttamaan mediassa syntyneeseen narratiiviin urheilijan urasta ja hänestä itsestään (Tulle 2014, 3), mutta elämäkerroissa urheilijoita jopa pyydetään kommentoimaan julkisuutta. Todennäköisesti moni urheilija tai kuka muu tahansa julkisuudenhenkilö suostuu elämäkertaprojekteihin osaksi siksi, että näkevät sen mahdollisuutena kertoa oman näkemyksensä asioista ja tapahtumista. Tämänkin tutkimuksen kaikki viisi elämäkertaa on työstetty suuremmilta osin yhdessä urheilijan

itsensä kanssa, jolloin kirjan päämateriaali on saatu hänen muistoistaan ja ajatuksistaan. Vaikka kirjoissa ääni on annettu muillekin henkilöille urheilijan lähipiiristä tai sen ulkopuolelta, ei mukana ole median edustajia Selänteen elämäkertaa lukuun ottamatta. Selänteenkin tapauksessa toimittajaa oli haastateltu kirjaa varten siksi, että toimittaja pystyi kumoamaan aiemman kritiikkinsä Selännettä kohtaan.

Kuuluisuuden nurjimmaksi puoleksi nimetään usein yksityisyyden puute. Julkisuudenhenkilö tunnistetaan kaikkialla ja lehtijuttujen perusteella täysin vieraatkin ihmiset tietävät tästä enemmän kuin tähti itse ehkä toivoisi. (Giles 2000, 96) Lisäksi julkisuudenhenkilö tai tähti ei ole ainoa kohde, vaan usein kiinnostus ja mediahuomio kohdistuu myös hänen perheeseensä ja puolisoonsa. (Emt., 99) Koska urheilijan ansiot ovat kilpaventillä, voi kokea kaiken ylimääräisen yksityiselämään kohdistuvan julkisuuden vääräksi. Lehtien lööpeissä mokat ja kyseenalaiset teot muuttuvat viihteeksi, johon urheilijalla itsellään ei juurikaan ole valtaa (Turner 2014, 118). Vaikeampi kysymys on se, että ohittavatko kunniakkaat urheilusaavutukset muun kyseenalaisen julkisuuden – tai toisinpäin? Tämä nimittäin jakaa urheiluyleisöä. Esimerkiksi mäkihyppääjä Matti Nykäsen menehdyttyä äkillisesti ihmiset väittelivät siitä, pitäisikö Nykänen muistaa vain erittäin ansioituneena urheilijana vai naistenhakkaajana. Tai voiko näitä asioita mainita samassa yhteydessä? Lisäksi urheilijan ja median suhdetta hiertää ajatus urheilijasta esikuvana ja roolimallina. Tästä syystä media ei päästä urheilijaa yhtä helpolla kuin esimerkiksi rentun filmitähden tai ainakin urheilijan tekojen moraalisuus kyseenalaistetaan muita tiukemmin (Turner 2014, 117). Urheilija itse saattaa kokea roolimallina olemisen uuvuttavana. Hän voi myös kieltää vastuunsa roolimallina.

Median ja urheilijoiden suhdetta onkin kuvattu jännittyneeksi. Jännitteen takia urheilija tai muu ihminen lajin sisältä helposti äityy kritisoimaan toimittajia. (Mähkä 2015, 113) Tässä mielessä elämäkerta on urheilijalle paikka puhua suunsa puhtaaksi. Jantusta lukuun ottamatta kaikki muut tutkimukseen valittujen elämäkertojen jääkiekkoilijat ottavat kirjoissaan kantaa mediaan ja heistä kirjoitettuihin juttuihin. Juttuja kuvaillaan liioitelluiksi, valheellisiksi tai sensaatiohakuiksi.

Karalahti: *”On uskomatonta, kuinka kritiikittömästi suomalaiset lehdet ja niiden lukijat tuulesta temmatut tarinat nielevät, enkä voi kuin ihmetellä toimittajien viehtymystä kaiken maailman paskaan. Tiedän, että moni pitää minua sydämettömänä kusipäänä,*

mutta eipä se rehellisyyden nimessä minua hetkauta. Läheiseni ja ystäväni tietävät, millainen oikeasti olen, ja se riittää minulle. Sen sijaan vanhempani ja muut läheiseni joutuvat kärsimään perättömistä puheista aivan turhaan.” (Linnanahde 2017, 316)

Selänne: ”Ymmärrän kyllä, mikä ero on asiallisella ja roskajournalismilla. Eniten harmittaa se, jos asialliset mediat liioittelevat ja hakevat kohuotsikoita.” (Mennander 2014, 253)

Ruutu: ”Tosin mediassa julkaistut tarinat aiheesta olivat taas kerran paksulla pensselillä maalattuja, sillä kukaan lehtijuttujen kirjoittajista ei ollut paikalla.” (Nyholm 2016, 155)

Jutila: ”Se kuuluu asiaan, ei mulla oo siitä sanomista, mutta kyllä välillä sais miettiä vähän enemmän, mitä kirjoittelee ja minne. Se mua on vituttanut, että kerrotaan sellasia juttuja, mitkä eivät pidä paikkaansa.” (Saukkonen 2017, 189)

Herkkänahkaisimmin mediaan vaikuttaa elämäkertansa perusteella suhtautuvan Selänne – siitäkin huolimatta, että Selänteen saama julkisuus on kiistatta ollut suurimmaksi osaksi erittäin myönteistä hänen uransa alkuajoista lähtien. *Teemu*-elämäkerrassa kerrotaan, kuinka Selänne suuttui medialle ja koki omien sanojensa mukaan ”epäreiluksi” kirjoitukset hänen ylinopeussakoistaan, rallionnettomuudesta ja Kirkkonummen tontin rakennusoikeudesta (Mennander 2014, 253). Selänne ei tunnu hyväksyvän mitään kielteisiä uutisia itsestään, vaikka hän olisi ollut niihin täysin syyllinen. Vai voiko esimerkiksi ylinopeussakoista syyttää ketään muuta? Myös rallionnettomuus, johon elämäkerrassa viitataan, johtui käräjäoikeuden mukaan Selänteen omasta varomattomuudesta. Selänne törmäsi Kalervo Kummolan autoon ralliharjoituksissa vuonna 1999. Käräjäoikeus tuomitsi Selänteelle tästä sakkoja liikenteen vaarantamisesta.⁵⁴ Kirkkonummen tapauksessa taas oli kyse Selänteen omistaman tontin rakennustöistä, joista jätettiin vuotta 2002 tutkintapyyntö, sillä vaadittavat rakennusoikeudet eivät olleet kunnossa⁵⁵. Näiden vanhojen tapausten puinti on jätetty elämäkertaan, mutta Selänne on osoittanut sietokykynsä rajallisuutta

⁵⁴ Aamulehti 09.06.2000 s. 11.

⁵⁵ Ilta-Sanomat 28.10.2002 <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000103316.html>

myöhemminkin. Esimerkiksi vuonna 2017 Selänne uhkasi edustajiensa kautta tuntemattomia veljeksiä kunnianloukkaussyytteellä ja oikeudella – perustelu oli, että veljekset olivat tehneet Selänteestä nettiin parodiavideon⁵⁶.

Yksityiselämästä uutisoinnin lisäksi Selänne on elämäkerrassaan ottanut kantaa siihen, miten hänen pelikunnostaan on uran aikana kirjoitettu. Elämäkerrassa on esimerkiksi kuvattu ”Teemun uran ajan ainoa merkittävä hyökkäys leijonalegendaa vastaan valtakunnallisessa mediassa”, kuten kirjailija Mennander asian ilmaisee (Mennander 2014, 204). Hyökkäyksellä tarkoitetaan tässä tapauksessa Ilta-Sanomien urheilutoimittajan Vesa Rantasen kolumnia. Kolumnissa Rantanen kirjoitti, että Selännettä ei pitäisi valita vuoden 2004 MM-kisojen maajoukkueeseen. Kirjoitus on kokonaisuudessaan esillä elämäkerrassa. (Emt., 206–207) Selänne antaa ymmärtää, että Rantanen olisi kolumnillaan ikään kuin pettänyt hänen luottamuksensa.

”Se oli törkeä puukonisku selkään toimittajalta, joka tuli ihan untuvikkona NHL:ään ja jota olin auttanut niin monta kertaa. Toimittajan pitää olla kriittinen, mutta siinä lyötiin vyön alle ihan tosissaan, kirjoituksesta verisesti loukkaantunut Teemu sanoo.” (Mennander 2014, 204)

Tapauksen käsittelyn erikoisuutta lisää myös se, että Rantaselta on pyydetty elämäkertaan vastakommentti. Siinä Rantasen mieli onkin muuttunut, ja hän sanoo olleensa Selänteeseen suhteen väärässä. (Emt., 204) Selänteeseen reaktio kaikkienensa kuvaa hyvin urheilijan ja toimittajan ristiriitaista suhdetta. Pettymyksen tunteminen tässä tapauksessa on inhimillistä, mutta toimittajan tehtävänä ei ole käsitellä urheilijoita silkkihanskoin tai olla puolueellinen.

Elämäkerrassa Rantasen kolumnin sanotaan olleen Selänteeseen uran *ainoa* näin voimakas kritiikki tämän pelitaitoja kohtaan. Lisäksi käyttämällä sanaa ”hyökkäys” annetaan ymmärtää, että kritiikki olisi ollut yllättävä tai mahdollisesti aiheeton. Oliko Rantanen tosiaan yksin ajatuksiensa kanssa? Vai olisiko mahdollista, että muut ajattelivat Selänteestä samoin, mutta vaikenivat? Urheilujournalismin tapaa vaieta on tutkinut Seppo Pänkäläinen. Pänkäläinen (1998) tarkasteli kolmen sanomalehden tapaa käsitellä

⁵⁶ Yle 26.01.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-9424825>

vuoden 1997 MM-kisoja. Kävi ilmi, että ennen turnausta urheilutoimittajat eivät juurikaan kritisoineet Suomen maajoukkuetta, vaan ylläpitivät ennemminkin odotuksia menestyksestä. Sen jälkeen kun Suomi hävisi, toimittajat kyllä osasivat kirjoittaa analyyseissään, mitä tehtiin väärin. Pänkäläinen ihmetteleeekin sitä, miksi Suomen heikkouksia ei voitu käsitellä ennen otteluita ja miksi ylipäättään odotettiin menestystä, jos tiedettiin, että siihen ei ollut perusteita? (Pänkäläinen 1998, 179–180) Myös Selänteen kohdalla on hyvin mahdollista, että urheilutoimittajat eivät ole halunneet haastaa koko kansan supertähteä tai Selänteen asemaa sellaisena. Toimittajat ovat saattaneet pelätä vihaisia faneja samaan tapaan, kuin Pänkäläisen suppeassa tutkimuksessa toimittajat todennäköisesti pelkäsivät leimautuvansa epäisänmaalliseksi lukijoiden silmissä.

Selänteen elämäkerrassa silmätikuksi joutunut Vesa Rantanen saa osansa myös Timo Jutilan elämäkerrassa. Jutilaa harmittaa, että Ilta-Sanomien Vesa Rantasesta ja Tuomas Nyholmista muodostui, ainakin Jutilan mukaan, 2000-luvun alussa maajoukkueen päävalmentajana toimineen Raimo Summasen luottotoimittajia. Elämäkerrassa Jutila sanoo Summasen ”vuotaneen juttuja” näille toimittajille vain omasta näkökulmastaan. (Saukkonen 2017, 189) Tämän lisäksi Jutila näkee, että media on toisinaan liian ankara Suomen maajoukkuetta kohtaan. Jutilan kommentissa kiteytyy urheilujournalismin tuttu dilemma. Urheilutoimittajalta vaaditaan objektiivisuutta, mutta myös kannustusta.

”Tuntuu, että jotkut toimittajat näyttäisivät suorastaan toivovan, että maajoukkue esimerkiksi pelaisi huonosti tai häviäisi, Juti hämmästelee.” (Saukkonen 2017, 190)

Vaikka Jutila myöntää elämäkerrassa suoraan, että osa häntä koskevista lehtijutuista ja sosiaalisen median kirjoitteluista ovat kirpaisseet (emt., 189–190), Selänteeseen verrattuna Jutila tuntuu suhtautuvan omaan julkisuuskuvaansa löyhemmin.

”Mun ulkoista olemusta, lihavuutta, on myös arvostelu, mut en mä niistä oo mitään stressiä ottanu. Mä oon tämmönen, ja piste, Juti toteaa.” (Emt., 190)

Merkittävä ero Selänteeseen verrattuna on myös se, että Jutila sanoo elämäkerrassaan ansainneensa sen, mitä on saanut julkisuudessa osakseen mokailujensa seurauksena. (Emt., 189–190)

Julkisuus kelpaa, mutta tietyillä ehdoilla

Huippu-urheilu on lähes aina mediavälitteistä. Vaikka urheilijat kritisoivatkin mediaa, eivät he olisi mitään ilman sitä – eivätkä varsinkaan tähtiä. Seuraavaksi analysoin sitä, miten valitsemissani elämäkertoissa media ja sen luomat representaatiot on valjastettu vahvistamaan jääkiekkoilijan statusta, joka elämäkerran näkökulmasta on toivottu. Pyrin tuomaan myös ilmi sitä, millä tapaa jääkiekkoilijat itsekin kokevat hyötyvänsä mediasta ja millainen julkisuus heille on mieluista.

Jutilan ja Selänteen elämäkertoissa median ja julkisuuden käsittelytapa on melko samanlainen ja oikeastaan tyypillinen tämänkaltaisille fanikirjoille. Sen lisäksi, että mediaa kritisoidaan, molemmissa kirjoissa lukijan muistia herätellään vanhoilla lehtileikkeillä ja otsikoilla jääkiekkoilijan uralta. Näillä keinoilla elämäkertoissa rakennetaan tähteyttä tai vahvistetaan kuvaa siitä. Jutilan elämäkerrassa vanhoja lehtileikkeitä on sijoiteltu sivuille kuvina, kun taas Selänteen elämäkerrassa lehtijuttuja ja otsikoita kerrataan suoraan tekstissä.

"Helsingin Sanomat teki hänestä henkilöjutun, jossa todettiin, että "Selänne on yksi kohutuimpia nousukkaita suomalaisessa kiekkoilussa." (Mennander 2014, 94)

"Media innostui Teemun valinnasta. Ei ollut mitenkään ennennäkemätöntä, että joku debytoi A-maajoukkueessa 18-vuotiaana. Mutta se oli paljon harvinaisempaa, että Teemulla ei ollut tilillään vielä yhtään liigaottelua. Helsingin Sanoma uutisoi: 'Teemu Selänteen urakaari jääkiekkoilijana etenee kuin syysmyrsky.'" (Mennander 2014, 106)

Teemu-elämäkerrassa käytetty tyyli on tehokkaampi, sillä näin hehkuttavat lehtijutut ovat vahvemmin osana tarinaa, eivätkä irrallisia osia, kuten *Juti*-kirjassa. Huomionarvoista on kuitenkin se, että Jutilasta valitut lehtileikkeet korostavat tämän lahjakkuutta ja sankaruutta itse asiassa enemmän kuin elämäkerta muuten.

Jarkko Ruudun media-analyysi on tämän elämäkerrassa muita syvällisempää. Syy voi olla se, että Ruutu kokee niin vahvasti olleensa pelaajana väärinymmärretty. Ruutu nostaa esille esimerkiksi median epätasa-arvoisen suhtautumisen urheilijoihin.

"Media voi olla kätevä ja helposti valjastettava työkalu, jos nimesi on Teemu Selänne, mutta minun tilanteeni oli toisenlainen." (Nyholm 2016, 106–107)

Elämäkerrassaan Ruutu pohtii myös ”kohujen logiikkaa”. Hänen mukaansa kansa ja media muodostavat yhdessä hirviön, joka tuomitsee uhrinsa aina tietyn kaavan mukaan. Ruutu sanoo, että joissain kirjoituksissa jopa hänen ihmisarvonsa on kyseenalaistettu. (Nyholm 2016, 106) Elämäkerran perusteella Ruutu kokee, että hän sai maineensa takia muita enemmän negatiivista julkisuutta ja esimerkiksi vahingotkin leimattiin ”kaukaloterrorismiksi” (emt., 105), kuten hän itse ilmaisee. Täysin ehdoton Ruutu ei mediaa kohtaan kuitenkaan ole, vaan joinain hetkinä hän näkee myös oman syyllisyytensä.

”Kun maailman tuomitsevat katseet ovat naulittuna sinuun, syntyy paine. Miltä se tuntuu? Siltä, että olen häkissä. Eläintarhassa. Sirkuksen apina – joskin omasta ansiostani.” (Nyholm 2016, 106)

Ruudun elämäkerrassa asetetaan vastakkain amerikkalainen ja suomalainen media. Elämäkerrasta nimittäin syntyy kuva, että Ruutua ja tämän peliroolia ymmärrettiin paremmin Yhdysvalloissa kuin kotimaassa. Elämäkerrassa Ruutu jopa hämmästelee sitä, kuinka hän Pittsburghissa pelatessa komeilikin lehtien kansissa. Tosin Ruutu myös vähättelee saamaansa tähtijulkisuutta. Hänen reaktionsa kertoo siitä, etteivät urheilijat itsekään aina seiso median rakentamien representaatioiden takana, vaikka ne myönteisiä olisivatkin.

”Muutama lehti nosti minut kanteen saakka, mikä oli aika yllättävää, vaikka toki pitkien pudotuspelien aikana media joutuu rakentamaan sankarin melkein jokaisesta pelaajasta vuorollaan.” (Nyholm 2016, 329)

Ruutu arvioi elämäkerrassaan olevansa yhdysvaltalaisen toimittajien suosiossa. Syyksi Ruutu näkee sen, että hän ei pakoile haastatteluja huononkaan pelin jälkeen. (Nyholm 2016, 329) Toisin sanoen toimittajat tyytyvät siihen, mitä heille on tarjolla, ja rakentavat juttunsa sen mukaan. Myös tällaisilla valinnoilla on vaikutusta siihen, millainen kuva yleisölle syntyy. On selvää, että tietyn urheilijan merkitys korostuu, mitä enemmän hän on julkisuudessa. Lisäksi käy ilmi, että Ruutu on ollut uransa aikana hyvin aktiivinen osapuoli hänen ja median välisessä suhteessa. Hän on tiennyt, tai ainakin ounastellut tietävänsä, lainalaisuudet, jotka pätevät lajiin sekä sen julkisuuteen ja sukkuloinut niiden mukaan. Pohjois-Amerikassa jääkiekon väkivaltaisuus ja Ruudun kaltaiset hahmot ovat olleet vahvemmallalla pohjalla läpi lajin historian, joten ei ole ihme, että Ruudun rooli on uponnut parhaiten siellä. Suomessa pelkkiä tappelijoita ei ole

samalla tavalla osattu arvostaa, mistä johtuen Ruutu ei ehkä saanut samanlaista kulttimainetta täällä. Lisäksi hän itsekkin mainitsee elämäkerrassaan ylilyönneistä, joita tuli Suomen kaukaloissa.

Jere Karalahden elämäkerrassa mediaa käsitellään samaan tapaan kuin Ruudun tarinassa. Media ja toimittajat ovat siis osa tarinaa: on esimerkiksi kuvauksia otsikoista, jotka tarjoavat lukijalle perspektiiviä ja ajankuvaa sekä vahvistavat käsitystä päähenkilöiden pelitaidoista. Eli toisin sanoen rakentavat tähtikuvaa. Selänteen ja Jutilan elämäkertoihin verrattuna ote on vain vaivihkaisempi ja median osallisuus on upotettu selkeämmin osaksi tarinaa. Esimerkiksi kun Karalahden päihteidenkäyttö paljastui kaikessa laajuudessaan, *Jere*-elämäkerrassa kerrotaan, kuinka ”asiaa puitiin kaikissa mahdollisissa lehdissä ja television keskusteluohjelmissa” ja kuinka ”keskustelu kävi julkisuudessa entistä kiivaampana - -” (Linnanahde 2017, 76). Tällaisissa kohtauksissa Karalahti vaikuttaa puhuvan mediasta melko toteavasti. Tämä linja ei kuitenkaan ole yhtenäinen.

”Moni oli lehtiotsikoiden jälkeen leimannut minut katuojassa täriseväksi narkomaaniksi, jolla ei ollut enää mitään annettavaa jääkiekolle. He olivat väärässä. Väänsin korkin kiinni ja harjoitteluruuvini kaakkoon. Sain HIFK:lta luvan harjoitella joukkueen mukana.” (Linnanahde 2017, 80)

Lehtiotsikot nousevat Karalahden elämäkerrassa arvoon silloin, kun kyse on Karalahden pelitaidoista. Esimerkiksi seuraava ote alleviivaa kirjan rakentamaa kuvaa jääkiekkoilijasta, joka menestyi ongelmista (ts. päihteistä) huolimatta.

”Paikallinen media revitteli elämästäni isoja otsikoita. Jutuissa kerrattiin sekoiluni huumeiden kanssa, mutta myös hehkutettiin sitä potentiaalia, joka Kingsin paidassakin oli parhaimmillaan näkynyt. Koko kaupunki odotti kuumeisesti, minkälainen mies pukee päälleen Nashvillen paidan numero 13.” (Linnanahde 2017, 142)

Elämäkerran perusteella Karalahti on hyvin tietoinen myös lööppijulkisuuden saloista. Karalahti mainitsee olleensa erääseen aikaan ”Helsingin puhutuin hahmo yöelämässä” ja juorulehtien myös olleen säännöllisesti kiinnostuneita hänestä. (Linnanahde 2017, 178–177). Lisäksi Karalahti puhuu ”pakollisista Karalahtea koskevista kohuotsikoista” ja siitä, kuinka hänen nimensä myi (emt., 261). Elämäkerran loppupuolella annetaan

ymmärtää, että Karalahti olisi jopa turtunut julkisuuteensa, kun hän valaisee uutta naisystäväänsä tulevasta.

”Selitin Nannalle, että tällaista se valitettavasti on. Sanoin, että jutuista ei pitänyt välittää, vaikka ymmärsinkin, että hänen elämänsä oli muuttunut rajusti. Nanna oli aktiivinen Instagramin käyttäjä, ja hän sai nopeasti huomata, että yksikin yhteinen kuva meistä oli välittömästi valtakunnantason viihdeuutinen.” (Linnanahde 2017, 297–298)

Kaikista kielteisimmin Karalahti suhtautuu uutisointiin tämän Minskin ”salarakkaasta” Oksanasta. Karalahti kuvailee, kuinka juorulehti Seiskassa oli ”täysin mielipuolisia juttuja” (emt., 316). Elämäkerrassa hän kieltää jyrkästi lehden uutiset siitä, ettei olisi auttanut naista ja salasuhteesta syntynyttä yhteistä lasta (emt., 317). Tämä Oksana Chaiko muuten teki *Jere*-kirjasta rikosilmoituksen. Perusteluna olivat Chaikon kunnian loukkaaminen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen. Syyttäjän mukaan rikoksia ei kuitenkaan tapahtunut.⁵⁷

Yhteenvetona voisi todeta, että Karalahden brändiin, hänen omasta näkökulmastaan, mahtuvat huumeet, alkoholi ja rajut otteet kaukalossa, mutta perheensä hylkääjä hän ei halua olla. Karalahden hahmo onkin hyvin maskuliininen, mutta jossain määrin arvoiltaan myös konservatiivinen.

Media ja julkisuus jäävät kaikista vähäisimmälle huomiolle Marko Jantusen *Läpi helvetin* -elämäkerrassa. Kirjassa on Jantusen mediajulkisuudesta vain hajahuomioita, kuten sen miten media keksi TPS-aikoina Jantusen ketjulle lempinimen ”tenavatähdet” (Lempinen 2016, 78). Lisäksi ”väriläiskän” kerrotaan olleen haluttu esiintyjä radio- ja tv-ohjelmiin (emt., 170). Jantusen tapauksessa julkisuuden esitetään kohdelleen häntä paremmin kuin hän olisi ehkä ansainnut.

”Kukaan miljoonasta tv-katsojastakaan ei osaa nähdä todellisuutta: Jantunen on jo enemmän viihdetäiteilijä kuin jääkiekkoilija.” (Emt., 2016, 171)

Elämäkerran mukaan Markus Selin olisi jopa yrittänyt estää Ilta-Sanomien toimittajaa uutisoimasta Jantusen rattijuopumusta (emt., 179). Tosin yritti Jantunen itsekin hämätä

⁵⁷ Iltalehti 22.07.2019 <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/13840b95-3b90-4162-99c8-2145e61c446a>

mediaa ja toimittajia. Elämäkerran perusteella hän tässä onnistuikin – ainakin jossain määrin. Kyse on jutusta, jota varten Ilta-Sanomien toimittaja on tullut tapamaan Jantusta Espanjaan. Seuralle antamistaan lupauksista huolimatta Jantunen ei ole Espanjan-matkallaan urheillut, mutta hän ei halua paljastaa asiaa toimittajalle. Hämäysyrityksistä huolimatta lopulta käy niin, että toimittaja löytää Jantusen krapulaisena uima-altaan reunalta. (Lempinen 2016, 207–208) Kyseinen toimittaja oli Jantusen elämäkerran kirjoittanut Marko Lempinen. Tätä kirjassa ei kuitenkaan kerrota. Lisäksi kohtausta asettaa toimittajan objektiivisuuden kyseenalaiseen valoon. Lempinen ei nimittäin paljastanut Jantusen rappiota, vaan vaikenä (elämäkertaan asti). Juttu Jantusen Espanjan-lomasta on julkaistu Ilta-Sanomissa 21.07.2007⁵⁸. Siinä Lempinen antaa Jantusen seipitellä, kuinka hänen tavoitteenaan on viidet treenit viikossa eikä oluttakaan kulu kuin muutama silloin tällöin. Vaikka Lempinen on nähnyt totuuden, hän ei jutussa tuo sitä ilmi millään tavoin. Hän lyhyesti mainitsee, että ”Jantusella jäi kuntopuolella kirittävää”, mutta mitä sen väliä, kun mies on Pelicansin paras pelaaja. Vanha artikkeli on myös siitä kuvaava, että Lempinen käyttää jo siinä Jantusesta nimityksiä veijari ja elämäntaitelija. Lempinen onkin jo toimittajana aloittanut luomaan Jantusesta hahmoa, jota hän vain *Läpi helvetin* -kirjassa laajentaa.

Jääviysoongelma nousee esille myös Jutilan elämäkerrasta. Kirjassa on kohtausta, jossa Jutilan kerrotaan kysyneen neuvoa ystävältään Mika Saukkoselta, miten hän voisi julkisuudessa salata liiallisen humalatilansa vuoden 2011 maailmanmestaruusjuhlissa. Elämäkerran mukaan nimenomaan Saukkonen kehotti Jutilaa vetoamaan nilkkatulehdukseen syynä, jonka takia Jutila ei voinut nousta lavalle torijuhlissa. (Saukkonen 2018, 176) Mika Saukkonen oli ja on yhä urheilutoimittaja, mutta myös *Juti*-elämäkerran kirjailija. Tilanne kuvastaa sitä ongelmaa, jossa urheilija ja toimittaja ovat niin läheisiä, että se näkyy syntyneissä, mutta myös syntymättä jätetyissä jutuissa. Moni muu toimittajahan olisi totuuden tiedettyään revitellyt Jutilan humalasta mojavat otsikot.

⁵⁸ Ilta-Sanomat 21.07.2007 (arkisto)

5.4 Miten elämäkerroissa otetaan kantaa jääkiekon väkivaltaisuuteen?

Jääkiekko on laji, jossa väkivalta on jossain määrin hyväksyttyä ja jopa odotettua. Kun pelaajat tiputtavat hanskat jäähän, yleisö nousee kannustamaan ja tilannetajuinen DJ laittaa hallissa *Eye Of The Tiger*n soimaan. Toki tappeluista saa rangaistuksia. Mutta ei kahden minuutin jäähy kaada kenenkään uraa eikä edes ottelua. Lähiaikoina puheenaiheena ovat olleet päähän kohdistuneet taklaukset. Niin sanotut puhtaast taklaukset toistaiseksi kuuluvat lajiin, mutta lipsahduksia väärän puolelle sattuu monen mielestä liian usein. Seurauksena on ollut todella vakavia päävammoja ja juuri yhdestä tällaisesta kohtalokkaasta iskusta kertoo entisen jääkiekkoilijan Tommi Kovasen elämäkerta tai muistelmat *Kuolemanlaakso* (2017).

Suomessa fyysisyyden ja kovien otteiden on katsottu lisääntyneen kaukalossa 1960-luvun lopulta lähtien. Tällöin rangaistusten osuus peleissä alkoi kasvaa. Esimerkiksi taklausrajoitukset poistettiin kaudella 1968–69. (Rautio 2018, 282–283) Jenni Raution (2018, 284) mukaan jääkiekon ammattimaistumisen myötä syntynyt lajin alakulttuuri suosi aggressiivisempaa peliä. Viime vuosikymmeninä sääntöjä ja rangaistuksia on tiukennettu, mutta vammoista ei ole päästy eroon. Lisäksi tiukemmat linjaukset eivät ole kaikkien mieleen siitäkään huolimatta, että niillä pyritään välttämään vakavia loukkaantumisia. Keskustelua on herättänyt myös se, kuuluisivatko kaukalossa tapahtuvat törkeimmät väkivaltatapaukset poliisille. 2010-luvulla oikeus on antanut joitakin tuomioita jääkiekkoväkivaltaan liittyen. Yksi tunnetuimmista lienee Jokerien Semir Ben-Amorin hyökkääminen HIFK:n Ville Peltosen kimppuun joukkueiden välisessä harjoitusottelussa syksyllä 2012. Ben-Amor teloi Peltosen pelikyvyttömäksi. Helsingin käräjäoikeus tuomitsi Ben-Amorille 60 päiväsakkoa. SM-liigalta hän sai 18 ottelun pelikiellon. (Rantala 2018, 288)

Yleisö ei kuitenkaan ole ainoa, joka haluaa vaalia jääkiekon kovia ja jopa väkivaltaisuuden puolelle meneviä piirteitä. Myös monet pelaajat puolustavat rajuja otteita. Esimerkiksi tappelu nähdään niin, että pelaaja pyrkii sillä tavoin puolustamaan joukkueoveriaan. Toinen syy voi olla joukkueen tai yleisön herättely. Mojova taklaus on osoitus siitä, että nyt pelataan tosissaan ja tunteella.

Esimerkiksi entisen jääkiekkoilijan (ja nykyisen valmentajan) Ville Niemisen kommentti Jarkko Ruudun elämäkerrassa kuvaa hyvin sitä, miksi fyysisyys nähdään niin voimakkaasti osana lajia ja millaisia merkityksiä sillä on.

”Tätähän ei tietenkään saisi sanoa ääneen, mutta taklaus oli meidän joukkueelle todella iso juttu. Väitän jopa, että me mentiin pitkälti sen siivittämänä jatkopeleihin. Ajamalla Jagrin Rudi ikään kuin näytti, että me osataan, me uskotaan ja tätä junaa ei pysäytä mikään este. Me jyrätään läpi kaikista.” (Nyholm 2016, 288)

Taklaus ja sen seuraukset kertovat myös hyvin paljon Ruudun roolista jääkiekkoilijana. Ruutu on päässyt pitkälle nimenomaan fyysisellä pelillä ja sen hän myöntää itsekkin. Toisin sanoen hän on korvannut puuttuvat taidot kaikella muulla, mitä kentällä voi tehdä. Ruutu käy kirjassaan läpi monta taklausta ja tappelua, mutta erästä hetkeä hän kuvailee erityisen tarkasti. Kohtauksessa Ruutu kertoo, kuinka kun hanskat putoavat jäähän, ”kropassa alkaa tapahtua” ja ”olet kuin tulessa sisältä”. Ruudun mukaan hän tunsii olonsa lähes euforiseksi, vaikka istuikin tappelun seurauksena mukiloituna jäähyaitiossa. (Nyholm 2016, 161–162)

”Vaikka tappeleminen itsessään ei ole tavoite, ainoastaan väline, ovat nuo jälkituntemukset jollain tapaa palkitsevia. Niihin sisältyy jotakin alkukantaista, miehistä ja soturimaista tunnelmaa.” (Nyholm 2016, 162)

Ruudun suhtautuminen omaan rooliinsa on kuitenkin ristiriitainen. Elämäkerrassa Ruutu kertoo olevansa ylpeä siitä, että lopulta raivasi tiensä Pohjois-Amerikkaan. Toisaalta hän kiittää siitä ”pimeää puoltaan”. (Nyholm 2016, 455–456) Lisäksi Ruutu kokee tärkeäksi korostaa sitä, että on joskus jättänyt taklauksen antamatta, jos kohde on ollut liian huonossa asennossa ottaakseen iskun vastaan. Ruudun mukaan hän ei ole esimerkiksi ”selkään ajelija”. (Emt., 93)

”Myönnän avoimesti ja kaunistelematta, että olen aina taklannut satuttaakseni. Mutta tätä ei missään tapauksessa pidä sekoittaa vastustajan vahingoittamiseen. Koskaan en ole taklannut vahingoittaakseni.” (Nyholm 2016, 92)

Ruutu on siis halunnut piirtää itselleen rajat, joilla hän voi perustella tekojaan. Ruutu vertailee kirjassaan myös Pohjois-Amerikan ja Suomen eroa siinä, kuinka fyysisyyttä siedetään. Ruudun mukaan Suomessa tulee ”kauhea haloo” heti, jos taklataan tai

tapellaan. (Nyholm 2016, 419) Pohjois-Amerikassa taklaukset ja jopa tappelut kuuluvat osaksi kiekkokulttuuria (emt., 420).

”Monet Suomessa nähdyt ’kohut’ kuitattaisiin Pohjois-Amerikassa sivuseikkoina otteluselostuksissa. Peleissä sattuu kaikenlaista, ja sellaista se nyt vain on se jääkiekko.” (Nyholm 2016, 419)

Entä mitä fyysisestä pelistä ajattelevat elämäkertojensa perusteella muut neljä jääkiekkoilijaa, joita olen tutkielmassani tarkastellut? Nelikosta etenkin Karalahti tekee mielipiteensä elämäkerrassaan hyvin selväksi. Karalahti on noussut otsikoihin myöhemminkin aihetta koskevien lausuntojensa takia. Hän esimerkiksi vertasi vuonna 2017 päävammoja päänsärkyyn⁵⁹.

”Fakta on, että jääkiekko on väkivaltaista. Kaukalossa on pienessä tilassa testosteronin täyttämiä miehiä, jotka taistelevat varsinkin pudotuspelivaiheessa joka ikisestä sentistä kaukalossa. Joskus tunteet lyövät yli ja tapahtuu hirveitä. Jääkiekon sisäiseen koodiin kuuluu silmä silmästä -periaate. Joka muuta väittää, valehtelee.” (Linnanahde 2018, 188)

Väkivaltaisuutta pidetään maskuliinisena piirteenä, mikä huokuu myös Karalahdesta tämän puhuessa itsestään.

”Nyt koppiin tuli oikeasti paha poika. 110 kiloa Tapulikaupungin lihaa ja verta.” (Linnanahde 2017, 142)

Jantunen, Selänne ja Jutila eivät ole urallaan profiloituneet tappelijoiksi, mutta silti jääkiekon tämäkin osa-alue tulee kirjoissa esille, eikä sitä millään tavoin esitetä kielteisessä valossa. Esimerkiksi Jantunen elämäkerrassa kuvataan, kuinka Jantunen ”äityy ykskaks jopa tappelemaan” (Lempinen 2016, 117).

”Jantunen saa pelin tuoksinassa iskun sukukalleuksilleen, ja saman tien hänellä kiehahtaa. Hän kääntyy kannoillaan, pudottaa hanskansa ja nostaa nyrkkinsä pystyyn.

⁵⁹ Ilta-Sanomat 07.11.2017 <https://www.is.fi/sm-liiga/art-2000005439225.html>

Hän on kuullut kokeneiden pelaajien alleviivaavan, että rapakon takana pitää olla valmis mihin tahansa, tarvittaessa vaikka nujakoimaan.” (Emt., 117)

Jutila myöntää elämäkerrassaan suoraan, että jääkiekkoon kuuluvat hänen mielestään tappelut, eikä hän ole itsekään ollut ”mikään pulmunen” (Saukkonen 2018, 198).

”Tuli lyötyä käsille, ja jokunen kamppikin mahtuu joukkoo, Jutila muistaa.” (Emt., 198)

”Mut en oo koskaan ymmärtänyt vastustajan tahallista vahingoittamista. Tarkoitin ny polvitaklauksia tai selkään taklauksia ja niin edelleen.” (Emt., 198)

”Se vaan on niin, että jääkiekossa ”myllyjä” tulee, eivätkä ne tuu koskaan kokonaan loppumaan.” (Emt., 198)

Jutila vetää rajan oikean ja väärän välille samaan tapaan kuin Ruutu. Näin lajin ulkopuolelta katsottuna raja tuntuu häilyvältä: eivätkö kaikki teot, jotka satuttavat, ole tahallista vahingoittamista? Jopa Teemu Selänne, joka ei ole tullut tunnetuksi tappeluista eikä muistakaan fyysisistä otteista, puolustelee lajin väkivaltaisuutta jossain määrin.

”Olen aina ollut väkivaltaa vastaan, mutta itsensä puolustaminen kaukalossa on osa tätä touhua. Olen pelannut tätä lajia kauan ja tiedän tasan tarkkaan, koska pelataan kovaa ja koska yritetään vahingoittaa toista. Siinä tulee se ero, miksi tappeluita tulee. Tuomarit pystyvät halutessaan estämään ne.” (Mennander 2014, 246)

Elämäkerrassa on laskettu, että Selänne tappeli urallaan kolmesti. Viimeisintä tappelua Selänne pui muita tapauksia tarkemmin. Hän kertoo, että oli katsellut vastustajajoukkueen pelaajan rikkeitä jo jonkin aikaa, kunnes mitta ylittyi. Selänteeseen mukaan tappelemalla hän osoitti vastustajalle, ettei sikailu kannata. (Mennander 2014, 245)

”Teemun omasta innostuksesta kertoo jotain se, että hänellä on yhä läppärissään taustakuvana edellisen sivun otos tappelusta.” (Mennander 2014, 246)

Lisäksi elämäkerrassa kerrotaan, että Selänteeseen pojatkin intoilivat tappeluista ja kuinka he olivat jopa toivoneet isänsä heittävän hanskat jäähän (emt., 246).

5.5 Miten elämäkerrat kuvaavat alkoholin roolia jääkiekon lajikulttuurissa?

Humalaiset maailmanmestarit

”Mää sanoin Rudille, että anna mennä ny päätyyn asti, sä oot sen ansainnu, Juti kertoo. - - Olinhan mä varannu sit pojille juomaa pukukoppiin, ettei ihan kuivin suin tarvinnu juhlia...” (Saukkonen 2017,173)

Tarinan loppu on tuttu. Suomi oli juuri voittanut historiansa toisen jääkiekon maailmanmestaruuden ja joukkue saapui kotimaahan charter-lennolla. Valmennusryhmään kuulunut Pasi Nurminen, entinen maajoukkuemaalivahti itsekkin, aloittaa show’n kompastumalla jalkoihinsa kisakoneen portaissa. Nurmisen lennähtäminen kiitoradalle asetetulle punaiselle matolle tallentui tietenkin myös videolle⁶⁰. Helsinki-Vantaan lentoasemalla odottaneet toimittajat saivat haastatteluunsa melko punaposkisia leijonia. Esimerkiksi Anssi Salmela edusti Ylen suorassa tv-haastattelussa ylähuuli nuuskasta pullollaan ja sekavasti sopertaen⁶¹. Myös Timo Jutilan olemus oli melko humalainen hänen antaessa medialle kommentteja mestaruudesta⁶².

Tuttuun tapaan maailmanmestareille oli järjestetty juhlat Helsingin kauppatorille. Moni joukkueen jäsenistä ilmestyi torille pystytetylle lavalle aurinkolasit silmillään. Torille saapunutta, liki satatuhatpäistä yleisöä viihdytti muun muassa Petri Nygård silloisella *Selvä päivä* -hitillään (Rantala 2018, 307). Huomion torijuhlissa varasti jälleen Anssi Salmela, joka spontaanisti ja kiusallisen pitkäkestoisesti halasi joukkuetta onnitellutta presidentti Tarja Halosta. Halonen joutuikin jälkikäteen kommentoimaan pelaajien silmin nähden tuhtia humalatilaa. Silloinen presidentti kuitenkin armahti leijonat ja kommentoi ymmärtävänsä pelaajia – olihan edellisestä mestaruudesta kulunut tuolloin jo 16 vuotta.⁶³ Myös Pasi Nurmisen kompurointi ennemmin saavutti kulttimaineen, kuin

⁶⁰ Aamulehti 23.05.2016 <https://www.aamulehti.fi/urheilu/pasi-nurmisen-ilmaveivista-5-vuotta-nyt-legendaarisen-videon-kuvaaja-kertoo-miten-se-syntyi-23673371>

⁶¹ Video Anssi Salmelan haastatteluista mestaruusjuhlien tuoksinassa lentokentällä vuonna 2011. <https://www.youtube.com/watch?v=03nIcG6mXVQ>

⁶² Video Timo Jutilan haastattelusta mestaruusjuhlien tuoksinassa vuonna 2011. https://www.youtube.com/watch?v=XgFwrvT_rBQ

⁶³ Ilta-Sanomat. 18.05.2011 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000000400974.html>

aiheutti suurta paheksuntaa. Esimerkiksi radiokanava Radio Rock huutokauppasi Nurmisen jalassa olleet kengät. Nurminen ja Jutila saivat kyllä Jääkiekkoliitolta 3 500 euron sakot juhlatuoksinassa toilailuistaan, mutta käytännössä sakot mitätöityivät, kun alun perin suunnitellut 10 000 euron bonukset nostettiin 13 500 euroon. (Rantala 2018, 307–308)

Jutilan juhla-kunto on puhuttanut vielä vuosia mestaruusjuhlien jälkeenkin – onpa siitä tarjolla paljastuksia vielä Jutilan elämäkerrassakin. Aiheelle omistettu kappale alkaa otsikolla ”The nilkkatulehdus”. Kirjassa Jutila kertoo, miksi ei noussut mestaruusjuhlissa Kauppatorin lavalle muun joukkueen kanssa.

”Olin liikaa hönössä, totta kai, mitä sitä kiistämään, Juti toteaa.” (Saukkonen 2017, 176)

Karalahden ja brittijalkapalloilija Paul Gascoignen kaltaiset hahmot (ks. Whannel 1992 & 2002) ovat esimerkkejä siitä, että urheilija voi olla yleisön ja median silmissä pelin ratkaissut sankari, mutta myös skandaalinkäryinen roisto. Päihteidenkäyttö – vaikka se olisi ongelmallista – ei siis välttämättä himmennä urheilijan sankaruutta urheilun kentillä. Jääkiekon ja alkoholinkäytön välinen suhde on kuitenkin tästä erillinen ilmiönsä. On totta, että Karalahti ja Jantunen olisivat voineet sortua päihderiippuvaiseksi ilman jääkiekkoakin. Toisaalta voi myös miettiä sitä, miksi huippu-urheilu, jonka yhtenä edellytyksenä nähdään terveelliset elämäntavat, ei missään vaiheessa pelastanut Karalahtea tai Jantusta päihteiltä ja miten heidän oli mahdollista jatkaa uraansa niinkin pitkään?

Lisäksi on merkillepantavaa, että myös Ruudun, Selänteen ja Jutilan kirjasta löytyy lukuisia anekdootteja, jotka käsittelevät alkoholia ja juhlintaa, yleensä jääkiekkoon liittyen. Kohtaukset ovat esimerkiksi kosteita muistoja mestaruusjuhlista tai yleistä pohdintaa siitä, miten ”leijonien vapaa-ajanviettotavat ja alkoholinkäyttö turnausten aikana on ollut kautta vuosikymmenten varsinkin mediaa kiinnostava aihe” (Saukkonen 2018, 160), kuten Jutilan elämäkerrassa mainitaan.

Voisimmeko kuvitella esimerkiksi hiihtäjä Iivo Niskasén hoiperrelleen toimittajien eteen umpikännissä juhlistuaan olympiakultaansa? Miksi presidenttikin halusi ymmärtää koko kansan edessä toikkaroineita humalaisia urheilijoita? Tässä luvussa käsittelen

alkoholin roolia ja merkitystä jääkiekon lajikulttuurissa. Valitsemani elämäkerrat piirtävät tästä melko yhteneväisen kuvan.

Juhlat ovat kestoaihe

”Koska Suomessa ei selvästikään voi olla yhtään tällaista urheilijaelämäkertaa, jossa ei käsitellä päihteitä - - ja musta se oli jotenkin liikuttavaa, että myös Kiira Korven kirjassa haluttiin ilmeisesti osallistua tähän keskusteluun ja saada vähän lööppejä... ja sitten siinä Kiiran kirjassa oli – oliko se nyt leijonien kanssa illanvietto – ja Kiira sitten kuvailee, että seuraavana päivänä oli pikkuisen krapula.” (Ylen tv-ohjelma Villi kortti 4.10.2018)⁶⁴

Näyttelijä Ville Myllyrinteen vitsi urheilua-aiheisessa paneeliohjelmassa perustuu kahteen väittämään. Ensinnäkin Myllyrinne vitsailee sillä, kuinka suomalaisten urheilijoiden elämäkerrat hyvin usein käsittelevät päihteitä, kuten alkoholia. Oikeassa hän onkin. Kun kyseinen jakso tuli ulos syksyllä 2018, tuoreessa muistissa olivat esimerkiksi Jutilan (julkaisuvuosi 2018), Karalahden (2017) ja Jantusen (2016) elämäkerrat. Lisäksi kyseisenä syksynä puhutti railakkaasta juhlinnastaan tunnetun Kimi Räikkösen elämäkerta *Tuntematon Kimi Räikkönen*. Hieman aiemmin oli ilmestynyt myös HPK:ssa pitkän uran tehneen jääkiekkoilijan Mika Lartaman elämäkerta *Laru #24* (2017), joka sekin käsittelee Lartaman huume kierrettä ja rikoksia. Toisekseen Myllyrinne mainitsee, kuinka taitoluistelija Kiira Korpi oli viettänyt kosteaa iltaa nimenomaan jääkiekkoilijoiden kanssa. Kohtaus Korven elämäkerrasta on ilmeisesti tosi, mikä herättääkin kysymyksen, miksi juuri juhliminen jääkiekkoilijoiden kanssa on sellainen tapahtuma, että siitä on mainittava elämäkerrassa? Voisi väittää, ettei vitsi olisi toiminut yhtä hyvin, jos kyseessä olisivat olleet jonkin muun urheilulajin edustajat. Jääkiekkoilijat juhlimassa on näky, jonka kuka tahansa suomalainen osaa kuvitella, vaikkapa juuri mestaruusjuhlien kautta. Esimerkki Kiira Korven kirjasta jatkaakin jääkiekon ja alkoholin yhteisen narratiivin rakentamista. Samaa kertomusta vahvistavat useat kohtaukset tarkastelemistani elämäkertoista.

⁶⁴ Villi kortti -tv-ohjelma 04.10.2018 (Yle Areena) <https://areena.yle.fi/1-4462209>

Karalahti: *”Täytyy sanoa, että HIFK:n illanvietoissa ei todellakaan syljetty lasiin – tosin eipä tuohon aikaan niin taidettu tehdä missään muussakaan joukkueessa.”* (Linnanahde 2017, 53)

Jantunen: *”Pettymys huuhdotaan pois tutuin metodein, ei kuitenkaan yksinään. Ryyppäämään innostuvat useimmat muutkin Suomen maajoukkuejuniorit.”* (Lempinen 2015, 53)

Ruutu: *”Kello oli aika paljon eli vähän aamulla, kun jätkät kylvettivät pyttyä saunassa oikein tunteella. Joku meni uimaankin sen kanssa. Kannu jäi altaan pohjaan ylösalaisin makaamaan. Se oli siellä monta tuntia, kun jengi istui takan ääressä ja iski tarinaa.”* (Nyholm 2016, 84)

Selänne: *”Se oli värikäs matka. Monilla meni illanvietto pitkäksi. Siellä oli yhdet aamujäät, joissa muutama jätkä oli ihan kännissä mukana. Osa jäi kokonaan pois harjoituksista. Kisojen alkuun oli viikko aikaa, joten ei sillä ollut sillä tavalla merkitystä. Ehkä se vaikutti jopa yhteishenkeen positiivisesti.”* (Mennander 2014, 30)

Jutila: *”Seuraavana aamuna jäällä nähtiin krapulainen kaksikko: Niemisellä oli vaikeuksia saada luistimien nauhoja kiinni, ja Jutillakin oli sen verran höyryjä, ettei kierroista jäällä meinannut tulla mitään. Lopulta Juti loukkasi treeneissä nivusensa, ja hetken aikaa näytti siltä, että kisat saattaisivat jäädä häneltä jopa kokonaan väliin.”* (Saukkonen 2017, 118)

Jopa Jarkko Ruutu, joka muuten kirjassaan kertoo, ettei ”kaljan kanssa läträäminen” ole hänen juttunsa (Nyholm 2016, 35), intoutuu elämäkerrassaan kuvailemaan joukkueensa viljelejä mestaruusjuhlia ikään kuin olettaen sen olevan asia, joka lukijaa kiinnostaa. Tietenkin valinta on voinut olla myös kirjailijan, mutta lähtökohta on silti sama. Ruutu myös mainitsee, että hänen juomattomuutensa herätti usein ihmetystä.

”Nuorten miesten epäkristillinen yhdistys, eli esimerkiksi HIFK:n jääkiekkjoukkue, on sellainen yksikkö, joka järjestää saunailtoja. Niiden pääasiallinen tavoite on juoda kaljaa niin runsaasti kuin mahdollista ja olla maksimaalisessa jurrissa.” (Nyholm 2016, 35)

Ruudun mukaan saunailloissa vanhemmilta pelaajilta haettiin hyväksyntää ”keinolla millä hyvänsä” (emt., 35). Käy selväksi, että saunailtakulttuuri on periytyvää sorttia,

kuten myös muu juhlinta jääkiekkopiireissä. Mallia on otettu vanhemmalta pelaajakaartilta. Näin on elämäkertansa mukaan tehnyt myös Marko Jantunen, joka kuvailee juhlintaansa Esa Tikkasen kanssa.

”Taistojen tauottua Jantunen jää Tikkasen ja kumppanien kanssa pariaksi päiväksi Wieniin dokaamaan. Esikuva näyttää mallia.” (Lempinen 2016, 106)

On paradoksaalista, että urheilusta ja alkoholinkäytöstä puhutaan edes samassa yhteydessä: onhan selvää, että päihitteet heikentävät suoritustasoa ja tätä myöten tuloksia. Suomessakin urheiluun on liitetty vahvasti aate raittiudesta, jonka urheiluliikkeet omaksuivat toimintaansa muun muassa isänmaallisuuden aatteen lisäksi 1900-luvun alussa (Pyykkönen ja Vasara 1999). Aihetta on myös tutkittu melko paljon – etenkin Pohjois-Amerikassa. Hyvin moni tutkimus viittaisi urheilun ja alkoholinkäytön jonkinlaiseen yhteyteen. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen tutkimuksen (Martens, Dams-O’Connor & Beck 2006) mukaan urheilevat korkeakouluopiskelijat⁶⁵ käyttävät enemmän alkoholia kuin muut saman ikäiset opiskelijat. Urheilevien nuorten juomisen todettiin olevan muihin verrattuna useammin hyvin rajua, minkä lisäksi heille alkoholi oli aiheuttanut myös muita enemmän kielteisiä seurauksia. (Emt., 314) Vastaavanlaisia tuloksia on saatu myös Ranskasta (Lorente, Souville, Griffet & Grélot 2004). Toisen yhdysvaltalais tutkimuksen (Vest & Simpkins 2013) mukaan urheileva nuori alkaa käyttää alkoholia todennäköisemmin, jos näin tekevät hänen joukkueoverinsakin. Kanadassa tehdyssä tutkimuksessa (de Grace, Knight, Rodgers & Clark 2016) puolestaan haastateltiin 21 urheilijaa, jotka olivat olleet tai olivat parhaillaan hoidossa päihdeongelmansa takia. Joukossa oli myös jääkiekkoilijoita. Tutkimuksen otos oli pieni, mutta tulokset ja etenkin tutkimukseen osallistuneiden urheilijoiden jakamat kokemukset ovat mielenkiintoisia. Ensinnäkin tutkimus osoitti, että urheilu voi edesauttaa päihderiippuvuuden syntymistä, jos ihmisellä on tähän alttiutta jo valmiiksi esimerkiksi perhetaustansa takia. Tämän katsottiin johtuvan urheilumaailman sisältämistä sosiaalisista paineista. Osa urheilijoista kertoi, että alkoholinkäyttöön vaikuttivat vanhempien joukkueovereiden odotukset. Useat tutkimukseen osallistuneista olivat sitä mieltä, että heidän päihteenkäyttönsä sai alkunsa tai lisääntyi

⁶⁵ Korkeakoulu suomennettu englanninkielen sanasta *collage*,

nimenomaan joukkuetovereiden seurassa. Lisäksi jääkiekkoilijat mainitsivat nauttineensa huomiosta ja suosiosta, jonka saivat osakseen ihmisten tunnistaessa heidät jääkiekon pelaajiksi. (de Grace, Knight, Rodgers & Clark 2016, 55) Eräs tutkimukseen osallistunut ammattilaisjääkiekkoilija kuvaa olleensa kuin suosittu ja naisten ihailema rock-tähti. Elämäntapaan kuului myös rocktähtimäisesti runsas alkoholin kulutus. (de Grace, Knight, Rodgers & Clark 2016, 52)

Monet aiheesta tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet nimenomaan nuorten urheilijoiden alttiuteen aloittaa alkoholinkäyttö. Vaikka esittelin edellä tutkimuksia, jotka näkevät urheilun ja alkoholinkäytön välillä yhteyden, on myös tutkimuksia, jotka väittävät päinvastaista. On löydetty viitteitä siitä, että liikunnallinen aktiivisuus vähentäisi riskiä runsaaseen alkoholinkäyttöön nuorilla (Eloranta & Suhonen 2010) ja esimerkiksi Pauli Vuolle [2000] on selvittänyt, että huippu-urheilijat käyttävät alkoholia vähemmän kuin muu väestö urheilijan ikäryhmässä (Eskola & Saaranen 2001, 351; Eloranta & Suhonen 2010, 24). Lisäksi esimerkiksi yhdysvaltalaisen tutkimuksen tuloksia voi olla hankala yleistää vaikkapa juuri Suomeen, sillä Yhdysvalloissa nuorten urheiluharrastukset tapahtuvat pääosin koulun puitteissa, kun taas Pohjoismaissa koulusta erillään olevat seurat mahdollistavat urheilutoiminnan. Lisäksi urheilun alakulttuureja on monenlaisia ja myös urheilun ulkopuolisilla seikoilla, kuten perhetaustalla ja ympäristöllä on vaikutusta. (Halldorsson & Thorlindsson 2014, 327)

Kännäily osana alakulttuuria

Jos kuitenkin mietitään lajeista nimenomaan jääkiekkoa, niin perustellusti voi sanoa, että muista maista parhaiten Suomeen vertautuu Kanada. Molemmissa maissa kiekkokulttuuri on erittäin voimakasta ja jääkiekko on maan ykköslaji. Ei siis ihme, että juuri kanadalaisen tutkimuksen tulokset kuulostavat tutuilta myös suomalaisessa urheilukontekstissa. Esimerkiksi vuonna 2000 suomalaisten urheilutoiminnassa mukana olevien nuorten alkoholinkäytöstä selvityksen tehnyt tutkija Pasi Koski (2000, 27) piti juomista osana urheilevien poikien alakulttuuria. Selvityksen mukaan organisoidussa urheilutoiminnassa mukana olevien nuorten kiinnostus ”ei välttämättä ole vähäisempää kuin muiden nuorten keskuudessa, kuten perinteisesti on luultu” (Koski 2000, 27). Kosken mukaan lajien välillä on kuitenkin selkeä ero, minkä lisäksi muiden maiden tulokset viittaisivat siihen, että kyse on kulttuurisesta ilmiöstä (Emt., 27).

Myöhemmin Koski on paneutunut tarkastelemaan lajikohtaisia eroja ja erityisesti urheilvien poikien juomista. Selvisi, että nimenomaan jääkiekkoilijoissa on suhteellisesti eniten alkoholia maistaneita ja humalassa olleita. (Koski 2005, 630) Koski (2005, 633) kirjoittaa artikkelissaan *Pojat, pallo ja pullo: viekö seuratoiminta märkään miehuuteen?* tulosten viittavan jääkiekkoilijoiden ”heimokulttuuriin”, joka voi näyttäytyä alkoholinkäytön lisäksi esimerkiksi pukeutumistyyliä. Kosken mukaan urheilussa ja seuratoiminnassa ilmentyy mieheyden malli, jota hän kutsuu ”soturimalliksi”. Tässä mallissa soturi on kuin viikinki, joka päivät taistelee, mutta iltaisin nauttii elämästä hedonistisin tavoin. Toisin sanoen urheilija palkitsee itsensä fyysisen suorituksen jälkeen esimerkiksi juuri juhlimalla ja juomalla. (Koski 2005, 634)

Kosken analyysille on löydettävissä vahvistusta tarkastelemistani elämäkertoista. Esimerkiksi Jantunen kuvaa elämäkerrassaan hetkeä, jolloin luvattu saunailta, eli palkinto ottelusta, perutaankin tappion takia. Ilta on ollut pelaajille niin tärkeä, että he ryhtyvät jopa kapinaan valmentajaa vastaan.

”Yhdelle lauantaille sovitun saunaillan Jortikka peruuttaa, ja lisäksi hän määrää ylimääräiset harjoitukset seuraavaksi aamuksi. Pelaajat ovat käärmeissään ja päättävät lähteä joka tapauksessa baanalle. Aamulla Hartwall-areenan harjoitushallissa on iso joukko krapulalta haisevia pelaajia.” (Lempinen 2016, 163)

Karalahden NHL-seikkailut päihteineen ovat jo tulleet esille, mutta myös Teemu Selänne kertoo elämäkerrassaan, kuinka yökerhoissa ja hotelleissa rentoutuminen sekä alkoholi ja juhliminen kuuluivat jääkiekkoilijoiden elämään Pohjois-Amerikassa. Selänne tosin pyrkii vakuuttelemaan, että hän itse ei tällaista harrastanut eikä elämäntyö ole enää nykypäivää.

”Winnipegissäkin sattui ja tapahtui. Pelaajilla oli tapana rentoutua pelien jälkeen kaupungilla ja ajaa kotiin humalassa. Jotkut pelaajat, kuten Tkachuk, vetivät usein kunnon kännit.” (Mennander 2014, 160)

Kosken kanssa samanlaista pohdintaa ovat esittäneet myös Jari Eskola ja Anita Saaranen artikkelissaan *Työmies on palkkansa ansainnut – ja jääkiekkoilija juhhlansa* (2001)? Artikkelissa pohditaan nimenomaan voitonjuhliin ja niissä esiintyvään alkoholinkäyttöön liittyvää problematiikkaa. Ongelmahan asiassa on se, että urheilijoiden nähdään olevan esikuvia ja käytöksellään he antavat mallia muille. Eskola

ja Saaranen (2001, 353) lähestyvät aihetta tutkimalla sitä, minkälaisia juhlimiskuvauksia heidän tutkimukseensa vastanneet tuottavat ja miten juhliminen hyväksytään. Vastaajia oli 30 ja he olivat eri lajien urheilijoita, juniuriurheilijoiden vanhempia ja aktiivisia harrasteurheilijoita. Kehyskertomuksena toimi kolme erilaista versiota siitä, miten vastaaja eläytyisi jääkiekon SM-liigan finaaliottelun voittoon ja sen juhlintaan voittajajoukkueessa. Tutkimus osoitti, että vastaajat pitivät melko rankkaakin voitonjuhlamista oletuksena jääkiekossa. Osa vastaajista kuvaili, kuinka ”viralliset” osuudet, kuten haastattelut, hoidetaan asiallisesti, mutta kameroiden sammuttua juhlat alkavat. Saunominen toistui useammassa kuvauksessa. (Eskola & Saaranen 2001, 355–256) Eskola ja Saaranen antavat vastauksille monenlaisia selityksiä. He pohtivat, että joukkue-urheilussa juhliminen voidaan nähdä ryhmätyön huipentumana, eli jossain määrin ansaittuna. He myös arvelevat reippaan juhlimisen olevan sallitumpaa jääkiekkoilijoille, sillä laji korostaa maskuliinisuutta ja nostaa kansallista identiteettiä. (Emt., 355)

”Asennoituminen joukkueurheilijoiden, tässä tapauksessa jääkiekkoilijoiden, alkoholin käyttöön on ambivalenttinen: runsas alkoholin käyttö tiedostetaan ja tavallaan hyväksytään (tai ei jakseta välittää), mutta kuitenkin sitä pidetään kovin railakkaana ja huonoa esimerkiksi tarjoavana. Juhlimista siis pidetään oikeutettuna ja rentoutumista alkoholin avulla luonnollisena, vaikkakin samalla paheksutaankin yltiöpäistä remuamista ja huonon esimerkin tarjoamista muille.” (Eskola & Saaranen 2001, 358)

Pyykkönen ja Vasara (1999, 40) näkevät, että alkoholipitoinen juhlinta tuli Suomeen samalla, kun muutkin kansainväliset tavat tulivat lisääntyneen matkustelun, television ja median välityksellä suomalaisille tutuimmiksi. Tämä kehitys alkoi 1980-luvulla. Se, että suomalaiset juhlistivat esimerkiksi vuoden 1995 maailmanmestaruutta alkoholin voimalla, ei Pyykkösen ja Vasaran mukaan ollut uutta, mutta kansainväliset virtaukset saivat juhlat muistuttamaan karnevaaleja, eikä juomista harrastettukaan enää omissa oloissaan. (Pyykkönen & Vasara 1999, 41)

On selvää, että tarkasteleman viisi urheilijaelämäkertaa vahvistavat kuvaa jääkiekkoon kuuluvasta alkoholi- ja juhlimiskulttuurista: on kuvauksia mestaruusjuhlista, joukkueen yhteisistä sauna-illoista ja ottelun jälkeisistä illanvietoista yöelämässä.

Selänne: *”Teemu ei antanut armoa edes median edustajille vaan suihkutti heidänkin päälleen kuohujuomaa. Aina, kun pullo tyhjeni, joku ojensi Teemulle uuden pullon ja mestarijoukkueen ainoa suomalaispelaaja latasi uuden panoksen ilmoille. Pukukoppijuhlat jatkuivat monta tuntia.”* (Mennander 2014, 25)

Ruutu: *”Hetkeä myöhemmin Olli, joka huomiota loppuun saakka karttavana nuorukaisena oli värjännyt irokeesinsa punaiseksi kesken pudotuspelien, sytytti sikarin. Muistatte varmasti valokuvan. - - Matsin päätyttyä alkoivat perinteiset pukukoppisekoilut. Huutoa, mekastusta, hulinaa ja hälinää, kaikki riehuivat minkä kerkesivät ”* (Nyholm 2016, 81–82)

Lisäksi kirjoissa kerrotaan esikuvien merkityksestä ja jopa painostuksesta, kuten Ruutu toteaa. Jantunen ja Karalahti puolestaan voidaan nähdä esimerkkeinä siitä, että urheilu on ollut vauhdittavana tekijänä heidän päihderiippuvuutensa kehittymisessä.

”Koko alkukesä sujui pitkälti juhliessa. Helsingin yöelämässä aisti, mikä ero oli olla hyvä SM-liigapuolustaja ja hyvä Leijona-puolustaja. Selkääntaputtajia riitti, ja saamani huomio tuntui hyvältä. Tunsin, että kansa oli antanut anteeksi aiemmat sekoiluni.” (Linnanahde 2017, 92)

Jantunen ja Karalahti ovat myös siitä kiinnostavia tapauksina, että he ovat päihdeongelmistaan huolimatta saavuttaneet urallaan hämmästyttävän paljon. Toisaalta voi kysyä, kuinka hämmästyttävää se on? Kuten on tullut ilmi, alkoholinkäyttö on yleisempää joukkuelajeissa, kuten juuri jääkiekossa. Aiemmin kysyin, miksemme näe Iivo Niskasen kaltaisia huippu-urheilijoita juhlimassa mestaruuksia. On selvää, että joukkuelajissa vastuu jakautuu useammalle pelaajalle, eikä voitto ole kiinni yksilöstä. Hiihtäjä taas vastaa suorituksestaan täysin yksin. On myös hyvä ottaa huomioon, millaisia lajeja esimerkiksi juuri hiihto ja jääkiekko ovat. Hiihdossa kestävyyskunnan merkitys korostuu huomattavasti enemmän, ja yksikin känni-ilta voi vaikuttaa suoritukseen ja lisätä sekunteja kilpailijaan nähden. Kilpailuja on paljon vähemmän ja hiihtäjä rakentaa kuntoaan läpi vuoden. Jääkiekossa ei pelata näin pienillä nyansseilla ja esimerkiksi otteluun vaikuttaa moni muukin tekijä, kuin yksittäisen pelaajan senhetkinen kunto. Lisäksi jääkiekossa pelaaja voi kompensoida puuttuvia ominaisuuksia aina jollakin muulla – esimerkiksi tarkalla laukauksella tai taklauksilla.

Viime vuosina Suomessa tehtyjä tutkimuksia urheilun ja alkoholinkäytön välisestä suhteesta ei juuri löydy. Yleisesti suomalaisten alkoholinkäytön on tutkittu lähivuosina vähentyneen ja juomistapojen muuttuneen⁶⁶, joten ehkä aiheen ei ole nähty enää olevan relevantti. Lisäksi yhä useampi nuori huippu-urheilija on kertonut kieltäytyvänsä alkoholista kokonaan. Tällaisia ovat esimerkiksi jääkiekkoilija Patrik Laine ja koripalloilija Lauri Markkanen.

Toisaalta on viitteitä myös siitä, että jääkiekossa juhliminen on yhä osa lajikulttuuria tai muutos tapahtuu hitaasti. Tästä löytyy esimerkki maaliskuulta 2019. Tuolloin KHL-joukkue Jokerit aloitteli kesälomaansa pudottuaan jatkosta sarjan pudotuspeleissä. Kohu nousi siitä, että Jokereiden nuori lupaus Kristian Vesalainen, jonka uutisoitiin jatkavan kauttaan vielä NHL-seura Winnipegissä, bongattiinkin juhlimasta yhdessä muun joukkueen kanssa Levillä.⁶⁷ Jonkinlaista hämmästyttä herätti myös vauhti, jolla Jokerien pelaajat pääsivät kesälomatunnelmaan: joukkue hävisi ratkaisevan ottelun Moskovassa torstaina, ja jo seuraavana päivänä hyökkääjä Pekka Jormakan Instagram-tililtä pystyi näkemään, kuinka hän yhdessä muiden pelaajien kanssa oli päässyt juhlinnan makuun Lapin maisemissa.⁶⁸ Syksyllä puolestaan kohistiin Jonne Virtasen potkuista. TPS:n pitkäaikaisena pelaajana tunnettu Virtanen kertoi itse julkisuudessa, että seura halusi purkaa hänen sopimuksensa muun muassa runsaan alkoholinkäytön takia. Virtanen myönsi alkoholinkäytön, mutta ei pitänyt sitä riittävänä perusteluna potkuille.⁶⁹ Olipa totuus mikä tahansa, tilanne on yhä vuonna 2019 se, että alkoholi ja juhliminen aiheuttavat ongelmia jopa jääkiekon korkeimmalla sarjatasolla Suomessa.

Oluen ja jääkiekon symbioosi

Jääkiekolla on oma historiansa nimenomaan olutsponsoroinnin kanssa. Esimerkiksi vuodesta 1994 asti maajoukkueen sponsorina toiminut Karjala ehti käydä jo lähellä loppua, mutta Suomen ensimmäinen jääkiekon maailmanmestaruus saattoi pelastaa sen. Karjala-oluen myynti nimittäin nousi juhlahumussa. (Kannisto 2015, 80) Olutbrändit

⁶⁶ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (päivitetty 05.09.2018) <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/nain-suomi-juo/juomatapojen-muutos>

⁶⁷ Iltalehti 12.03.2019 <https://www.iltalehti.fi/nhl/a/1e5da519-1e40-4726-a674-80f7066cb6c5>

⁶⁸ Iltalehti 08.03.2019 <https://www.iltalehti.fi/khl/a/c11a8399-7043-4c00-8e06-a4afad048b1c>

⁶⁹ Ilta-Sanomat 12.09.2019 <https://www.is.fi/sm-liiga/art-2000006236413.html>

ovatkin tuttuja sponsoreja urheilujoukkueiden takaa. Olutkulttuuriin ja olueen erikoistuneen Olutpostin mukaan SM-liigan 15:stä joukkueesta 12:ta sponsoroi panimo. Lehti toteaa, että jääkiekko-ottelun tyypillinen katsoja on 25–50-vuotias mies, eli samaan aikaan myös hyvin tyypillinen oluen kuluttaja. Lehden haastatteleman SM-liigan toimitusjohtaja Riko Kallioniemen mukaan seuran liikevaihdosta kolmannes voi tulla ravintolapalveluista, jota erätaukoilla tarjotaan katsojille. Olutposti on käsitellyt ”oluen ja jääkiekon pyhää liittoa”, kuten lehti otsikoi, vuoden 2019 ensimmäisessä numerossaan⁷⁰. Koska oluenmyynti on niin merkittävä tulonlähde ottelutapahtumissa, on jääkiekko-ottelun erätaukojakin päädytty pidentämään (Rantala 2018, 276).

Myös maailmanlaajuisesti on yleistä, että alkoholibrändi sponsoroi urheilua. Esimerkiksi saksalaisen Heinekenin mainokset näkyvät formula ykkösissä sekä jalkapallon Mestarien liigassa ja yhdysvaltalaisen Budweiserin mainokset puolestaan samaisen lajin maailmanmestaruuskisoissa. Molempien olutbrändien on kerrottu käyttäneen urheilun sponsorointiin vuosittain valtavia summia – jopa kymmenistä miljoonista yli sataan miljoonaan dollariin.⁷¹ Huippu-urheilun ja alkoholibrändien symbioosi onkin hankala. Sponsorointi hyvin usein mahdollistaa urheilun, mutta toisaalta on ristiriitaista markkinoida urheilun kautta tuotetta, jonka käyttö ei millään tavoin palvele urheilua itsessään tai hyvinvointia muutenkaan.

Jääkiekon olutmainonta on vuosien saatossa herättänyt keskustelua. Tällä hetkellä tilanne näyttäisi kuitenkin olevan melko stabiili, eikä muutoksia ole nähtävissä. Sen sijaan julkisuudessa ovat puhuttaneet nuuskakaupan mainokset Oulun Kärppien otteluissa. Tätä esimerkiksi Valvira on pitänyt ”epäeettisenä toimintana”⁷².

5.6 Millaisen roolin jääkiekkoilijoiden puoliset saavat elämäkerroissa?

”Naureskelimme jääkiekkoilija & malli -asetelmalle avoimesti, koska oli niin selvää, että kyse ei ollut sellaisesta stereotyyppisestä tapauksesta.” (Nyholm 2016, 368)

⁷⁰ Olutposti 1/2019

⁷¹ Compelo.com 31.10.2018 <https://www.compelo.com/alcohol-sponsorship-in-sport/>

⁷² Yle Uutiset 19.08.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10928611>

Näin Jarkko Ruutu kuvailee parisuhteensa alkua. Ruutu sanoo sen ääneen: jääkiekkoilijoiden käsipuolessa ovat viihtyneet erityisesti missit ja mallit. Ruudun mukaan hänen parisuhteensa mallin kanssa ei kuitenkaan ole ”stereotyyppinen tapaus” (emt., 368). Jää epäselväksi, mikä sen erottaa muista tai miksi Ruutu näkee asetelman niin kielteisenä. Ruutu ei ole ainoa, joka elämäkerrassaan haluaa voimakkaasti painottaa sitä, ettei jääkiekkoilijan status ole vaikuttanut niin sanotusti parinmuodostukseen.

Jantunen: *”Sari ei tiedä jääkiekosta mitään, ei jääkiekkoilijoistakaan. Hän on rakastunut aitoon ja sydämelliseen persoonaan ja komeaan ulkokuoreen.”* (Lempinen 2016, 68)

Karalahti: *”Tyttö katsoo minua kuin jotain kivikautista luolamiestä ja tarttuu kädestäni kiinni. Hänellä ei selvästikään ole mitään käsitystä, kuka olen.”* (Linnanahde 2016, 67)

Selänne: *”Sirpa ei tiennyt Teemun jääkiekkotaustasta juuri mitään.”* (Mennander 2014, 113)

Selvästikin joko kirjailija tai urheilija itse on halunnut painottaa ”aitoa” rakkautta – ei sellaista, jossa statuksella on merkitystä. Mitä väärää olisi ollut ihastua nimenomaan jääkiekkoilijaan? Taustalla saattaa piillä myös toinen stereotypia. Stereotyyppisesti jääkiekkoilijoita pidetään usein naistenmiehinä ja ihmissuhdepelaajina. Lisäksi jääkiekkoammattilaisena palkat saattavat olla jo sen tasoisia, että jollekin nekin voivat merkitä puolison valinnassa. Ovatko jääkiekkoilijat sitten maineensa veroisia? Tähän on vaikea ottaa tässä tutkielmassa kantaa, mutta on selvää, että julkisuudenhenkilöitä ja urheilijoita ihailaan ja he herättävät kiinnostusta jo pelkästään siksi, että he ovat kuuluisia. Tämän tietävät urheilijat itsekkin, kuten kävi ilmi esimerkiksi Jantusen elämäkerrassa olleesta kohtauksesta⁷³, jossa Jantunen hakee huomiota joukkueen pelitakki päällään. Näin Jarkko Ruutu kiteyttää asetelman:

”Saunan jälkeen lähdettiin baariin, ja jossain vaiheessa luonnollisesti notkuttiin baaritiskillä ja väsyttiin mimmejä eli toimittiin juuri kuten HIFK:n ohjekirjassa lukee.

⁷³ Ks. s. 66.

Ylimieliset lätkänpelaajat pikku simassa Helsingin yössä, rahaklippi esillä.” (Nyholm 2016, 36)

Kun käytän käsitettä *lätkävaimo*, ymmärrän, mitä mielle yhtymiä se pitää sisällään. En sanoisi niitä imarteleviksi. Mielikuvia lätkävaimoista rakennetaan mediassa jatkuvasti. Jääkiekkoilijoiden puolisoista ovat kiinnostuneet erityisesti viihdetoimitukset ja naistenlehdet. Eikä lätkävaimoista tehtäisi juttuja, elleivät ihmiset niitä lukisi – tämä on selvää nykyaikakaudella, jossa median tulot perustuvat yhä suuremmissa määrin juttujen klikkauksiin ja lukuaikaan. Mikä jääkiekkoilijoiden puolisoissa sitten kiinnostaa? Keräsin näytteeksi muutaman otsikon, jotka vastaavat hyvin kysymykseen:

”Saako lätkävaimo viikkorahaa? Janni Hussi oikoo väittämiä” (Iltalehti 19.10.2015)⁷⁴

”Fitness-malli Janni Hussi elämästään lätkävaimona: ”Välillä on yksinäistä ja haikeaa” (Me Naiset 29.05.2015)⁷⁵

”Patrik Laineen tyttöystävä on upea ilmestys – jääkiekkoilija julkaisi harvinaislaatuksen kuvan” (MT

V Uutiset 29.05.2018)⁷⁶

”Tässä ovat Nuorten Leijonien kuvankauniit tyttöystävät! Some täyttyi söpöistä tsemppiviesteistä: ’oon susta niin ylpeä’” (Ilta-Sanomat 06.01.2019)⁷⁷

Valitsin otsikot melko sattumanvaraisesti Google-hakukonetta käyttämällä. Jutuista käy nopeasti selväksi, mitä asioita media on halunnut yleensä nostaa esille. Ensinnäkin ihmisiä tuntuu kiinnostavan arki. Esimerkiksi Lauri Korpikosken kanssa hetken aikaa seurustellut Janni Hussi on useissa haastatteluissa puhunut elämästään lätkävaimona ja ”oikonut väittämiä”, jotka liittyvät arkeen jääkiekkoilijan rinnalla. Miksi tällaiset asiat kiinnostavat lukijoita? Selvästikin lätkävaimon rooliin liittyy jonkinlaista glorifiointia ja

⁷⁴ Iltalehti 19.10.2015 <https://www.iltalehti.fi/viihde/a/2015101920534842>

⁷⁵ Me Naiset 29.05.2015

https://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtaista/ihmiset/fitness_malli_janni_hussi_elamastaan_latkavaimona_valilla_on

⁷⁶ MTV Uutiset 29.05.2018 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/patrik-laineen-tyttoystava-on-upea-ilmestys-jaakiekkoilija-julkaisi-harvinaislaatuksen-kuvan/6929438#gs.3axpv8>

⁷⁷ Ilta-Sanomat 06.01.2019 <https://www.is.fi/viihde/art-2000005956690.html>

ihmisillä on heidän arjestaan ennakoasenne, johon he haluavat vastauksen – olipa se sitten mielikuvaa vahvistava tai murentava. Kateus voi olla yksi helppo vastaus kiinnostukseen. Ne ihmiset, jotka kuvittelevat lätkävaimon elämän olevan helppoa luksusta, voivat saada tyydytystä lukiessaan haastatteluja, joissa todetaan päinvastaista. Lätkävaimona olemista on pohdittu paljon myös keskustelupalstoilla. Esimerkiksi eräs keskustelu Vauva.fi-sivustolla alkaa otsikolla ”Haluaisitko olla lätkävaimo? Miksi/Mikset?”⁷⁸ Keskustelu paljastaa useita mielikuvia lätkävaimoista. Ketjussa jääkiekkoilijan puolison todetaan olevan ”edustusvaimo” ja moni pohtii, ettei olisi valmis luopumaan omista tavoitteistaan jääkiekkoilijamiehen takia. Jääkiekkoilijan vaimon odotetaan olevan valmis sitoutumaan kotielämään, sillä puoliso on paljon poissa. Yksi keskustelija puolestaan sanoo kadehtivansa lätkävaimojen luksusta, kuten merkkilaukkuja ja lomamatkoja, joita hän ilmeisesti olettaa tällaiseen elämään kuuluvan. Lisäksi keskusteluketjussa jääkiekkoilijoiden arvellaan olevan jatkuvan kiusauksen alaisina, jopa pettävän usein. Eräskin kommentoi sanoo, että ei haluaisi jakaa miestänsä muiden kanssa. Hän viittanee tässä innokkasiin ihailijoihin, mahdollisesti naispuolisiin sellaisiin.

Mielikuvia lätkävaimoista ovat luoneet tai vahvistaneet myös jääkiekkoilijoiden puolisoista kertovat tosi-tv-ohjelmat. Tällaisia on lähivuosina ilmestynyt useita, mistä voisi päätellä, että konsepti on kiinnostanut maailmalla. Suomessakin on näytetty ainakin *Lätkävaimot*⁷⁹-sarjaa ja *Playmakers – Ruotsalaiset lätkävaimot* -sarjaa. Näin Yle mainosti sarjoista jälkimmäistä:

*”Luksustalo, vauvakutsut uima-altaalla, satuhäiden suunnittelu, muoti ja siitä bloggaaminen ja tietenkin urheilutähtimiehen tukeminen; Playmakers kertoo viidestä nuoresta naisesta, jotka ovat naimisissa tai seurustelevat NHL-pelaajien kanssa. Amerikassa tuntuu olevan kaikki paremmin, mutta glamourin takana on myös paljon riitoja, ongelmia ja vauvankakkaa.”*⁸⁰

⁷⁸ Vauva.fi-keskusteluketju (katsottu 25.03.2019)

https://www.vauva.fi/keskustelu/2550957/haluaisitko_olla_latkavaimo_miksimikset

⁷⁹ Alkuperäinen nimi englanniksi *Hockey Wives*.

⁸⁰ Yle 17.04.2018 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/04/17/glamouria-ja-vauvankakkaa-playmakers-kertoo-nhl-tahtien-vaimojen-hulppeasta>

Arjen lisäksi jääkiekkoilijoiden puolisoissa kiinnostaa heidän ulkonäkönsä tai henkilöllisyys ylipäättään, jos se ei muuten ole selvillä. Ymmärrettävästi eniten esillä ovat ne kiekkopuolisot, jotka ovat kuuluisia omistakin ansioistaan, eli esimerkiksi missi- tai mallitaustansa vuoksi. Esimerkiksi fitnessmallina julkisuuteen ponnahtanut Janni Hussi tuntui muutama vuosi sitten olevan lehdistön vakiohaastateltava, mutta ei niinkään oman uransa, vaan jääkiekkoilijapuolisonsa ansiosta. Merkittävien arvokisojen aikana, jolloin mikä tahansa jääkiekkoaiheinen materiaali tuntuu kiinnostavan ihmisiä, etsitään otsikoihin loputkin tyttöystävät ja vaimot. Esimerkiksi MTV Uutiset uutisoi MM-kisojen aikaan vuonna 2015: ”Lätkävaimot esittelyssä: He ovat naiset Leijonien takana”⁸¹. Jutussa esitellään kisoissa pelanneiden jääkiekkoilijoiden puolisoita ja heidän saavutuksiaan, jos sellaisia oli tiedossa. Lisäksi suhteen pituus on jutussa olennainen tieto. Nykyään jääkiekkoilijoiden puolisoita ja arveltuja tyttöystäviä on mahdollista seurata myös sosiaalisessa mediassa ja esimerkiksi Instagramiin ilmestyvät yhteiskuvat ovat varma uutisaihe iltapäivälehdissä. Näin syntyi esimerkiksi valitsemistani otsikoista viimeisin, joka on peräisin vuoden 2019 nuorten MM-kisojen ajalta. Uutta jutussa oli se, että nyt jopa alle 20-vuotiaiden pelaajien tyttöystävät näyttivät olevan vapaata riistaa iltapäivälehdistölle. Tätä myös kritisoitiin voimakkaasti, sillä nuoret tuskin olivat tajunneet somekuviansa päätyvän lööppeihin. Vaikka jääkiekkoilijoiden puolisoita kuvaavat otsikot ovatkin kehuja, ylläpitää media ulkonäkökeskeistä maailmaa. Se myös vahvistaa jääkiekkoilijoiden sankarinarratiivia: sadusta tutulla sankarilla täytyy olla oma kaunis prinsessa kotona odottamassa.

Jääkiekkoilijoiden puoliset ottavat usein itsekkin roolinsa lätkävaimona osaksi omaa identiteettiään – siitäkin huolimatta, että he korostavat olevansa ”erilaisia lätkävaimoja”. Tästä on hyvä esimerkki *Lätkässä: Kiekkoperheen elämää* -kirja (2010), joka on syntynyt Marika Kakon, uransa jo päättäneen jääkiekkoilijan Erik Kakon puolison, ideasta. Marika Kakko (2010, 9) kertoo pohtineensa, kuinka voisi hyödyntää kokemuksiaan lätkävaimona. Lopputuloksena syntyi kirja, jossa viisitoista naista kertoo elämästään jääkiekkoa pelaavan tai valmentavan miehen rinnalla. Kirjaan haastateltujen naisten kuvataan olevan itsenäisiä, vahvoja ja ennen kaikkea erilaisia. Silti kirja

⁸¹ MTV Uutiset 30.04.2015 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/latkavaimot-esittelyssa-he-ovat-naiset-leijonien-takana/5044690#gs.2dnukv>

perustuu ajatukselle, että lätkävaimona oleminen on yhdistävä tekijä ja se määrittelee naisten elämää hyvin pitkälti. Kirjan lukujen nimet heijastelevat tätä hyvin:

”Lätkässä lätkäjätkään”

”Elämää urheilun ehdoilla”

”Lätkävaimoksi maailmalle”

”Kun miehen kiekkoura päättyy”

Jopa ruokavalio on yksi kirjan aiheista. Kirjassa kerrotaan tarkkaan, että jääkiekkoilijoiden pelipäivän suosikkiruoka on pasta ja lätkävaimona joutuu tottumaan siihen, että jääkaappi tyhjenee nopeasti (Kakko 2010, 52). Huolimatta siitä, miten voimakkaasti naiset pyrkivät sanoutumaan irti perinteisen lätkävaimon määritelmästä, *Lätkässä: Kiekkoperheen elämää* -kirja ei anna kovin tasa-arvoista kuvaa naisen ja miehen rooleista niin kutsutuissa kiekkoperheissä tai -parisuhteissa. Esimerkiksi luvussa ”ihmissuhdehaasteita” kuvataan, kuinka viikonloppuisin perhe tekee yhdessä asioita, jos mies vain jaksaa. Tätä on kuitenkin kirjan mukaan ymmärrettävä, sillä jääkiekkoilijan ammatti on raskas. Lisäksi ”fiksu” vaimo tai tyttöystävä osaa valmistautua tähän esimerkiksi tekemällä hyvää ruokaa tai vuokraamalla elokuvan. (Emt., 83)

Mies tuo leivän, nainen hoitaa kodin

Millaisia ovat kirjojen lätkävaimot? Marko Jantusen ja Jere Karalahden elämäkertoissa parisuhteita avataan siinä missä muitakin tapahtumia matkan varrelta ja ne kulkevat mukana läpi tarinan, eivätkä jää yksittäisiksi huomioiksi. Molempien tapauksessa avioliitot päättyivät lopulta eroon ja ainakin Karalahti on löytänyt rinnalleen jo toisen naisen, josta myös kirjassa kerrotaan. Jarkko Ruudun elämäkerrassa naisilla ei ole sijaa nimeksikään: äitiä lukuun ottamatta Ruudun elämään astuu ensimmäinen nainen vasta tämän elämäkerran sivulla 368, kun yhteensä sivuja on noin neljä ja puolisataa. Asia mainitaan lyhyesti, eikä parisuhteeseen palata seuraavan kerran kuin aivan lopussa kohtauksessa, joka käsittelee Ruudun uran päättymistä. Ruutu on siis tehnyt elämäkerrassaan valinnan, ettei kerro yksityiselämästään ennen nykyistä vaimoaan. Samanlaiseen ratkaisuun on päädytty Timo Jutilan elämäkerrassa. Kirjassa ei mainita Jutilan ensimmäistä avioliittoa, vaikka Jutilalla on entisen vaimonsa kanssa yhteisiä lapsiakin. Lapsetkin mainitaan vain nimeltä. Tämä käsittelytapa eroaa merkittävästi

Teemu Selänteen elämäkerrasta, jossa lapset ovat vahvasti läsnä ja heistä on monia kuvia esillä. Toki Selänteen lapset ovat olleet julkisuudessa syntymästään lähtien ja perheydylly sopii hyvin Selänteen julkisuuskuvaan.

Se on yllättävää, miten samalla tavalla elämäkertoissa kuvataan etenkin Jantusen, Karalahden ja Selänteen puolisoitten roolia miestensä rinnalla. Kaikki kolme aloittivat seurustelun tulevien vaimojensa kanssa melko nuorena, jo ennen todellista läpimurtoa. Kolmikosta ainoastaan Sirpa Selänne on pysynyt miehensä matkassa tähän päivään asti, mutta myös Jantunen ja Karalahden avioliitot kestivät vuosikausia. Jos elämäkertoja on uskomisen, Jantunen ja Karalahti pysyivät päihdeongelmistaan huolimatta uskollisina puolisoilleen. Tosin Karalahden rehti linja ei pitänyt aivan avioliiton loppuun asti. Elämäkerrassaan Karalahti perustelee pettämistään sillä, että suhde Susanna Karalahteen oli ollut karilla jo pitkään. Kirjassa hän kuvailee toisen naisen kanssa pelehtimistä ”vaihteluna raskaaseen kiekkoarkeen”.

”Yksi keino rentoutua ja kuluttaa aikaa oli touhuta naisten kanssa. Iloinen ja positiivinen Oksana oli hyvää vaihtelua raskaaseen kiekkoarkeen. Hän oli aiemmin ollut erään tunnetun ulkomaalaisen pelaajan salarakas ja tiesi pelin hengen.”
(Linnanahde 2017, 278)

Sirpa Selännettä, Sari Jantusta ja Susanna Karalahtea voimakkaimmin yhdistää se, miten he ovat mahdollistaneet miestensä uran hoitamalla kodin. Tämä on melko tuttu osa lätkävaimon roolia, kuten tuli esille *Lätkässä: Kiekkoperheen elämää* -kirjan yhteydessäkin. Jääkiekkoilijoista annetaan jopa avuton kuva naisten rinnalla. Esimerkiksi Selänteestä sanotaan tämän elämäkerrassa, että hän ei olisi pärjännyt ilman vaimoaan Sirpaa (Mennander 2014, 291) ja kuinka ”jokaisen menestyvän miehen takana on nainen” (emt., 90).

”Hän on toiminut kotiäitinä, sihteerinä ja autonkuljettajana. Sirpalla olisi ollut mahdollisuus palkata kotiinsa vaikka kymmenen apulaista, mutta hän halunnut tehdä suurimman osan Teemu Selänne Oy:n töistä itse.” (Mennander 2014, 290)

Kirjasta saa myös vaikutelman, että tällaista naista Selänne on rinnalleen hakenutkin, eli perinteistä vaimomateriaalia.

”Aistin heti, että tässä on jotain erityistä. Sirpa oli iloinen, reipas, hymyilevä ja pirtsakka. Ajattelin, että Sirpa täyttää kaikki kriteerit ja on selkeää vaimoainesta.” (Mennander 2014, 113)

Myös Jantunen on luottanut siihen, että hänen vaimonsa Sari hoitaa kaiken. Kirjan mukaan näin onkin ollut – esimerkiksi silloin, kun Jantusen luottokortti oli suljettu 75 000 kruunun laskun takia.

”Sari fiksa. Kotona heitetään usein läppää siitä, että Sari on Jarnan henkilökohtainen fiksari. Totuushan se on.” (Lempinen 2016, 134)

Siinä missä Jantunen tuntuu olleen entiselle vaimolleen Sarille kiitollinen tämän huolenpidosta, Karalahti kuvailee puolisonsa Susannan toimia selvästikin ärtyneemmin.

”Susanna kontrolloi entistä tarkemmin pankkitiliäni eikä ymmärrä lainkaan viikonloppureissujeni kuluja. Hän muistuttelee minua tämän tästä, että minusta on pian tulossa isä.” (Linnanahde 2017, 121)

Selänteeseen, Karalahden ja Jantusen elämäkerroissa naiset ovat huolehtineet siitä, että arki pyörii. Heistä saa vahvan kuvan, vaikka herääkin kysymys, mikä on saanut heidät jaksamaan? Etenkin Sari Jantunen ja Susanna Karalahti ovat eläneet päihdeongelmaisten miestensä kanssa vuosia. Sari Jantunen on myöhemmin antamassaan haastattelussa todennut, että hänen vahvuutensa kääntyi myös häntä vastaan. Jos Sari Jantunen olisi ollut avuttomampi, hänen miehensä Markon olisi pitänyt ottaa enemmän vastuuta eikä olisi päässyt niin helpolla. Susanna Karalahti puolestaan on myöntänyt, että oli naiivi suhteessaan Jere Karalahteen. Hän halusi uskoa, että mies lopettaisi vielä huumeidenkäytön. Kumpikaan, Sari Jantunen tai Susanna Karalahti, ei kuitenkaan osannut haastatteluissa vastata suoraan, miksi eivät lähtenet ongelmallisista parisuhteistaan aikaisemmin.

Vaikka Jutilan ja Ruudun elämäkerroissa naiset esiintyvät vain muutamaan otteeseen, ovat nämäkin kuvaukset melko kertovia. Jutilan elämäkerrassa tämän nykyinen vaimo Satu kuvataan jonkinlaisena pelastajana. Jutila tapasi Sadun, kun hän oli omien sanojensa mukaan ”sivuraiteilla” (Saukkonen 2018, 188).

”Sadun tapaaminen ja yhteiselon aloittaminen toivat Jutin elämään uuden rytmin. Kuntokuuri sai buustia, ja ruokaakin Juti alkoi tehdä kotona eikä vain hakea syötäväkseen kebabia.” (Emt., 188)

Jarkko Ruudun elämäkerrassa vaimo Sofia Ruutu nostetaan esille, kun Ruutu on tehnyt päätöksen jääkiekkouran lopettamisesta. Kirjassa kuvataan herkkää hetkeä, jossa Ruudun kova kuori murtuu ja hän itkee vaimonsa sylissä. Kyseessä on toinen kirjan kohtauksista, joissa Sofia Ruudulla on aktiivinen rooli. Elämäkerta piirtää kuvaa Sofia Ruudusta miehensä tukijana pahimmalla mahdollisella hetkellä, eli jääkiekkouran lopussa.

”Sofia huomasi, että minulla on kyyneleet silmissä. Hän tiesi, mistä oli kysymys ja halasi minua. Ei sanonut mitään, halasi vain. Itkin hiljaa vaimoni sylissä.” (Nyholm 2016, 452)

Naisia ei kuvata elämäkerroissa mitenkään negatiiviseen sävyyn Karalahden elämäkertaa lukuun ottamatta. Puolisot ovat ennemminkin pelastajia, mahdollistajia ja jääkiekkoilijoiden tärkeimpiä tukijoita. Toisaalta myös näissä kiekkoperheissä roolit ovat olleet konservatiiviset: mies tuo leivän pöytään ja nainen hoitaa kodin. Ääneen tämän sanoo Jere Karalahti:

”Asetelma on selkeä: mies tuo elannon, vaimo huolehtii muusta. Niin se oli meilläkin ja sopi molemmille erinomaisesti.” (Linnanahde 2017, 126)

Toki naisten puolustukseksi voi sanoa, että heillä ei välttämättä ole ollut muita mahdollisuuksia, jos he ovat halunneet pysyä miehensä rinnalla muuttaessaan esimerkiksi ulkomaille. Selvää onkin, että elämäkertojen perusteella naiset ovat joutuneet tekemään paljon uhrauksia miestensä takia. Ymmärtävätkö jääkiekkoilijat sen itse?

Esimerkiksi Selänteen elämäkerrassa Sirpa Selänne harmittelee, kuinka Teemu ei voi sanoa kellekään ”ei”. Sirpa Selänteen mukaan tämä aika on ollut pois häneltä ja lapsilta. Elämäkerrassa tuodaan esille Selänteen itsekästä puolta, joka kirjan mukaan korostuu nimenomaan perhepiirissä. Kuvailepa Selänteen äiti poikaansa jopa sovinistiseksi, mutta tätä ei elämäkerrassa aukaista sen enempää. (Mennander 2014, 286–287). Paavo-veljen mukaan Selännettä ei ole arjen pyörittäminen kiinnostanut.

”Jos Teemu haluaa lähteä golfaamaan, se lähtee golfaamaan. Jos se grillaa kerran viikossa, ei voi vielä sanoa, että on osallistunut perheen arkirutiineihin.” (Mennander 2014, 287)

Jere Karalahti puolestaan vaikuttaa asettaneen jääkiekon parisuhteensa yläpuolelle.

”<JERE SAI KULTAA>> huusi minun ja Suskin kuvalla höystetty Iltalehden etusivu finaalitappion jälkeisenä aamuna, ja sisäsivuilta löytyi Suskin haastattelu. Kävin todella kuumana. Olimme hävinneet MM-finaalin, mutta lehden etusivu näytti siltä kuin olisin itse puhunut parisuhteestani ja verrannut sitä MM-finaaliin.” (Linnanahde 2016, 90)

Toisessa esimerkissä Karalahti antaa ymmärtää, etteivät naiset ja heidän kiukuttelunsa vaikuta hänen otteisiinsa pelissä.

”Oksana kiristää minua ja kotona Suski on raivoa täynnä. Kaikesta huolimatta pelini kulkee kuin unelma.” (Linnanahde 2017, 292)

Elämäkerrassaan Karalahti myöntää pelireissujen olleen etenkin NHL:ssä pitkiä ja vaimon joutuneen olemaan paljon yksin kotona lasten kanssa. Toisaalta hän kuitenkin sanoo, että oli oikeutettu tietynlaiseen itsekkyyteen kotona, koska fyysisesti raskas työ vaati sitä. (Linnanahde 2017, 126) Huippu-urheilijat usein tähdentävät, että maailman parhaaksi ei ole asiaa, ellei anna urheilulle aivan kaikkea, vaikka se tällöin tarkoittaisi itsekkäitä valintoja. Omat tarpeet tulevat aina ensimmäisenä, koska kaikella on vaikutusta itse suoritukseen.

Entä se lätkävaimojen glamour?

Glamourista annetaan elämäkerroissa viitteitä, vaikka kohtaukset eivät olekaan pääosassa. Tosin Selänteen elämäkerrassa loisteliasta elämää ei millään tavoin peitellä ja kirjassa esitellään avoimesti perheen merenrantataloa Suomessa sekä kartanoa Kaliforniassa. Yhdessä kirjan kuvista koko perhe istuu valtavan jahdin kyydissä vilkutellen.

Suomalaisittain vaatimattomaan tapaan glamouria ei kuitenkaan myönnetä. Sirpa Selänteestä ei *Teemu*-elämäkerran mukaan saisi ”pöyhkeää miljonäärin rouvaa tekemälläkään” (Mennander 2014, 291). Marko Jantusen elämäkerrassa kuvaillaan, kuinka muut lätkävaimot kiusoittelivat Jantusen puolisoa Saria siitä, että tämä teki yh-

töitä, vaikka rahan puolesta ei tarvitsisi (Lempinen 2016, 103). Jere Karahti puolestaan kertoo, että hänen vaimoaan Susannaa luultiin lastenhoitajaksi Yhdysvalloissa, sillä tämä halusi itse hoitaa heidän tyttärensä (Linnanahde 2017, 126). Miksi sitten suomalaiset lätkävaimot eivät suostu pelkiksi kotirouviksi? Tälle löytyy selitys historiastamme. Folkloristiikan professori Satu Apo (1999, 15) on tarkastellut myyttistä suomalaista naiskuvaa. Jääkiekkoilijoiden puolisoitten valinnat ja niiden korostaminen sopivat tähän kuvaan hyvin. Apo nimittäin kuvailee (1999, 15), kuinka jo talonpoikaisnaiset tiesivät oman arvonsa, eivätkä alistuneet miehille, vaikka asettivatkin heidät ylempään asemaan. Lisäksi naiset tapasivat tehdä töitä siinä missä miehetkin. (Emt., 15) Apon mukaan (1999, 23) tämä agraarisen naiseuden perintö näkyy yhä tänäkin päivänä.

Eli, kuten Sirpa Selänne sen sanoo:

”En koe, että tässä olisi mitään ihmeellistä glorioaa - -” (Mennander 2014, 291)

6 LOPPUPÄÄTELMÄT

Olen tutkimuksessani pyrkinyt kuvaamaan jääkiekon tarinaa Suomessa viiden jääkiekkoilijan elämäkerran kautta. Valitsin tarkasteltavaksi kuusi erilaista teemaa, joista muodostuivat myös tarkemmat tutkimuskysymykset. Perusteluja kyseisillä teemoilla avasin luvussa 4. Seuraavaksi kiteytän analyysini ja vastaan tutkimuskysymyksiini vielä kertaalleen.

Elämäkertoissa jääkiekkoilijoiden henkilöhahmoja rakennetaan hyvin pitkälti median rakentaman narratiivin mukaan. Joko sitä vahvistetaan tai sitten olemassa olevaa narratiivia pyritään haastamaan. Molemmissa tapauksissa medianarratiivi on kuitenkin läsnä. Kuten jo alussa toin esille, urheilijaelämäkertaa voi itsessäänkin pitää yhdenlaisena mediailmiönä. Tähänkin tutkimukseen valituista viidestä elämäkerrasta neljän takana on urheilutoimittaja. Sen lisäksi urheilumedia saa elämäkerroista merkittävää uutismateriaalia. Kirjoja referoidaan etenkin verkkouutisissa laajasti ja monissa eri artikkeleissa. On myös oletettavaa – ja tietysti toivottavaa – median sekä kirjan tekijöiden näkökulmasta, että elämäkerta herättää keskustelua ja näin ollen jatkojuttuja. Esimerkiksi Jere Karalahden elämäkerta *Jere* oli julkaisuvuonnaan 2017 erittäin puhuttu tapaus. Paljastukset ovatkin tänä päivänä tärkeä osa urheilijaelämäkertoja ja niitä lupaillaan jo kirjojen mainospuheissa.

Urheilumedialle tarinoiden rakentaminen urheilun ja urheilijoiden ympärille on tyypillistä. Tutkijat, mutta myös urheilutoimittajat itse, ovat todenneet, että urheilumediassa ylläpidetään erityisesti urheilusankaruutta ja -tähteyttä. Urheilijaelämäkerta taas rakentaa urheilijan tähteyttä tai sankaruutta siinä missä mediakin. Urheilutoimittajia kritisoidaan usein kritiikittömyydestä tai liian läheisistä väleistä haastateltaviinsa. Toisaalta myös yleisön odotukset ovat ristiriitaiset. Urheilutoimittaja törmää usein vaatimukseen, jonka mukaan hänen pitäisi analysoida puolueettomasti, mutta silti kotikaupunkiaan tai maataan kritisoida. Tästä syystä etenkin kansainvälisistä arvokisoista raportoiva urheilutoimittaja saattaa näyttäytyä lähes fanina.

Sankareiden lisäksi tarinoissa seikkailevat myös muunlaiset arkkityypit, jotka sopivat urheilun saippuaopperamaiseen tapahtumainkulkuun. Hahmot ovat osaksi sidoksissa kulttuuriin ja kontekstiin, joissa tarinoita kerrotaan. Aiemmin esille tuomani jaottelu

sankareihin, rosvoihin ja typeryksiin on osin osuva, mutta tarkastelemissani jääkiekkoilijoissa nyansseja on enemmän. Osa piirteistä on sidoksissa suomalaiseen kulttuuriin, mutta myös jääkiekon ympärille muodostuneeseen lajikulttuuriin. Molemmat kulttuuriset kontekstit taas heijastelevat mediaan, kun se rakentaa tarinoitaan. Hahmoista media valitsee ne, jotka se näkee yleisön näkökulmasta kiinnostavimpana. Kiinnostavuus ei kuitenkaan määrity pelkästään myönteisten piirteiden kautta, vaan myös hyvin vihattu hahmo, roisto, voi viehättää. Tärkeää on, että tarina tai hahmo herättää tunteita – ja tätähän kaikki tarkastelemieni elämäkertojen jääkiekkoilijat tekevät.

Hyvä esimerkki suomalaisin vetoavista hahmoista on veijarityyppi. Voisi sanoa, että kaikissa valitsemissani elämäkertoissa on enemmän tai vähemmän pyrkimyksiä viedä hahmoa tähän suuntaan. Näkyvintä se on tietenkin Marko Jantusen elämäkerrassa. Sen lisäksi, että Jantusta jatkuvasti kutsutaan nimityksillä kuten veijari tai luonnonlapsi (jotka pitävät sisällään vahvoja mielleyhtymiä), hänen tekemisiään perustellaan sinisilmäisyydellä ja huolettomuudella. Tärkeää on todistaa, ettei Jantunen ole missään nimessä paha ihminen, vaikka kyseenalaisia tekoja onkin tehnyt. Tarinaan, jossa veijari seikkailee, kuuluukin oleellisena osana ”pojat on poikia” -ajattelu. Tämä taas on yleinen ajattelumalli, mitä tulee jääkiekkoilijoihin. Sen voi havaita myös esimerkiksi tarkastelemieni elämäkertojen suhtautumisessa jääkiekkoilijoiden alkoholinkäyttöön ja siitä seuranneisiin tapahtumiin, jotka usein esitetään vain hauskoina kommelluksina.

Kun on kyse joukkuelajista, tarinaa rakentaessaan medialla voi olla lähtökohtana myös ne roolit, jotka pelaajille ovat muodostuneet kentällä. Esimerkiksi hyökkääjä on joukkueen maalintekijä ja siten todennäköisesti myös sankari, kun sellaista tarvitaan. Tappelijan, joka voi olla niin puolustaja kuin hyökkääjä, rooli puolestaan on epäkiitollisempi. Kyseenalaisille teoille saatetaan antaa hiljainen hyväksyntä ja ne tunnustetaan osaksi lajia, mutta ääneen väkivallan hyväksyminen on vaikeampaa. Tappelijat myös ottavat enemmän riskejä, jotka voivat johtaa ottelun kannalta ratkaiseviin jäähyihin. Siksi tappelijasta rakentuu helposti tarinan antisankari. On kiinnostavaa, että kaikki valitsemani jääkiekkoilijat Jutilaa lukuun ottamatta ovat pelaajaprofiililtaan joko puhtaasti maalintekijöitä, tappelijoita tai sitten jotain näiden kahden väliltä. Jos katsotaan jääkiekon isoa kuvaa, nämä roolit eivät ole suomalaispelaajalle tyypillisiä. Suomi on pitkään tunnettu ennemminkin joukkuepelaamisen ykkösmaana, joka tuottaa hyviä puolustajia ja puolustavia

hyökkääjiä, ei maalipörssin tai jäähytilaston ykkösiä. Esimerkiksi Koivun veljekset eivät ole olleet maalitykkeitä, mutta silti valtavan arvostettuja pelaajia ja joukkueidensa kapteeneja. Lisäksi Suomesta on tullut useita taitavia maalivahteja. Heistä ei ole kirjoitettu yhtäkään elämäkertaa, kuten ei Koivuistakaan. Tämä selittyy sillä, että sankarin tai roiston roolit ovat yleisön näkökulmasta muita kiinnostavampia. Valitsemani elämäkerrat ja niissä esiintyvät hahmot eivät edustakaan suomalaista kiekkotarinaa kokonaisuudessaan.

Elämäkertojen jääkiekkoilijoita olisi voinut lähestyä myös vertaillen niitä suomalaisesta kirjallisuudesta tuttuihin hahmoihin. Tämä ei kuitenkaan tuottanut tulosta, mistä kerroin jo aivan tutkimuksen alussa. Paljolti toimittajataustastani johtuen näen jääkiekkoilijahahmot selkeästi medialuomuksina, joten tällaisina olen niitä myös tutkimuksessani käsitellyt. Seuraavaksi pyrin vielä kertaalleen kiteyttämään sen, miten nämä hahmot omalla tavallaan kuvastavat suomalaista jääkiekkotarinaa.

Aloitetaan Jere Karalahdesta ja Marko Jantusesta, jota jo sivusin. Elämäkertoista juuri heidän tarinoissaan on paljon yhteistä, mutta silti kaksikon henkilöhahmoja on kirjoissa rakennettu eri tavoin. Tämä ero korostuu etenkin reaktioissa, jotka elämäkertoista seurasivat: Karalahtea paheksuttiin, kun taas Jantusta säälittiin. Henkilöhahmojen rakentumiseen on todennäköisesti vaikuttanut esimerkiksi se, että *Jere*-elämäkerrassa tarina on kerrottu Karalahden suulla ja näkökulmasta. Hahmossa on varmasti paljon sellaista, mitä Karalahti henkilökohtaisesti on nähnyt itsessään: hän ei ole nöyristelijätyyppiä. Jantusen tarinan kertoo ulkopuolinen kertoja. Tällöin kertojalla on suurempi vapaus esimerkiksi korvata nimi tai pronomini *hän* jollain muulla. Tämän tilaisuuden kirjan kirjoittanut Marko Lempinen on hyödyntänyt. Kun Karalahden elämäkerrassa käytetään yksikön kolmatta persoonaa, on se silti puhetta Karalahden suulla. Karalahti tituleeraa itseään esimerkiksi Tapulinkaupungin omaksi pojaksi, kun hän haluaa korostaa omia juuriaan lähiökasvattina. Tällä taas viitataan tietynlaiseen elämänkouluun, jonka Karalahti kokee lähiössä saaneensa. Muutamissa kohtauksissa Karalahdesta pyritään luomaan herkkää kuvaa ja todetaan, kuinka äitikin tietää, ettei hänen poikansa tekisi tarkoituksella pahaa. Nämä kohtaukset jäävät kuitenkin sivuosaan ja yleissävy pysyy pahapoika-narratiivissa.

Karalahti onkin onnistunut luomaan joko tietoisesti tai tiedostamatta itselleen julkisuuskuvan, eli brändin, joka kestää kolhut ja kiinnostaa ihmisiä. Koska Karalahti

on jo yleisön silmissä pahapoika ja renttu, elämäkerrassa tälle mielikuvalle heitetään vain lisää löylyä. Tässä brändissä sankaruudella ei ole niinkään merkitystä. Se ei kuitenkaan estä sitä, etteikö Karalahdella olisi oma osansa Suomi-kiekon tarinassa. Eihän saippuaoopperassakaan kaikki ole hyvien puolella.

Jantunen puolestaan haluttu tämän elämäkerrassa kuvata uhrina. Hänestä luodaan kuvaa rakastettavana persoonana, joka vilkkautensa ja huolettomuutensa takia kuitenkin ajautuu ongelmiin. Elämäkerrassa Jantusta verrataan jääkiekon Matti Nykäseksi, eikä tämä ole kaukaa haettua. Jostain syystä suomalaiset ovat ihastuneet tällaisiin veijarityyppeihin, jotka hölmöilevät, mutta saavat anteeksi, kun he rehdisti myöntävät mokansa. Jantusen henkilöhahmossa korostuu perinteinen suomalaisen miehen tai urheilijan narratiivi, jossa veijarus ja sankarus yhdistyvät. Yllä kuvaamani lisäksi tämä näkyy siinä, miten Jantusen tähteyttä ja sankaruutta elämäkerrassa rakennetaan. Kirjassa Jantusta kuvataan erilaisin tittelein kiekkotähdestä kiekkolegendaksi, eli alleviivataan Jantusen merkityksellisyyttä suomalaisessa kiekkotarinnassa. Elämäkertaa pyrkii korostamaan sitä, ettei tarina kerro kenestä tahansa, vaan nimenomaan suomalaisesta jääkiekkoasankarista. Siitähän voidaan olla montaa mieltä, kuinka suuri sankari Jantunen loppujen lopuksi oli ja kenelle. Jantunen ei tehnyt läpimurtoa maajoukkueessa tai NHL:ssä. Hänen sankaruutensa rajoittui paikallissarjatasolle. Jantusen kaltaisia hahmoja on nähty urheilussa, mutta erityisesti jääkiekossa, kautta aikojen. Jantunen itsekin viittaa kirjassaan ottaneensa mallia milloin Esa Tikkaselta ja milloin Matti Hagmanilta.

Perinteisen jääkiekkotähteyden lisäksi Karalahden ja Jantusen elämäkertoissa nousee esiin hieman toisenlainen tähteyden muoto. Elämäkertoissa kaksikon sanotaan tavoitelleen tähteyttä myös kaukaloiden ulkopuolella. He janosivat mainetta ja huomiota. Toki jääkiekko oli keino näiden saavuttamiseen. Suomessa jääkiekolla on niin vahva asema, että jääkiekkoilijan ammatti toimii statussymbolina. Tämän sekä Karalahti että Jantunen ovat tienneet, sillä onhan heillä olleet esikuvat, joista ottaa mallia. On selvää, että kaikkialla maailmassa jääkiekkoilijan titteli ei merkitse sosiaalisena pääomana yhtä paljoa kuin Suomessa. Siksi se, että Karalahti ja Jantunen ovat kokeneet voivansa saavuttaa rock-tähden elämän jääkiekkoilijan ammatin kautta, kuvastaa sitä jääkiekkoa arvossa pitävää asenneympäristöä, johon me Suomessa olemme kasvaneet.

Jos etsitään suomalaisen jääkiekkoilun antisankareita, Jarkko Ruutu on elämäkertansa perusteella vahva ehdokas tähän rooliin. Ruudun elämäkerrassa rakennetaan kuvaa väärinymmärretystä, mutta omaan asiaansa voimakkaasti uskovasta henkilöstä. Elämäkerrassa tehdään selväksi, että Ruutu ei ole saavuttanut mitään helpolla. Siinä missä Jantunen ja Karalahti ovat luovuttaneet, kun asiat eivät ole menneet heidän mielensä mukaan, Ruutu on painanut kuin veturi eteenpäin. Ruudusta luodaan elämäkerrassa myös kuvaa hyvin analyttisena ja oman arvonsa tuntevana pelaajana. Ruudun rooli kentällä, tappelija ja kiusantekijä, on voinut olla monelle rehdin pelin henkeen vannovalle suomalaiselle kiekkoseuraajalle vieras ja vaikeasti samaistuttava. Mitä tällaisen pelaajan päässä oikein liikkuu? Miksi hän jatkuvasti ottaa typeriä jäähyjä? Tappelijan rooli ei ole pohjoisamerikkalaisessa jääkiekkokulttuurissa vieras, mutta Suomessa se ei ole iskostunut samaan malliin. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että tappelijat eivät herättäisi kiinnostusta. Kyllä Suomessakin näkee tilanteita, joissa pelaaja tiputtaa hanskat jäähän ja yleisö kannustaa. Ehkä juuri tästä syystä Ruudun elämäkerta pyrkii luomaan maailmaa, jossa Ruudun hahmoa on mahdollista ymmärtää ja teoille löytyy selitys.

Jos vertaa neljään muuhun jääkiekkoilijaan, Ruudun julkisuuskuva on muotoutunut kaikkein eniten tämän peliroolin perusteella. Tämä todennäköisesti johtuu osin siitä, ettei Ruutu ole juuri avannut yksityiselämänsä julkisuudessa. Ruutua on kuitenkin vaikea laittaa Karalahden kanssa samaan pahapoika-muottiin. Ruutu on tehnyt kaukalossa tekoja, joita monen on vaikea ymmärtää, mutta kaukalon ulkopuolelle rooli ei jatku. Ruutu on vain rillipäinen jääkiekkoilija, joka on muiden kiekkoilijoiden tapaan saanut iskettyä mallin puolisoiksi. Ruudun tapauksessa kiinnostavaa on myös se, paljonko media ja muu Ruudun pelityylistä seurannut huomio ovat ruokkineet hänen käytöstään, kuten moni on arvellut. On selvää, että Ruudun rooli antisankarina on sopinut etenkin otsikoita nälkäisenä jahtaavalle medialle. Jarkko Ruutu on brändinä puhuttanut ja myynyt. Jos tätä epäilee, niin voi pohtia sitä, miksi Ruudun veljeksistä nimenomaan Jarkko on saanut oman elämäkerran eikä Tuomo, joka on kuitenkin maailmanmestari. Siksi voi perustellusti sanoa, että Ruutu on suomalaisen jääkiekkotarinan virallinen antisankari.

Elämäkertojen jääkiekkoilijoista klassisen sankaruuden lähes kaikki mitat täyttää ainoastaan Teemu Selänne. Selänteiden kohdalla sankaristatusta myös pyritään ylläpitämään kaikista voimakkaimmin, ja tästä syystä Selänteiden hahmo ei saa tämän

elämäkerrassa kovinkaan paljoa uusia vivahteita. Esimerkiksi tarina kirjassa etenee erittäin sankarimaisesti. On voittoja ja menestystä, joiden arvoa hetkelliset vastoinkäymiset vain nostavat. On täydellinen perhe, hienoja autoja ja huviloita. Yritykset kuvata esimerkiksi Selänteen itsekkyyttä jäävät laihoiksi ja sankarihahmon varjoon, ja näin on varmasti ollut tarkoituskin. Selänteen itsekkyydenkin todetaan olevan vain yksi huippu-urheilijan ominaisuuksista. Elämäkerran mukaan Selänne on *aidosti hyvä jätkä*.

Vaikka Timo Jutila on maailmanmestari, ja vieläpä maailmanmestarijoukkueen kapteeni, ei sankaruus sisälly Jutilan pakettiin tämän elämäkerrassa. Sen sijaan Jutilan elämäkerrassa esille nousee vahvasti tamperelaisittain vääntävä *Juti*, joka kuvaa vaatimattomasti uransa hetkiä ja kommentoi muun muassa ylipainoaan ja mestaruusjuhlien tuoksinassa humalassa toikkarointia. Jutilan hahmo ei kuitenkaan nola lajia. Kuten tutkija Maiju Kannistokin on todennut, Jutilasta on tullut tärkeä, jonkinlainen päällikkö, erityisesti suomalaiselle juhlivalle kiekkokansalle. Lisäksi Jutilan vahvuus on samaistuttavuus. Kansanmiehen roolia hänelle tarjotaan myös tämän elämäkerrassa. Kun ottaa huomioon, kuinka myyttiseksi vuoden 1995 maailmanmestaruus on suomalaisten silmissä muodostunut, Jutilan hahmolla olisi ollut kaikki edellytykset rakentua hyvin eri suuntaan, kuin mitä se tällä hetkellä on. Toisaalta Jutila olisi voinut vaikuttaa hahmonsa myyttisyyteen itsekin, jos hän olisi jääkiekkouransa jälkeen jäänyt taka-alalle eikä pistänyt julkisesti persoonaansa likoon esimerkiksi ottelukommentaattorina ja grillituotteiden mainoskasvona. Mutta tarvitsevatko suomalaiset tarinaansa vain sankareita, jotka tuovat mieleen antiikin ajan kuvastoa? Väittäisin, että eivät. Suomalaiset kaipaavat aitoutta ja rehellisyyttä, vaikka se tarkoittaisikin hyväntahtoista höperyyttä. Suomalaisilla on Selänne, ja se on riittänyt ainakin näihin päiviin asti.

Vaikka urheilun ja median suhde on symbioottinen, jääkiekkoilijoiden suhtautuminen mediaan on perinteisesti ollut jännitteinen. Tämä ilmenee elämäkertoistakin. Jännitettä on pyritty elämäkerroissa ylläpitämään myös hieman keinotekoisesti, sillä esimerkiksi Selänteen ja Jutilan elämäkerroissa asiasta on selkeästi kysytty erikseen. Suhdetta mediaan on kuitenkin olennaista tarkastella elämäkertojen perusteella, sillä se jossain määrin paljastaa jääkiekkoilijan oman käsityksen tämän julkisuuskuvasta tai brändistä. Kun jääkiekkoilija elämäkerrassaan kritisoi mediaa, on media ylittänyt tietyn rajan. Esimerkiksi Karalahdella raja ylittyi, kun lehdet uutisoivat hänen Minskin

salarakkaastaan. Selänne puolestaan hermoilee elämäkerrassaan kolumnista, jonka perusteella hän ei kuuluisi maajoukkueeseen MM-kisoissa.

Mediaa on jokaisen viiden jääkiekkoilijan elämäkerrassa käytetty myös myönteisten mielikuvien synnyttämiseen. Usein tämä tapahtuu niin, että jääkiekkoilijan uran kannalta merkittävää hetkeä kuvataan lehtiotsikoiden tai vanhojen lehtileikkeiden kautta. Tällöin käytetään hyväksi median objektiivisuuden lupasta ja virkistetään yleisön muistia: kyllähän jääkiekkoilijan on täytynyt olla tähti, jos lehdetkin ovat niin aikoinaan kirjoittaneet. Kritiikistä huolimatta jääkiekkoilijat ymmärtävät elämäkertojen perusteella myös julkisuuden arvon. Eihän kukaan tietäisi uroteoista, ellei media välittäisi niitä yleisölle. Mitään jääkiekon yhteistä tarinaakaan ei olisi voinut muodostua, ellei media olisi tarjonnut suomalaisille vuodesta toiseen aineksia siihen.

Viimeiset kolme tutkimuskysymystäni pohjautuvat jääkiekkokulttuuriin ja siihen, minkälaisia ilmiöitä elämäkerrat lajikulttuurista tuovat esiin. Näistä ensimmäisenä tarkastelin jääkiekon väkivaltaisuutta. Vaikka jääkiekkoilijoista ainoastaan Ruutu ja Karalahti ovat profiloituneet kovaotteisiksi pelaajaksi, kaikkia viittä pelaajaa yhdisti elämäkertojen perusteella ihaileva asenne lajin fyysisyyteen. Elämäkerroissa väkivalta nähdään perusteltuna, kun kyseessä on hengen nostatus ja itsensä tai kaverin puolustaminen. Tappeluiden ei nähdä loppuvan, koska ”ne nyt vain kuuluvat jääkiekkoon”, kuten selitys yksinkertaisimmillaan elämäkerroissa kuului. Jopa Selänne, joka ei juurikaan ole urallaan tapellut, pitää elämäkertansa mukaan tietokoneensa taustakuvana otosta, jossa hän on nyrkit ojossa. Se, että yhdessäkään elämäkerrassa ei tappeluita tai väkivaltaisuutta täysin tuomita, vaan niille annetaan jopa hyväksyntä, on vahva viesti jääkiekkokulttuurista lajin sisältä. Toki tarkasteleman viisi jääkiekkoilijaa edustavat vain tietyn ajan kiekkosukupolvea, mutta toisaalta pelaajat ovat toimineet ja toimivat yhä monille nuoremmille esikuvina. Näin asenteet heijastuvat sukupolvelta toiselle ja jatkumo on valmis.

Ennakko-oletukseni oli, että alkoholi on osa suomalaista jääkiekkotarinaa. Elämäkerrat eivät käsitystäni muuttaneet – päinvastoin. Kuvaukset saunailloista, mestaruusjuhlista ja muista otteluiden jälkeisistä illanvietoista kaikkine sattumuksineen ovat elämäkertojen pääantia jääkiekkoilun lisäksi. Aivan kuin olisi olemassa hiljainen sopimus siitä, millaisia anekdootteja jokaisen jääkiekkoilijan elämäkerran kuuluisi sisältää. Elämäkerroista käy myös ilmi, että malli viinanmakuiseen juhlintaan on hyvin usein

tullut vanhemmilta pelaajilta. Myös tutkimukset antavat viitteitä siitä, että jääkiekon alakulttuurissa runsas juominen nousee muita lajeja vahvemmin pinnalle ja sen koetaan myös olevan jääkiekkoilijoille sallitumpaa. Esimerkiksi railakkaita mestaruusjuhlia pidetään vain ansaittuna palkintona kovasta työstä. Jantusen ja Karalahden tarinat puolestaan ovat ääriesimerkkejä siitä, miten jääkiekon kautta saavutettu status ja lajin ilmapiiri ovat voineet avittaa päihdeongelman syntymistä. Kiinnostavaa on sekin, miten erilaisten nautintoaineiden alaisena pelaamisesta tehdään elämäkerroissa lähes ihailtava suoritus. Näin jätetään myös pelivaraa jossittelulle. Kuinka hyviä he olisivat olleetkaan, jos eivät olisi sortuneet päihteisiin?

Aivan viimeisenä pureudun analyysissäni jääkiekkoilijoiden puolisoitten rooliin elämäkerrassa ja miten se näyttäytyy osana jääkiekon yhteistä tarinaa. Jääkiekkoilijoiden puolisoihin liittyy paljon ennakkokäsityksiä. Esimerkiksi kaikista yleisimmän stereotypian mukaan puolison täytyy olla jonkinlainen missi tai malli. Elämä jääkiekkoilijan rinnalla nähdään hohdokkaana, vaikka se tarkoittaisikin sitä, että omista tavoitteista on luovuttava ainakin miehen uran ajaksi. Tutkimuksen elämäkerroissa stereotypioista ollaan selvästi tietoisia. Tämä ilmenee esimerkiksi tarpeessa korostaa sitä, että tulevat puoliset ihastuivat jääkiekkoilijoissa ihmiseen, eivät näiden ammattiin. Kirjoissa toistellaan yllättävän samankaltaisesti sitä, kuinka naiset eivät olleet tietoisia jääkiekkoilijoiden urasta tai taustasta. Myös puolisoitten arjessa on ollut elämäkertojen perusteella paljon yhteneväisyyksiä. Esimerkiksi Jantusen, Karalahden ja Selänteen vaimot ovat oikeastaan mahdollistaneet miestensä uran. He ovat huolehtineet kaikesta ja jääkiekkoilijoista annetaan avuton kuva naisten rinnalla. Ruudun ja Jutilan tapauksessa naiset kuvataan ikään kuin pelastajina.

Naisen rooli onkin käsittelemissäni elämäkerroissa hyvin perinteinen. Mies tuo leivän taloon ja nainen hoitaa kodin. Tosin suomalainen kiekkovaimo ei jää toimeettomaksi, vaan haluaa tehdä töitä myös itse ja ainakin hoitaa lapset. Kiekkovaimon osa jääkiekon yhteisessä tarinassa ei ole iso, mutta sellainen on elämäkertojen perusteella olemassa ja se on Suomessa muotoutunut omanlaisekseen. Huomionarvoista on myös se, että suomalaisessa kiekkotarinessa jääkiekkoilijan puoliso on aina nainen. Yhtäkään miespuolisoa, joka esimerkiksi yhtälailla hoitaisi kodin toisen ollessa pelimatkoilla, ei tarina tunne.

Kaiken kaikkiaan on todettava, että tutkimuksen elämäkerrat – kaikkien tutkimuskysymysten osalta – antavat kohteistaan, mutta myös jääkiekosta lajina, hyvin maskuliinisen kuvan. On väkivallan hyväksymistä, läpi sormien katsottavaa poikien sekoilua ja konservatiivisia perhearvoja. Maskuliinisuutta ei kirjoissa välttämättä alleviivata, mutta se on niissä sisäänrakennettu ominaisuus. Jääkiekon yhteinen tarina onkin yhä hyvin miehinen tarina, jossa pelataan miesten säännöillä.

6.1 Mitä analyysistä jäi pois?

Jääkiekon hurmos. Se oli nimi teemalle, jonka alun perin suunnittelin mukaan tutkimukseen. Tarkoitukseni oli poimia teemaan kohtauksia, joista välittyisi suomalaisia yhdistäviä kokemuksia ja hetkiä. Kohtauksia, jotka kertoisivat jääkiekon yhteistä tarinaa ehkä vähän kliseiselläkin tavalla. Tätä teemaa varten ei elämäkertoista kuitenkaan löytynyt tarpeeksi materiaalia.

Toki Timo Jutilan kirjassa kerrataan kevään 1995 maailmanmestaruustapahtumat. ”Siinä tuli kyllä semmonen olo, että tässä on nyt tosiaan tehty jotain historiallista”, Jutila toteaa elämäkerrassaan (Saukkonen 2017, 91). *Teemu*-elämäkerta puolestaan on jo kokonaisuudessaan jääkiekkohurmoksen ilmentymä. Jarkko Ruudun kohdalle ei juuri suuria voittoja osunut, mutta toisaalta Ruutu pääsi maajoukkueessa kokemaan suomalaisia jääkiekkofanejakin useana vuotena riipineen tunteen: ”Taas yksi hävitty kulta. Koska me *voitamme* finaalin?”, Ruutu pohti elämäkerrassaan Moskovian MM-kisojen finaalitappion jälkeen (Nyholm 2017, 318). Marko Jantusesta kerrotaan, kuinka maajoukkueeseen pääsemisestä tuli hänelle pakkomielle, jopa tärkeämpi kuin NHL. Lisäksi jääkiekon hurmosta on tarjolla esimerkiksi kohtauksessa, jossa Jantunen on juuri voittanut uransa ensimmäisen mestaruuden Ruotsissa: on villejä tuuletuksia, yleisön räjähtämistä ja eppinen ilta ennen torijuhlia (Lempinen 2016, 153–154). Karalahden elämäkerrassa hehkutetaan, kuinka Karalahdestakin tuli nimi, jota selostaja Antero Mertaranta huutaa Leijonien pelatessa (Linnanahde 2017, 88). Helsingin IFK:ssa voitetun mestaruuden tuomaa tunnetta Karalahti pitää ikimuistoisena, ja se sai Karalahden muistelevaan pihapelejä ja koko matkaa lapsuudesta huipulle (emt., 87).

Myönnän, että odotin kirjoissa olevan enemmänkin kohtauksia, jotka sykehdyttäisivät penkkiurheilijan sydämessä. Sykehdykset jäivät kuitenkin vähäisiksi tai oikeastaan tunsin niitä hieman erilaisissa kohdissa. Yksi tällainen oli vuoden 2004 World Cupin

jälkipuinti. Sitä käytiin kaikissa elämäkertoissa Jantusta ja Karalahtea lukuun ottamatta. Jantunen ei tuolloin ollut maajoukkueeringissä ja Karalahden pelaamisen Pohjois-Amerikassa esti NHL miehen aiempien huumekäryjen takia. Joka tapauksessa World Cup on turnaus, jossa kaikki maailman parhaat pelaajat ovat paikalla toisin kuin jokakeväisissä MM-kisoissa. Vuonna 2004 Suomi sijoittui kyseisessä turnauksessa lähes sensaatiomaisesti toiseksi. ”Tämä ei kuitenkaan ole se tarina, josta World Cup muistetaan”, muistuttaa Ruutu elämäkerrassaan (Nyholm 2016, 234). Jostain syystä suomalaisen kiekkohistorian yksi puhutuimmista tapahtumista on valmentaja Raimo Summasen ja puolustaja Janne Niinimaan välirikko, joka johti lopulta Niinimaan lähtöön maajoukkueesta kesken World Cupin. Tapauksesta on kasvanut Suomi-kiekon myytti, johon jokaisen on sanottava jotain, mutta kukaan ei kuitenkaan paljasta koko totuutta. Kaikista kuumin peruna on se, mitä Summanen sanoi Niinimaaalle, että tämän mitta täyttyi viimeisen kerran. Tätä ei paljasta elämäkerrassaan Ruutu, ei Selänne eikä Jutila, vaikka kaikki heistä sen todennäköisesti tietävätkin. Ruutukin kirjassaan oikein pahoittelee sitä, ettei voi kertoa kaikkea (Nyholm 2016, 235), vaikka muuten tapausta analysoikin melko tarkkaan. Jutilan elämäkerrassa Summasen puheita kuvaillaan loukkaaviksi ja henkilökohtaisuuksiin meneviksi. Solvauksissa vilahteli Jutilan mukaan rintamakarkuria ja luuseria (Saukkonen 2018, 154–155). Selänteen elämäkerrassa tapaus käsitellään lyhyesti, mutta tarve aiheen esille tuomiselle on selvästi ollut. Kirjassa kuvataan, kuinka vuoden 2004 World Cupissa koettiin ”eräänlaista draamaa” Niinimaan ja Summasen riidan takia (Mennander 2014, 276).

Toinen vastaavanlaisen sykehdyksen penkkiurheilijassa aiheutti Ville Peltosen ja Semir Ben-Amorin tapaus vuodelta 2012. Tätä ovat käsitelleet Ruutu ja Karalahti. Tapauksen taustalla oli Jokerien ja HIFK:n välinen jännite, johon pelaajat ylireagoivat melko karmivalla tavalla joukkueiden välisessä harjoitusottelussa. Sen lisäksi, että Ben-Amor hakkasi Peltosen pelikyvyttömäksi, kaukalossa nujakoivat muutkin ja pitkiä pelikieltoja jaettiin useille pelaajille ja valmentajille. Ruutu kuvaa ottelun tehneen ”peruuttamatonta tuhoa suomalaiselle jääkiekkoilulle” (Nyholm 2016, 427). Karalahti puolestaan sanoo, että Ben-Amor hyökkäsi Peltosen kimppuun ”täysin vastoin jääkiekon koodistoa” (Linnanahde 2017, 286). Eli jopa jääkiekkoilijoiden asteikolla teko oli törkeä. Toinen draamanaihe tapauksesta kehittyi pelaajien väleistä: vuoden 1995 mestaruuden sankari, Ville Peltonen kun katkaisi välinsä Ruutuun ja Karalahteen, joiden koki olleen Ben-Amorin puolella tapauksessa (Karalahti 2017, 287; Nyholm 2016, 428).

Kaksi esimerkkitapausta eivät ole jääkiekon hurmosta sellaisessa merkityksessä, mitä ensi alkuun olettaisi. En myöskään pidä pelolla johtamista tai vastustajan mielivaltaista hakkaamista jääkiekon hyvinä piirteitä. Esimerkit kuitenkin kuvastavat sitä, miten erilaisista tuntemuksista urheilu rakentuu. Tässä tullaan juuri niihin saippuaopperan kaltaisiin juonenkäänteisiin, joita ei ole voinut ennustaa etukäteen. Jotta tarina kantaa ja vahvistuu, tarvitaan suuria voittoja, mutta myös katkeria pettymyksiä ja hetkiä, jotka koettelevat yhteisiä rajoja. Lisäksi tapaukset osoittavat median merkityksen. Kuinka media kehystää tapahtumat voitoista tappioihin? Draama on myös median näkökulmasta se, joka myy. Toisaalta esille tuomani tapaukset ovat esimerkkejä siitä, miten erilaiset tapahtumat voivat vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta. MM-kisojen on todettu kasvattavan jääkiekkoa seuraavien yhteisöllisyyttä, mutta väitän, että samoin ovat tehneet esimerkkini. Ne ovat olleet tapauksia, joihin jokaisella on ollut jotain sanottavaa ja jokin mielipide. Niihin palataan yhä uudelleen ja kuten sanoin, Summasen ja Niinimaan välikirjasta on muotoutunut yhdenlainen Suomi-kiekon myytti.

Joka tapauksessa, nämä asiat jäivät pois analyysistäni. Olisin voinut myös tarttua esimerkiksi nationalismiin urheilussa tai naisten jääkiekkoiluun. Ensimmäinen näistä on mielestäni melko perattu aihe, joten jätin sen välistä, kun johonkin oli raja vedettävä. Naispuolista jääkiekkoilijaa en tutkimukseeni voinut ottaa, sillä yhdestäkään heistä ei ole kirjoitettu elämäkertaa. Olisi voinut olla mielenkiintoista verrata, minkälaisia eroja olisi tutkimuskysymyksiini löytynyt naisten ja miesten jääkiekkoilun väliltä: onko naisten jääkiekossa kulttuuri muodostunut omakseen ja kuinka paljon vaikutteita se on ottanut miesten lajikulttuurista?

Ainakin viitteitä naisjääkiekkoilijanarratiivista antavat Suomen maajoukkueen maalivahdin Noora Rädyn kuvaukset kirjassa *Urheilun selviytyjät: Tositarinoita tulosten takaa* (2017). Kirjassa Rätty kertoo lapsuudestaan. Hän kuvaa, kuinka näytti aivan pojalta ja viihtyi mieluummin poikien kanssa kuin tyttöjen Barbie-leikeissä. Rädyn mukaan hän myös halusi pelata poikien kanssa, koska tytöistä ei ollut vastusta ja heidän kanssaan kaukalossa oli tylsää. (Piironen 2017, 55–57) Rädyn kertoma vahvistaa jääkiekon asemaa maskuliinisena lajina. Aivan kuin jääkiekosta ei voisi kiinnostua tai sitä ei voisi pelata, jos on tyttömainen tyttö. Rätty myös vähättelee tyttöjen pelejä. Tällaisella narratiivilla jääkiekon valta pysyy miehillä. Jääkin nähtäväksi, kuulemmeko myöhemmin vielä tarinoita, joissa nainen on noussut jääkiekon huipulle ilman vertailua miehiin.

Mitä jäin myös tutkimuksessani miettimään, on kirjavalinnat. Pyörittelin valintoja pitkään, ja vasta aivan viime hetkellä jätin Tommi Kovasen elämäntarinan *Kuolemanlaakso* (2017) tutkimuksen ulkopuolelle. Tarina kosketti kirjan julkaisemisvuonna ja teos erottui joukosta, sillä se valittiin vuoden urheilukirjaksi 2017⁸². Kovasen kertomus olisi ehdottomasti tuonut erilaista perspektiiviä etenkin keskusteluun jääkiekon väkivaltaisuudesta. Kirjahan on itsessäänkin yhdenlainen kritiikki ylimenevää fyysisyyttä kohtaan. En kuitenkaan olisi muun muassa aikarajoitteen vuoksi pystynyt tarkastelemaan tutkimuksessani viittä elämäkertaa enempää, enkä ollut valmis luopumaan kirjoista, jotka lopulta valitsin. Ratkaisuun vaikutti myös se, että Tommi Kovasen elämäkerta⁸³, jos sitä sellaiseksi voi sanoa, ei ole yhtä kattava elämäntarina kuin viisi muuta elämäkerta, vaan se keskittyy kuvaamaan Kovasen koettelemuksia ja selviytymistä aivovammasta.

Tutkimuksen rajallisuus näkyy myös esimerkiksi analyysiluvussa. Kun olen kuvannut jääkiekkoilijan henkilöahmon rakentumista, en ole huomionut jokaista havaitsemaani vivahdetta tai poikkeusta säännöstä. Enemminkin olen pyrkinyt luomaan kuvaa yleissävystä, joka minulle kirjan luettuani ja aiemman kontekstituntemuksen perusteella välittyi. Sama pätee muihinkin tutkimuskysymysten teemoihin, mutta erityisesti analysoidessani jääkiekkoilijoiden henkilöahmoja. Tässä korostuu nimenomaan tutkimuksessa tarkasteltavien näkökulmien valinta, jota toin esille jo toteutustapaa käsittelevässä luvussa. Lisäksi analyysiini on varmasti vaikuttanut se, että taustani on median, ei kirjallisuuden tutkimuksessa.

Olen pyrkinyt kuvaamaan ilmiötä nimeltä jääkiekko, mutta vain tietyin osin ja tietyltä ajanjaksolta. Elämäkerrat ovat jo itsessään todiste siitä, että niissä esiintyvät teemat ovat yhä relevantteja ainakin siinä mielessä, että ne kiinnostavat yleisöä. Lisäksi osa teemoista on sellaisia, että niiden juuret juontavat kauemmaksikin. Tästä hyvä esimerkki on jääkiekkoilijoiden alkoholinkäyttö.

Tavoitteenani on ollut luoda yhdenlainen katsaus siihen, minkälaiseksi jääkiekon asema on Suomessa muotoutunut ja mitä siitä on seurannut. Mielestäni olen tässä

⁸² Satakunnan Kansa 07.02.2018 <https://www.satakunnankansa.fi/a/200727100>

⁸³ Kirjasta on käytetty myös nimitystä *osaelämäkerta* (ks. edellinen alaviite).

onnistunutkin. Jääkiekkoilijoiden elämäkerrat toimivat oivallisesti peilinä jääkiekon yhteiselle tarinalle Suomessa. Usein kuulee, miten jääkiekkoilijoita ei pidetä minään ruudinkeksijöinä ja jääkiekkofanitkin ovat vain kännissä öykkäroivia juntteja. Vaikka jääkiekko on Suomessa valtavan suosittua, on sitä pidetty rahvaan lajivalintana. Rami Mähkä on verrannut (2015, 121) jääkiekkoa ja jalkapalloa, joiden välille on Suomessa kehkeytynyt vastakkainasettelu, televisioon ja teatteriin. Teatteria ehkä arvostetaan televisiota enemmän, mutta totuus on, että televisio on silti huomattavasti suositumpi näistä kahdesta. Mähkä pohjaa vertauksensa siihen, että jalkapallo rinnastetaan usein taiteeseen, mutta jääkiekkoa ei niinkään. Tätä henkeä huokuu tutkimuksenikin. Olen pyrkinyt tarjoamaan lukijalle sitä samaa, mitä itse saan jääkiekon ja sen ympärillä olevien ilmiöiden seuraamisesta: viihdettä.

6.2 Tulevaisuuden suuntauksia

Näin vuonna 2019 suomalaisen yhtenäiskulttuurin on nähty korisevan jo henkiihereissään. On enää hyvin vähän asioita, joihin suomalaiset yhdessä isolla joukolla kiinnittyisivät. Siksi jääkiekko on poikkeus. Vaikuttaisi jopa siltä, että jääkiekko ilmiönä on kasvamassa. Miesten MM-kisat ovat luonnollisesti ykköstuote, mutta yhä suurempaa määrää ihmisiä kiinnostaa tätä nykyä myös nuorten ja naisten arvokisat. Esimerkiksi vuoden 2019 alle 20-vuotiaiden miesten MM-loppuottelua seurasi parhaimmillaan 544 000 suomalaista, vaikka ottelu pelattiin Kanadassa ja näin ollen se alkoi Suomen aikaa keskellä yötä⁸⁴. Naisten MM-kisat puolestaan pelattiin huhtikuussa 2019 Espoossa, ja kiinnostus Suomen otteluita kohtaan yllätti jopa kisajärjestäjät. Jo alkulohkon ottelu Venäjää vastaan oli loppuunmyyty ja kiekkofanit joutuivat jonottamaan päästäkseen halliin sisälle⁸⁵. Naisjääkiekkoilun nousua on povattu jo hetki, ja nyt näyttäisi viimein siltä, että konkreettisia askeleita on otettu eteenpäin. Nuorten ja naisten arvokisojen kasvanut kiinnostus kertoo siitä, että jääkiekosta on tullut Suomessa ilmiönä jo niin iso, että myös sen sivutuotteet menevät kaupaksi. Siitä ei kuitenkaan ole vielä tutkimusta tai arviota, puhuttelevatko esimerkiksi naisten jääkiekon MM-kisat samaa yleisöä kuin miestenkin kisat vai onko naisleijonille

⁸⁴ Yle Urheilu 07.01.2019 <https://yle.fi/urheilu/3-10584383>

⁸⁵ Aamulehti 06.04.2019 <https://www.aamulehti.fi/a/9a7f6cb1-1e52-424a-ab7d-1efccee32e80>

syntymässä oma kohdeyleisönsä. Toki on muistettava, että naisten jääkiekkoilu on yhä todella kaukana miesten maailmasta. Harva pelaaja voi keskittyä pelkästään urheiluun ja Kanadassa naisten jääkiekon ammattilaisliiga CWHL lakkautettiin vastikään⁸⁶. Arvokisojen menestys ei myöskään näy suoraan tai kovinkaan nopeasti seuratasolla esimerkiksi yleisömäärien muodossa. Tämä on Suomessa nähty etenkin koripallon osalta. Maajoukkue Susijengi on nostattanut jatkuvasti korishuumaa ja koripallo on ollut paljon esillä mediassa, mutta lajin yleinen noste ei ole vaikuttanut esimerkiksi yleisömääriin kotimaisessa Korisliigassa⁸⁷.

Vaikka kiekkokansa Suomessa on kasvanut jo niin isoksi, että sille voidaan myydä sivutuotteitakin, itse päätuotteen tulevaisuus on hatarammalla pohjalla. Jääkiekon miesten maailmanmestaruuskisoihin on nimittäin syntynyt erikoinen asetelma. Yleisö ei ole jokakeväisiä karkeloita hylännyt, päinvastoin, mutta pelaajien kiinnostus turnausta kohtaan on ollut viimeaikoina vaihtelevaa. Huomiota on herättänyt se, että etenkin monet nykyiset NHL-pelaajat, mutta myös KHL-pelaajat, ovat hyvin usein kieltäytyneet kutsusta pukea Leijona-paita päälleen. Osaa heistä ei ole nähty Suomen maajoukkueessa kertaakaan. Kieltäytymisiä on sekä ymmärretty että paheksuttu. Ymmärtäjiin vetoavat pelaajien selitykset perhesyistä, pitkästä seurakaudesta ja loukkaantumisriskistä. Paheksijat taas ihmettelevät, miksi pelaajat eivät ota kutsua maajoukkueeseen kunniasiana ja miten kukaan voi kieltäytyä edustamasta isänmaataan? Pelaajien nähdään jopa olevan velkaa Suomelle, koska he ovat saaneet oppinsa suomalaisissa kiekkokouluissa.

Samaan aikaan on yhä vähemmän turnauksia, joissa maailman parhaimmat jääkiekkoilijat kohtaisivat toisensa. NHL kun ei nykyään pidä taukoa edes olympialaisten aikana, kuten aiemmin oli tapana. Jos vertaa esimerkiksi jalkapalloiluun, jossa lajin maailmanmestaruuskilpailut ovat yksi maailman katsotuimmista urheilutapahtumista ja kisat kokoa poikkeuksetta yhteen planeettamme parhaimmat jalkapalloilijat, on jääkiekon tilanne perin kummallinen. Jostain kertoo myös se, että jääkiekkoilijat itse ovat nielleet tilanteen, eikä ainakaan vielä kunnollisia protesteja arvokisojen puolesta ole nähty.

⁸⁶ Yle Urheilu 31.03.2019 <https://yle.fi/urheilu/3-10715755>

⁸⁷ Turun Sanomat 23.09.2017

<https://www.ts.fi/urheilu/3664107/Miksei+Susijengihuuma+ole+vaikuttanut+Korisliigan+suosioon>

Vaikka jääkiekkoilijat esittävätkin monenlaisia syitä MM-kisoista kieltäytymisiin, on nähtävissä, että tämän päivän pelaajille jääkiekon kansallinen tarina ei ole yhtä merkityksellinen kuin yleisölle. Urheilu ylipäätään ei ole enää pelkästään isänmaan edustamista ja *meidän poikia* ja *tyttöjä*, vaan määrätietoista uran rakentamista – itselle. Tämä korostuu etenkin joukkuelajeissa, joissa isoimmat rahat pyörivät seurasollla. On myös ymmärrettävää pelaajan kannalta, että hän arvottaa seurajoukkueensa maajoukkueen edelle. Seurasollla pelaaja tekee hyvin monta päivää enemmän töitä menestyksen eteen. Seurakaudet ovat myös jatkuvasti pidentyneet.

Huippu-urheilu on kautta aikojen ollut tapa rakentaa kansallista identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta. Ei ole muuta lajia, jossa Suomen menestys olisi viime vuosikymmenet ollut yhtä jatkuvaa kuin jääkiekossa. Siksi jääkiekon kansallisen tarinan kannalta on iso takaisku, jos pelaajien kiinnostus MM-kisoja kohtaan vähentyy. Kisat ovat olennainen tapahtuma yhteisen kiekkonarratiivin kannalta: silloin medialla on kaksi viikkoa aikaa rakentaa joukkueelliselle pelaajia erilaisia rooleja sankareista alkaen. Nyt todelliset huippunimet eivät olekaan kisoissa. Ei tule uusia *teemuselänteitä* ja *sakukoivuja*, jotka vuodesta toiseen pukisivat Leijona-paidan päälleen ja jotka ihmiset muistaisivat ensisijaisesti heidän roolistaan maajoukkueessa. Suuri yleisö ei tietäisi esimerkiksi Mikael Granlundista juuri mitään, ellei hän olisi tehnyt postimerkkiinkin ikuistettua ilmaveiviä juuri MM-kisoissa. Ilman MM-kisoja emme puhuisi vielä vuosien jälkeenkin Tupu, Hupu ja Lupu tai PuLa-Aho-ketjuista. Jos jokaisissa kisoissa Suomea edustaa eri pelaajat, eli he, jotka paikalle on saatu, tulevaisuudessa tarinat leijonalegendoista ovat vähissä.

Tarina siitä, kuinka Liiga-leijonat ja Mörkö voittivat Suomelle kolmannen maailmanmestaruuden

Tätä kirjoittaessa vuoden 2019 maailmanmestaruuskisat on juuri saatu päätökseen. Koska lopputulos oli Suomen kannalta historiallinen, en voi olla käsittelemättä kisojen antia tämänkin tutkimuksen puitteissa. MM-kisat, kuten myös nyt saavutettu kolmas maailmanmestaruus, ovat kuitenkin jääkiekon yhteisen tarinan kannalta avainroolissa.

Suomen maajoukkue Slovakian MM-kisoihin oli alkuarvioiden mukaan ennätysellisen nimetön. Näin ollen median täytyi aloittaa tarinan rakennus näiden kisojen osalta ikään kuin tyhjältä pöydältä. Vauhtiin päästiin kuitenkin helposti, ja joukkueen kapteeni

Marko Anttila sai lisänimen ”Mörkö”. Tarinan edetessä Anttilasta rakentui ”koko kansan Mörkö-Marko”⁸⁸ ja Antero Mertarannan selostuksessa vilahtanut ”Löikö Mörkö sisään?” -lausahdus innoitti tekemään kannatuslaulun⁸⁹. Anttilan lisäksi sankarinviittaa soviteltiin etenkin ennakkoon ja kisojen alussa vasta 18-vuotiaalle Kaapo Kakolle. Mediassa puhuttiin esimerkiksi ”Kaapo Kakko -show’sta”⁹⁰.

Lisäksi kävikin niin, että tarinan kannalta huippupelaajien puuttuminen oli onni. Sen kautta Suomen menestys pystyttiin rakentamaan melkein jo unohdetun, mutta Suomelle hyvin perinteisen altavastaaja-narratiivin kautta: eli kuinka piskuinen Suomi kamppailee isoja mahtimaita vastaan. Narratiivissa Suomen vahvuus on joukkuepeli, kun taas muilla joukkueilla korostuvat yksittäiset tähdet. Suomessa näitä muiden maiden supertähtiä on ollut tapana leimata ylimielisiksi yksinyrittäjiksi ja mediassa muistutetaan, montako miljoonaa he seuroissaan ansaitsevat. Kun Suomi nähdään altavastaajana, voitto voidaan kehystää yllätyksenä. Tällöin voitto tuntuu paremmalta ja erityisesti ansaitulta, minkä on pidetty olevan suomalaisille tärkeää.

Miksi altavastaaja-narratiivi toimi niin hyvin? Tästä on kiittäminen erityisesti mediaa. Kieltäytyjien lista oli ennen kisoja ennätyspitkä ja mediassa puhuttiin ”tähtikadosta”⁹¹. Ilta-Sanomat kysyi huolestuneesti, että ”kiinnostaako Leijona-paita enää suomalaista NHL-sukupolvea?”⁹². Katse kohdistettiin muihin maihin, jotka median mukaan olivat saaneet houkuteltua joukkueisiinsa maailmanluokan tähtiä toisin kuin Suomi. Tällä tavalla media itse rakensi ennen kisoja lähtöasetelman, joka ei povannut Suomelle menestystä. En tietystikään kiellä sitä, etteikö lähtöasetelma olisi perustunut toimittajien aitoihin arvioihin. Silti sen vaikutusta ei pidä aliarvioida.

Varsinainen sankaritarina alkoi elää, kun Suomi voitti alkulohkossaan kisojen ennakkosuosikkeja, kuten Kanadan. Vauhti koveni pudotuspeleissä, kun ensin kaatui Ruotsi jatkoajalla ja välierissä Venäjä. Urheilutoimittajat hehkuttivat, kuinka ”liiga-

⁸⁸ Iltalehti 26.05.2019 <https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/c006e436-84c2-4970-b630-fa96867a5fe3>

⁸⁹ Helsingin Sanomat 26.05.2019 <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000006119480.html>

⁹⁰ Yle Urheilu 16.05.2019 <https://yle.fi/urheilu/3-10787714>

⁹¹ Iltalehti 06.05.2019 <https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/c3e0089c-f40f-42c0-aea5-bed7fc4d0794>

⁹² Ilta-Sanomat 12.04.2019 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000005638439.html>

Leijonat” oli tehnyt kerta toisensa jälkeen mahdottomasta mahdollista⁹³. ”Tämänhän piti olla surkea joukkue!” otsikoi Yle Urheilu Venäjä-voiton jälkeisen juttunsa⁹⁴. Ilta-Sanomat puolestaan hehkutti, kuinka Suomi ”löi Ruotsin NHL-miljoonäärit polvilleen”⁹⁵. Media siis mässäili itse rakentamansa lähtöasetelman murtumisella. Väärässä oleminen ei ollutkaan haitta, vaan jopa etu – siitä tuli tarinan draamankaaren kannalta käänne- tai huippukohta.

Kaiken kruunasi tarinan onnellinen loppu. Hetki, kun Suomen maajoukkue voitti kolmannen maailmanmestaruutensa. Samalla kaikista suomalaisista tuli maailmanmestareita, kuten sekä pelaajat että fanit muistivat tähdentää. Myös Helsingin Sanomien toimittaja Saska Saarikoski totesi voiton jälkeen kirjoitetussa esseessään, että ”tätä maailmanmestaruutta ei voittanut vain Suomi vaan kaikki, jotka rakastavat sinnikkäitä altavastajia, urheilun ajoittaista ihmeellisyyttä”.⁹⁶ Vuonna 2019 Suomi ei enää voi juosta tai kiekkoilla itseään maailmankartalle, mutta mediassa syntynyt narratiivi oli samankaltainen. Mediatutkija Anu Koivunen totesi Pyöreä pöytä -radio-ohjelmassa osuvasti, että Suomen mestaruus oli ”paluu tarinana aikaan ennen Lahden dopingskandaalia, jolloin muut olivat likaisia ja suomalaiset olivat puhtaita”⁹⁷. Koivusen mukaan kyseessä ei ollut pelkästään voitto, vaan ”aito voitto”, ja tämä on olennaista suomalaisessa tarinassa.

Siitä huolimatta, että perinteinen altavastaja-narratiivi teki näyttävän paluun ja Suomi sai iltapäivälehtien mukaan tukun uusia kansallissankareita⁹⁸, näen jääkiekon yhteisen tarinan olevan muutoksessa. On hyvin todennäköistä, että Mörkö-Marko jää elämään suomalaiseen kiekkomytologiaan jo pelkästään mörkö-meemien⁹⁹ ja oheistuotteiden¹⁰⁰

⁹³ Aamulehti 25.05.2019 <https://www.aamulehti.fi/a/8677ea62-9e2d-4492-85a6-f36144929725?c=1522737894164&fbclid=IwAR2BJMBFliSHaPdgydc0uiPAhnWafBFo3xkPwD0Gb3bHHZlCRtK2RTa8X90>

⁹⁴ Yle Urheilu 26.05.2019 <https://yle.fi/urheilu/3-10802314>

⁹⁵ Ilta-Sanomat 24.05.2019 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006116634.html>

⁹⁶ Helsingin Sanomat 28.05.2019 <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000006122689.html>

⁹⁷ Pyöreä pöytä -keskusteluohjelma 29.05.2019 (Yle Areena) <https://areena.yle.fi/1-50136900?autoplay=true>

⁹⁸ Ilta-Sanomat 29.05.2019 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006124131.html>; Iltalehti 27.05.2019 <https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/7295b4e3-e5a5-4161-ad2a-e0fa05f40d76>

⁹⁹ Yle Urheilu 27.05.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10803360>

lukumäärän perusteella. Kuitenkin Suomi-kiekon tarinan kannalta pysyvämmät hahmot ovat poissa. Ei suuri yleisö muista enää parin vuoden päästä, keitä olivatkaan maailmanmestarit Harri Pesonen, Sakari Manninen tai Toni Rajala. Ei heitä tulla muistelevaan samaan tapaan kuin nyt muistelemme Ville Peltosta tai Teppo Nummista. Ainoastaan nuorella Kaapo Kakolla on mahdollisuus nousta koko kansan sydäimestä paikkansa ottavaksi legendaksi, jonka kuva jonain päivänä nähtäisiin Suomen Jääkiekkomuseon seinällä. Toisaalta NHL-uraansa aloittelevan Kakon osallistuminen tuleviin MM-kisoihin on jatkossa epävarmempaa. Lähivuosina moni nuori lupaus on Kakon lailla käynyt MM-kisoissa lyömässä näytöt pöytään juuri ennen Pohjois-Amerikkaan siirtymistä, mutta sen jälkeen sinivalkoisella rintamalla on hiljentynyt. Pelkkää NHL-tähteyttä suomalaismedian on hankala myydä nimenomaan sille suurelle yleisölle, jolle MM-kisat ovat lajin ykköstapahtuma.

Siinä missä vuosituhannen alussa riitti, että Ari ja Pasi Mennander kirjoittivat faniopuksen kaltaiset teoksensa sekä Liigatähdistä että Leijonien siihenastisista saavutuksista¹⁰¹, nykypäivänä Suomi-kiekon tarina vaatisi enemmän. Pitäisikö suomalaisista NHL-pelaajista kirjoittaa oma kirjansa? Entä mihin lokeroon sujahtavat KHL-uraa Siperiassa tekevät suomalaiskiekkoilijat? Myös Leijonien tarinaan on entistä vaikeampi luoda punaista lankaa, kun sinivalkoisissa väreissä Suomea edustaa joka vuosi hyvin erilainen joukko. Voi hyvin olla, että tulevaisuudessa kiekkomuistelmat keskittyvät vain tiettyihin hetkiin, kuten mestaruuksiin. Tällöin tarina on eheämpi. Toinen vaihtoehto on keskittyä yksilöihin. Näin onkin tehty, kuten elämäkertatrendi on osoittanut.

Lisäksi altavastaaja-narratiivi ei enää ensi vuonna ole yhtä uskottava. Menneet MM-kisat todistivat ennen kaikkea sen, että Suomi on jääkiekossa jo niin hyvä, että pärjäämme niin sanotuilla liiga-leijonillakin. Suomesta todella on tullut jääkiekon

¹⁰⁰ Yrittäjät.fi 27.05.2019 https://www.yrittajat.fi/uutiset/608291-leijona-huuma-innosti-yrittajat-valmistamaan-morko-leivoksia-mousse-ja-korvakoruja?_ga=2.20952760.1056699125.1559482002-1527372547.1559482002

¹⁰¹ Liigatähdet : Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta (2004) & Leijonien tarina (2003)

mahtimaa ja analyysseissakin hehkutetaan, että voittamisen kulttuuri on viimein iskostunut maahamme¹⁰².

Vaikka kiekkolegendojen aika saattaa olla muuttumassa, muilta osin Suomi-kiekon tarina, tässäkin tutkimuksessa todettuine piirteineen, näyttäisi voivan hyvin. Tämän todistivat menneiden maailmanmestaruuskisojen perusteella sekä media että pelaajat. Ensinnäkään eihän voitto ole mitään ilman kunnollisia voitonjuhlia. Jo pukukopissa pelaajat kulauttivat mestaruuspokaalista suurieleisesti kuohuvaa kurkkuihinsa¹⁰³, aivan kuten mielikuvissamme voitonhetkellä kuuluukin tehdä. Suomen joukkueen kapteeni Marko Anttila vahvisti myöhemmin Ilta-Sanomille, ettei joukkue voiton jälkeisenä yönä nukkunut juuri ollenkaan, vaan Suomeen palattiin niin sanotusti samoilla silmillä. Onneksi Ilta-Sanomat muisti tähdentää, että kyseessä oli ”ansaitut kultajuhlat”¹⁰⁴. Jossain vaiheessa juhlintaa samainen iltapäivälehti tiesi kertoa, että Leijonilla oli jäänyt maailmanmestaruuden jälkeen ”bilemoodi” päälle¹⁰⁵.

Vaikka Timo Jutilalla ei ollut tämänkertaisen mestaruuden kanssa tekemistä, ei kiekkokansan sankaripäällikköä unohdettu tälläkään kertaa. Pelaajat olivat haastatteluissa matkineet Jutilan lentäviksi lauseiksi muodostuneita kommentteja. He olivat jopa soittaneet ”vanhalle mestarille” ja pyytäneet tätä mukaan juhliin.¹⁰⁶ Tämä jos mikä alleviivaa Jutilan roolia ja hahmoa Suomi-kiekon tarinassa. Parrasvaloihin nousivat myös kiekkovaimot, joita esittelivät molemmat iltapäivälehdet¹⁰⁷ ja muun muassa Me Naiset¹⁰⁸. Jutuissa toistuvat tutut elementit: puhutaan ulkomaille muutosta miehen uran takia, painotetaan vaimojen antaman tuen tärkeyttä ja hehkutetaan vuosia kestäneitä rakkaustarinoita. Tällä kertaa missiä ei tainnut yhdenkään kultaleijonan kainalosta löytyä, mutta erään puolison kerrottiin olevan bloggaaja.

¹⁰² Yle Urheilu 27.05.2019 <https://yle.fi/urheilu/3-10803176>

¹⁰³ Ilta-Sanomat 27.05.2019 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006120719.html>

¹⁰⁴ Ilta-Sanomat 27.05.2019 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006122168.html>

¹⁰⁵ Ilta-Sanomat 28.05.2019 <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006123719.html>

¹⁰⁶ Iltalehti 28.05.2019 <https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/6a45a946-a195-4c3a-847b-fa2b09c760bd>

¹⁰⁷ Iltalehti 27.05.2019 <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/2fb2fc93-af2a-44c3-8cfe-78b8b7ff121a>;

Ilta-Sanomat 31.05.2019 <https://www.is.fi/viihde/art-2000006127348.html>

¹⁰⁸ Me Naiset 28.05.2019 <https://www.menaiset.fi/artikkeli/ihmiset-ja-ilmiot/ihmiset/siita-asti-rakkaus-roihunnut-kevin-lankisen-luistelijarakas-ja-3>

Mestaruusjuhlista napattuihin paparazzikuviin ikuistettiin jääkiekkoilijoita silmät puolitangossa ja hätäänsä puiston reunalla helpottamassa¹⁰⁹. Jonkinlaisena muutoksena voi kuitenkin pitää sitä, että virallisissa yhteyksissä ei vuoden 2011 kaltaisia ilmaveivejä, punaposkia eikä sopertelevia haastatteluja nähty tai kuultu. Mikä juhlakuvista kuitenkin pisti silmään, oli maailmanmestareiden kädessään pitämät juomat. Kun aiemmin olut on mielletty jääkiekkojuomaksi, nyt pelaajat pitivät kädessään vaaleansinisillä etiketeillä varustettuja lonkeropulloja ajellessaan pitkin Helsinkiä juhlasaattueessa. Myöhemmin Marko Anttilan yllä ikuistettiin myös lonkeroetikettiä muistuttavat shortsit¹⁰⁴. Hartwallin lonkerobrändi Long Drinkin näkyminen kultajuhlissa tuskin oli sattumaa. Taustalla vaikutti todennäköisesti Billebeino-vaatemerkki, jonka yksi perustajista ja suunnittelijoista on entinen jääkiekkoilija Ville Leino. Billebeinoa on markkinoitu vahvasti jääkiekkoilijoiden kautta, ja merkin vaatteita on nähty useiden pelaajien yllä. Samainen merkki on myös tehnyt Hartwallin kanssa yhteistyössä Original Billebeino -nimisen malliston¹¹⁰, jonka vaatteita koristavat juuri nuo tutut lonkeropullon värit ja raidat. Billebeinin sinänsä hyvin yksinkertaisista vaatteista onkin rakentunut tapa osoittaa kuuluvansa samaan yhteisöön jääkiekkoilijoiden ja urheilijoiden kanssa. Ei siis ihme, että Hartwall on halunnut laittaa lusikkansa soppaan ja voi hyvin olla, että pian nuorempi sukupolvi yhdistää lätkäjätkiin lonkeron eikä Karjalaa.

Kiekkofaneista ja maailmanmestaruuden aiheuttamista reaktioista saisi täysin oman tutkimuksensa. Totean vain sen, että MM-kisat todella ovat suomalaisille rituaali, kuten tutkijat ovat todenneet. Henkilökohtaisesti on myönnettävä, että olin unohtanut, miten tärkeä puheenaihe ja small talk -aihe maailmanmestaruuskisat suomalaisille ovat. Katsoitko eilen pelin? Tähän kysymykseen sain vastata useampana aamuna työpaikalla. Finaalin alla sosiaalinen paine kasvoi ja syntyi tunne siitä, että nyt on käsillä jotain sellaista, mistä ei voi jäädä paitsi. Eräskin tuttuni myönsi suoraan sosiaalisen median päivityksessään, että ei jääkiekkoa muuten seuraa, mutta nyt haluaisi päästä katsomaan

¹⁰⁹ Seiska 10.06.2019 <https://www.seiska.fi/Uutiset/Aiti-pisti-taksiin-Maailmanmestari-Kaapo-Kakon-kultajuhlat-paattyivat-aikaisin-kuvat>

¹¹⁰ Hartwall.fi 26.06.2018 <https://www.hartwall.fi/yritys/uutiset/2018/62018/hartwall-original-long-drinkin-ja-billebeinin-yhteinen-kesamallisto-tulee-myyntiin-tanaan/>

finaalia yhdessä muiden kanssa. Suomen otteluiden aikana somekanavani täyttyivät kannustusteksteistä ja tv-ruutujen kautta otetuista pelikuvista.

Suuren yleisön näkökulmasta sillä ei näyttäisi olevan merkitystä, ketkä kaukalossa luistelevat, kunhan päällä on sinivalkoinen pelipaita ja kaava muutoin etenee totuttuun tapaan – mieluiten torille asti. Rutiinit ovat suomalaisten juttu. Juhlitaanhan maassamme itsenäisyyspäivääkin katsomalla sama sotaelokuva vuodesta toiseen.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Lempinen, Marko (2016) Läpi helvetin: Marko Jantusen tarina. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Linnanahde, Aki (2017) Jere. Helsinki: WSOY.

Mennander, Ari (2014) Teemu. Helsinki: Otava.

Nyholm, Tuomas (2015) Jarkko Ruutu: Jumalainen näytelmä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Saukkonen, Mika (2017) Juti: Timo Jutilan tarina. Helsinki: Docendo.

Tutkimuskirjallisuus

Boyle, Raymond & Haynes, Richard (2009) Power Play: Sport, the Media and Popular Culture. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

Brookes, Rod (2002) Representing Sport. London: Arnold.

de Grace, Laurie A. & Knight, Camilla J. & Rodgers, Wendy M. & Clark, Alexander M. (2016) Exploring the role of sport in the development of substance addiction. *Psychology of Sport and Exercise* 28 (2017), 46–57.

Dyer, Richard (1991) A Star Is Born And The Construction of Authenticity. Teoksessa Gledhill, Christine (toim.) *Stardom, Industry of Desire*. Lontoo: Routledge, 132–140.

Eloranta, Jokke & Suhonen, Olli (2010) Liikunnan harrastamisen yhteydet alkoholinkäyttöön ja tupakointiin 14-, 16- ja 18-vuotiailla nuorilla. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Eskola, Jari & Saaranen, Anita (2001) Työmies on palkkansa ansainnut – ja jääkiekkoilija juhlasa? *Yhteiskuntapolitiikka-YP* 66:4, 351-359.

Giles, David (2000) *Illusion of Immortality: A Psychology of Fame and Celebrity*. Basingstoke; Macmillan Press Ltd; New York: St. Martin's Press.

Halldorsson, Vidar & Thorlindsson, Thorolfur (2014) Adolescent sport participation and alcohol use : The importance of sport organization and the wider social context. *International Review for the Sociology of Sport* 49 (3–4), 311– 330.

Heiskanen, Benita (2018) Kiekkokulttuurin tähtihetkiä. Erityisartikkeli teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) *Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia*. Jyväskylä: Docendo, 309–310.

Heiskanen, Benita & Salmi, Hannu (2015) Kiekko jäähän. Teoksessa Heiskanen, Benita & Salmi, Hannu (toim.) *Kiekkokansa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 7–46.

Inglis, Fred (2020) *A short history of celebrity*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Jokisipilä, Markku (2018) Heittopussista punakoneen kaatajaksi, amatöörikerhosta ammattilaisorganisaatioksi, vuodet 1965–1988. Teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) *Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia*. Jyväskylä: Docendo, 115–205.

Kannisto, Maiju (2015) Sankarit kultajuhlissa. Teoksessa Heiskanen, Benita & Salmi, Hannu (toim.) *Kiekkokansa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 72–101.

Kauhala, Hannu (2018) Suomalaispelaajat Pohjois-Amerikassa – Huikeita huippuja, vähän runkopelaajia. Erityisartikkeli teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) *Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia*. Jyväskylä: Docendo, 146–148.

Kokkonen, Jouko (2018) Tie talviseksi kuningaspeliksi 1945–1964. Teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) *Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia*. Jyväskylä: Docendo, 67–113.

Kokkonen, Jouko (2018) Olosuhteet pelin tekevät. Teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) *Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia*. Jyväskylä: Docendo, 207–241.

Kolamo, Sami (2018) Mediaurheilu: tunnetalouden dynamo. Tampere: Vastapaino.

Koski, Pasi (2000) Nuoret urheilijat ja alkoholi: Selvitys siitä, mitä tiedetään organisoituun liikuntatoimintaan osallistuvien nuorten alkoholinkäytöstä. Jyväskylä: Liikunnan kehittämiskeskus.

Koski, Pasi (2005) Pojat, pallo ja pullo: viekö seuratoiminta märkään miehuuteen? Yhteiskuntapolitiikka-YP 70:6, 624-638.

Kosonen, Päivi (2009) Moderni omaelämäkerta kertomuksena. Teoksessa Hägg, Samuli & Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa & Mäkelä, Maria & Tammi, Pekka; Meretoja, Hanna & Kosonen, Päivi & Kalela, Jorma & Pöysä, Jyrki (toim.) Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 282-293.

Lorente, Fabrice O. & Souville, Marc & Griffet, Jean & Grélot, Lauren (2004) Participation in sports and alcohol consumption among French adolescents. Addictive Behaviors 29, 941–946.

Martens, Matthew P. & Dams-O'Connor, Kristen & Beck, Niels, C. (2006) A systematic review of college student-athlete drinking: Prevalence rates, sport-related factors, and interventions. Journal of Substance Abuse Treatment 31, 305–316.

Mähkä, Rami (2015) Urheilua ja kulttuuria. Teoksessa Heiskanen, Benita & Salmi, Hannu (toim.) Kiekkokansa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 102–128.

Nayar, Pramod K. (2009) Seeing Stars: Spectacle, Society and Celebrity Culture. New Delhi: Sage Publications.

Oinonen, Paavo (2015) Sinivalkoiset äänet. Teoksessa Heiskanen, Benita & Salmi, Hannu (toim.) Kiekkokansa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 47–71.

Pipkin, James W. (2008) Sporting Lives: Metaphor and Myth in American Sports Autobiographies. Missouri: University of Missouri Press.

Pyykkönen, Teijo & Kanerva, Juha (1996) 500 urheilukirjaa: suomalaiset urheilu- ja liikuntakirjat 1980–1995. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro X. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.

Pyykkönen, Teijo & Vasara, Erkki (1999) Viinamäen Urheilumiehet: Urheilu ja raittius 1900-luvulla. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro XVI. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.

Rantala, Kalle (2018) Jääkiekon nousu ja uho, vuodet 1989–2018. Teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia. Jyväskylä: Docendo, 243–333.

Rantala, Kalle (2018) Kunnioita peliä. Erityisartikkeli teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia. Jyväskylä: Docendo, 285–288

Rautio, Jenni (2018) Fyysisempää peliä 1960-luvun lopulta alkaen. Erityisartikkeli teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia. Jyväskylä: Docendo, 282–284.

Rowe, David (2004) Sport, Culture and the media: unruly trinity. 2. painos. Berkshire: Open University Press.

Salmi, Sara (2016) Tähti median armosta: Miten ja miksi media nostaa urheilijan tähden asemaan? Journalistiikan ja viestinnän kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto.

Smith, Sidonie & Watson, Julia (2010) Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives. 2. painos. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.

Tulle, Emmanuelle (2016). Living by numbers: Media representations of sports stars' careers. *International Review for the Sociology of Sport* 51 (3), 251–264.

Turner, Graeme (2014) Understanding celebrity. 2. painos. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Vettenniemi, Erkki (1998) Piikki lihassa: unelma puhtaasta urheilusta. Tampere: Akilles.

Vest, A. E., & Simpkins, S. D. (2013). When is sport participation risky or protective for alcohol use? The role of teammates, friendships, and popularity. *New Directions for Child and Adolescent Development* 140, 37–55.

Viita, Ossi (2018) Suomi-kiekon alkuvaiheet vuoteen 1944. Teoksessa Jokisipilä, Markku & Kokkonen, Jouko & Rantala, Kalle & Viita, Ossi (toim.) *Koko kansa leijonat: Suomi-kiekon historia*. Jyväskylä: Docendo, 11–65.

Whannel, Garry (2002) *Media Sport Stars: Masculinities and Moralities*. London & New York: Routledge.

Wiio, Osmo A. (1988) Urheilun asema joukkoviestinnässä. Teoksessa Pyykkönen Teijo (toim.) *Urheilun kansallinen merkitys*. Liikuntatieteellisen seuran moniste n:o 10. Jyväskylä. 42–45.

Muu kirjallisuus

Apo, Satu (1999) *Myyttinen nainen*. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava.

Hazard, Kaarina & Summanen, Raimo (2011) *Lätkä: Kirja urheilusta*. Juva: Bookwell Oy.

Hotakainen, Kari (2018) *Tuntematon Kimi Räikkönen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Kakko, Marika & Mennander, Ari (toim.) (2010) *Lätkässä: Kiekkoperheen elämää*. Helsinki: Otava.

Mennander Ari & Mennander Pasi (2005) *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005*. Helsinki: Ajatus kirjat.

Mennander Ari & Mennander Pasi (2003) *Leijonien tarina – Suomen jääkiekkoliiton historia 1929–2004*. Helsinki: Ajatus kirjat.

Piirainen, Joni (2017) *Urheilun selviytyjät: Tositarinoita tulosten takaa*. Helsinki: Otava.

Verkkolähteet

Aamulehti. Tampere isännöi jääkiekon MM-kisoja vuonna 2022! Uusi Areena heti testiin. <https://www.aamulehti.fi/a/200150025> Viitattu 13.06.2019.

Aamulehti. Tapparán Patrik Laineella on nyt ajokortti, vain yhdestä asiasta tuli sanomista. ajokokeessa. <https://www.aamulehti.fi/urheilu/tapparán-patrik-laineella-on-nyt-ajokortti-vain-yhdesta-asiasta-tuli-sanomista-ajokokeessa-23598033> Viitattu 13.06.2019.

Aamulehti. 100 000 kirjaa reilussa kuukaudessa: Kimi Räikkösen elämäkerta on jo nyt Suomen kaikkien aikojen myydyin urheilukirja. <https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/kimi-raikkosen-elamakerta-on-jo-nyt-suomen-kaikkien-aikojen-myydyin-urheilukirja-100-000-myytya-kirjaa-reilussa-kuukaudessa-201211111> Viitattu 13.06.2019.

Aamulehti. Pasi Nurmisen ”ilmaveivistä” 5 vuotta – Nyt legendaarisen videon kuvaaja kertoo, miten se syntyi. <https://www.aamulehti.fi/urheilu/pasi-nurmisen-ilmaveivista-5-vuotta-nyt-legendaarisen-videon-kuvaaja-kertoo-miten-se-syntyi-23673371> Viitattu 13.06.2019.

Aamulehti. Suomi murjoi lopussa Venäjän – Loppuunmyyty peli yllätti kisajärjestäjät: ”Emme olleet hereillä”. <https://www.aamulehti.fi/a/9a7f6cb1-1e52-424a-ab7d-1efccee32e80> Viitattu 13.06.2019.

Aamulehti. Kommentti: Väärin, väärin, väärin! – Uskomaton Leijonat on jauhanut kaikki ennakkoarviot lannoitteeksi. <https://www.aamulehti.fi/a/8677ea62-9e2d-4492-85a6-f36144929725?c=1522737894164&fbclid=IwAR2BJMBFliSHaPdgydc0uiPAhnWafBFo3xkPwD0Gb3bHHzICRtK2RTa8X90> Viitattu 13.06.2019.

Ainoa mittari -blogi: Suosituimmat suomalaiset palloilusarjat 2018. <https://ainoamittari.wordpress.com/2018/10/27/suosituimmat-suomalaiset-palloilusarjat-2018/> Viitattu 13.06.2019.

Compelo.com. Bud Light and Heineken top spending list of alcohol sponsorship in sport. <https://www.compelo.com/alcohol-sponsorship-in-sport/> Viitattu 13.06.2019.

Elite Prospects. Jere Karalahti. <https://www.eliteprospects.com/player/3317/jere-karalahti> Viitattu 13.06.2019.

Elite Prospects. Teemu Selänne. <https://www.eliteprospects.com/player/2683/teemu-selanne> Viitattu 13.06.2019.

Enbuske, Tuomas. Unohtakaa Beatles. Selänne on isompi kuin Jeesus. Iltalehden blogit. <https://blogit.iltalehti.fi/tuomas-enbuske/2016/02/05/unohtakaa-beatles-selanne-on-isompi-kuin-jeesus/> Viitattu 13.06.2019.

Hartwall.fi. Hartwall Original Long Drinkin ja Billebeinin yhteinen kesämallisto tulee myyntiin tänään. <https://www.hartwall.fi/yritys/uutiset/2018/62018/hartwall-original-long-drinkin-ja-billebeinin-yhteinen-kesamallisto-tulee-myyntiin-tanaan/> Viitattu 13.06.2019.

Helsingin Sanomat. Tupu-Hupu-Lupu-ketjun pelinumerot jäädytetään: Muistatko nämä kuvat? <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002869755.html> Viitattu 26.09.2019.

Helsingin Sanomat. Jääkiekon MM-finaali keräsi hurjan yleisömäärän – maailmanmestaruuksien katsojaluvut rikki. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002902628.html> Viitattu 13.06.2019.

Helsingin Sanomat. Kari Hotakaisen Kimi-kirjaa on myyty poikkeukselliset 150 000 kappaletta – uusi painos vielä tulossa. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005904749.html> Viitattu 13.06.2019.

Helsingin Sanomat. Teemu Selänne sai siloisen elämäkerran. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002762654.html> Viitattu 13.06.2019.

Helsingin Sanomat. Runsas juominen säikäytti urheilujohtajia. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000003856358.html> Viitattu 13.06.2019.

Helsingin Sanomat. Marko ”Mörkö” Anttila sai oman kannatuslaulun, asialla Arttu Wiskarin bändi. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000006119480.html> Viitattu 13.06.2019

Helsingin Sanomat. MM-kultaa voittivat kaikki, jotka rakastavat altavastajia.

<https://www.hs.fi/urheilu/art-2000006122689.html> Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. Joonaksesta tuli Suomen kiekkokansan pelle: ”Kun katson aamuisin peiliin, nauran”. <https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekkko-2018/a/201805172200948345> Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. Se on siinä! Ysärifestivaaleilla voi kokea MM95-finaalin uudestaan ja Aquakin musisoi. <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/201706292200235378>) Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. Patrik Laine kertoi ongelmastaan - pyrkii välttämään julkisia tilanteita: ”Ei oikein mihinkään pysty lähtemään”. <https://www.iltalehti.fi/nhl/a/7d804360-a000-4a4c-a157-391def23368c> Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. Kimi Räikkösen elämäkerta murskasi ennätykset - käsittämätön myyntilukema julkaisuvuodelta! <https://www.iltalehti.fi/formulat/a/270b796c-1a22-4632-858a-9a24274a447b> Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. ”Jere, sää oot äijien äijä”. <https://www.iltalehti.fi/jaakiekkko/a/200708180210056> Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. ”Olisipa Jere täällä”. <https://www.iltalehti.fi/jaakiekkko/a/200804147515524> Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. Jere Karalahden ja Aki Linnanahteen piina päättyi: kirjasta tehtiin rikosilmoitus – ei syytteitä. <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/13840b95-3b90-4162-99c8-2145e61c446a> Viitattu 22.09.2019.

Iltalehti. Winnipegiin palaavan Kristian Vesalaisen juhlinta Levillä nousi puheenaiheeksi – agentti kertoo nyt, mitä seuran kanssa sovittiin. <https://www.iltalehti.fi/nhl/a/1e5da519-1e40-4726-a674-80f7066cb6c5> Viitattu 13.06.2019.

Iltalehti. Kuva: Jokerien pelaajat järjestivät pikavauhtia juhlat Levillä - KHL:n tyrmäävästä ottelusta aikaa alle vuorokausi. <https://www.iltalehti.fi/khl/a/c11a8399-7043-4c00-8e06-a4afad048b1c> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-lehti. Saako lätkävaimo viikkorahaa? Janni Hussi oikoo väittämiä.

<https://www.iltalehti.fi/viihde/a/2015101920534842> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-lehti. Muistatko? Koko kansan Mörkö-Marko oli mukana myös viime MM-kisoissa, USA:n pelaajien ikävä irtailu muistuu vielä. <https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/c006e436-84c2-4970-b630-fa96867a5fe3>

Viitattu 13.06.2019.

Ilta-lehti. Leijonilla tähtikato - miten uskot Suomen menestyvän MM-kilpailuissa?

<https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/c3e0089c-f40f-42c0-aea5-bed7fc4d0794>

Viitattu 13.06.2019.

Ilta-lehti. Mörkö löi sisään myös soittolistoilla - tuoreesta lätkähitistä tuli Suomen

kuunnelluin biisi! <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/ba2bb6da-747b-4bbe-8e79-13ac9cd56e09> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-lehti. Mörkö-Marko nousi Lempäälästä koko Suomen kultasankariksi - esitti yhden toiveen Helsingin kultajuhlista: ”Kunhan mun ei tarvitse laulaa!”.

<https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/7295b4e3-e5a5-4161-ad2a-e0fa05f40d76>

Viitattu 13.06.2019.

Ilta-lehti. Tämä Timo Jutilan kultahaastattelu nousi huimaksi kulttiklassikoksi, tuoreet kultaleijonatkin vinoilivat legendalle: ”Ilman muuta saa käyttää!”

<https://www.iltalehti.fi/mmjaakiekko-2019/a/6a45a946-a195-4c3a-847b-fa2b09c760bd>

Viitattu 13.06.2019.

Ilta-lehti. Bloggaaja Kira Kosonen on rikas ja kaunis – sekä Kulta-Leijona Petterin rakas: ”Seurustelemme, täällä on mahtavat fiilikset”.

<https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/2fb2fc93-af2a-44c3-8cfe-78b8b7ff121a> Viitattu

13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Viimeksi Pietarin MM-kisoissa: Aravirta oli erota pelaajien ryyppäämisen takia – ”Ei koskaan enää”. <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000001168071.html>

Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Jere Karalahdesta tehdään elokuva: ”Siitä tulee rehellinen, suora, raaka, brutaali ja hauska”. <https://www.is.fi/viihde/art-2000006065478.html> Viitattu

13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Ystävät Teemu Selänteen kuumasta kesästä Suomessa: "Oikeastaan vähän kiusallista meille". <https://www.is.fi/viihde/art-2000000810604.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Ystävän kirja paljastaa Teemu Selänteen elämän vaietun puolen: Perheen reaktiot järkyttivät. <https://www.is.fi/viihde/art-2000000807496.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Tuomas Kyrö arvioi Ruudun elämäkerran: "Hän on kokonaisvaltainen nilkki". <https://www.is.fi/jaakiekkko/art-2000000985851.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Elämäkertakirjailija Mennander: "Kirjassani on muutama mielenkiintoinen paljastus Teemu Selänteestä". <https://www.is.fi/viihde/art-2000000779800.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Teemu Selänteen kaksoisveli pehmentää kohulausuntoaan: "Despootti oli vaan heitto". <https://www.is.fi/jaakiekkko/art-2000000809674.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Selänteen "palatsista" tehtiin rikosilmoitus. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000103316.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Jere Karalahti antoi hämmentävän lausunnon päävammoista – näin siihen reagoi tohtoriksi väitellyt huippulääkäri. <https://www.is.fi/sm-liiga/art-2000005439225.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Humaltuneen rutistama Halonen armahti Leijonat. <https://www.is.fi/mmkiekkko/art-2000000400974.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Jonne Virtanen sai potkut alkoholin vuoksi – asiantuntija: tämä seikka voi ratkaista, toimiko TPS oikein. <https://www.is.fi/sm-liiga/art-2000006236413.html> Viitattu 22.09.2019.

Ilta-Sanomat. Tässä ovat Nuorten Leijonien kuvankauniit tyttöystävät! Some täyttyi söpöistä tsemppiesteistä: "Oon susta niin ylpeä". <https://www.is.fi/viihde/art-2000005956690.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. NHL-pelaajien poisjäännit MM-Leijonista puhuttavat – näin Jere Lehtinen kommentoi tulikuuma kysymystä. <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000005638439.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Kommentti: Se oli yksi kaikkien aikojen voitoista – Leijonat löi Ruotsin NHL-miljonäärit polvilleen. <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006116634.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Kansallissankari Kevin Lankisen äiti paljastaa tärkeän yksityiskohdan poikansa keskittymismetodeista – ”Keino paeta ammattiin liittyviä paineita”. <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006124131.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Video: Näin Leijonat juhli maailmanmestaruutta pukuhuoneessa. <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006120719.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. MM-Leijona Toni Rajala kertoi hilpeän yksityiskohdan kultajuhlista – minne Kaapo Kakko katosi Bratislavan yössä? <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006122168.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Leijonatähti julkaisi hauskan kuvan Marko Anttilasta viihteellä – ”Mörkö” esittelee lonkeroaan. <https://www.is.fi/mmkiekko/art-2000006123719.html> Viitattu 13.06.2019.

Ilta-Sanomat. Tässä ovat kultaleijonien puoliset! Sakari Mannisen Liisa-rakas muuttaa kiekkotähden perässä Venäjälle: suhde syttyi oululaisen yökerhon lattialla. <https://www.is.fi/viihde/art-2000006127348.html> Viitattu 13.06.2019.

Instagram. Larvinen12. <https://www.instagram.com/larvinen12/?hl=fi> Viitattu 13.06.2019.

Jatkoaika.com. Hädin tuskin elämäkerta – ”Jere” on pelkkää päihteillä rehentelyä. <https://www.jatkoaika.com/Artikkeli/h%C3%A4din-tuskin-el%C3%A4m%C3%A4kerta-%E2%88%92-%E2%80%9Djere%E2%80%9D-on-pelkk%C3%A4%C3%A4-p%C3%A4ihteill%C3%A4-rehentely%C3%A4/195325> Viitattu 13.06.2019.

Jatkoaika.com. ”Läpi helvetin”: Marko Jantusen tie kiekkomaailman huipulta yhteiskunnan pohjalle. <https://www.jatkoaika.com/artikkeli/%E2%80%9C%C3%A4pi->

[helvetin%E2%80%9D-marko-jantusen-tie-kiekkomaailman-huipulta-yhteiskunnan-pohjalle/183455](#) Viitattu 13.06.2019.

Keskisuomalainen. Tässä ovat tutkitusti suomalaisten suosikkilajit – katso lista. <https://www.ksml.fi/urheilu/T%C3%A4ss%C3%A4-ovat-tutkitusti-suomalaisten-suosikkilajit-%E2%80%93-katso-lista/957770> Viitattu 13.06.2019.

Keskisuomalainen. Kolumni: Urheilusankaruuden karut mitat. https://www.ksml.fi/mielipide/kolumni/Kolumni-Urheilusankaruuden-karut-mitat/1057893#cxrecs_s Viitattu 13.06.2019.

Leijonat.com. Kiekkofanit naulaavat: Teemu Selänne kaikkien aikojen ykkönen – tässä ovat historian kovimmat leijonatähdet! <https://www.leijonat.com/2017/12/09/kiekkofanit-naulaavat-teemu-selanne-kaikkien-aikojen-ykkonen-tassa-ovat-historian-kovimmat-leijonatahdet/> Viitattu 13.06.2019.

Länsi-Suomi. Lätkäjätkä on kokkelipäissäänkin esikuva – kenen on vastuu? <https://ls24.fi/urheilu/latkajatka-on-kokkelipaissaankin-esikuva-kenen-on-vastuu> Viitattu 23.06.2019.

Länsi-Suomi. Kaikkea muuta kuin sankaritarina. <https://ls24.fi/urheilu/kaikkea-muuta-kuin-sankaritarina> Viitattu 13.06.2019.

Me Naiset. Fitness-malli Janni Hussi elämästään lätkävaimona: ”Välillä on yksinäistä ja haikeaa”. https://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtaista/ihmiset/fitness_malli_janni_hussi_elama_staan_latkavaimona_valilla_on Viitattu 13.06.2019.

Me Naiset. ”Siitä asti rakkaus on roihunnut” – Kevin Lankisen luistelijarakas ja 3 muuta naista voitokkaiden kiekkoleijonien takana. <https://www.menaiset.fi/artikkeli/ihmiset-ja-ilmiot/ihmiset/siita-asti-rakkaus-roihunnut-kevin-lankisen-luistelijarakas-ja-3> Viitattu 13.06.2019.

MTV Uutiset. Jääkiekon MM-finaalilla hurja tavoittavuus Suomessa: 1,85 miljoonaa katsojaa! <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/jaakiekon-mm-finaalilla-hurja-tavoittavuus-suomessa-1-85-miljoonaa-katsojaa/6919706#gs.3lb9bv> Viitattu 13.06.2019.

MTV Uutiset. Teemu Selänteen historiallinen asema uhattuna, kohoaako Kimi Räikkösen kirja edelle? <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/teemu-selanteen-historiallinen-asema-uhattuna-kohoaako-kimi-raikkosen-kirja-edelle/7035862#gs.6BcYe1s7> Viitattu 13.06.2019.

MTV Uutiset. Kirja-arvio: Teemu-kirja saa miettimään. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kirja-arvio-teemu-kirja-saa-miettimaan/4342462#gs.5ijvks> Viitattu 13.06.2019.

MTV Uutiset. Patrik Laineen tyttöystävä on upea ilmestys – jääkiekkoilija julkaisi harvinaislaatuksen kuvan. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/patrik-laineen-tyttoystava-on-upea-ilmestys-jaakiekkoilija-julkaisi-harvinaislaatuksen-kuvan/6929438#gs.3axpv8> Viitattu 13.06.2019.

MTV Uutiset. Lätkävaimot esittelyssä: He ovat naiset Leijonien takana. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/latkavaimot-esittelyssa-he-ovat-naiset-leijonien-takana/5044690#gs.2dnukv> Viitattu 13.06.2019.

Pyöreä pöytä. Missä eliitti lymyää? <https://areena.yle.fi/1-50136900?autoplay=true> Viitattu 13.06.2019.

Satakunnan Kansa. Kuolemanlaakso valittiin vuoden urheilukirjaksi. <https://www.satakunnankansa.fi/a/200727100> Viitattu 13.06.2019.

Savon Sanomat. Ari Mennander: Teemu. <https://www.savonsanomat.fi/kulttuuri/kirjat/Ari-Mennander-Teemu/512725> Viitattu 13.06.2019.

Seiska. Äiti pisti taksiin! Maailmanmestari Kaapo Kakon kultajuhlat päättyivät aikaisin – kuvat! <https://www.seiska.fi/Uutiset/Aiti-pisti-taksiin-Maailmanmestari-Kaapo-Kakon-kultajuhlat-paattyivat-aikaisin-kuvat> Viitattu 13.06.2019.

Seura. Näin Kari Hotakainen ja Kimi Räikkönen löysivät yhteisen sävelen: ”Taiteessa ja formuloissa on yhtä paljon paskanpuhumista”. <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/nain-kirjailija-kari-hotakainen-loysi-yhteyden-kimi-raikkoseen-taiteessa-ja-formuloissa-on-yhta-paljon-paskanpuhumista/> Viitattu 13.06.2019.

Sponsor Insight. Tutkimus: Muut lajit kuroivat kiinni jääkiekon etumatkaa – eSports nousi nuorten miesten suosikkilajiksi.

http://www.sponsorinsight.fi/uploads/1/1/1/0/11102604/sponsor_insight_lehdist%C3%B6tiedote_19_03_2019.pdf Viitattu 13.06.2019

Suomen Kuvalehti. Jalat maassa yksityiskoneessa – Hotakainen avaa Räikkösen moottorin. <https://suomenkuvalehti.fi/kyro/2018/08/16/jalat-maassa-yksityiskoneessa-hotakainen-avaa-raikkosen-moottorin/> Viitattu 13.06.2019

Suomisanakirja.fi. Määritelmä sanalle Veijari. <https://www.suomisanakirja.fi/veijari> Viitattu 13.06.2019.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Juomatapojen muutos. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/nain-suomi-juo/juomatapojen-muutos> Viitattu 13.06.2019

Turun Sanomat. Miksei Susijengi-huuma ole vaikuttanut Korisliigan suosioon? <https://www.ts.fi/urheilu/3664107/Miksei+Susijengihuuma+ole+vaikuttanut+Korisliigan+suosioon> Viitattu 13.06.2019.

Urheiluhullut. Jääkiekon MM-kisat on Suomessa poikkeuksellinen ilmiö, jolle löytyy vahva historiallinen tausta. <https://areena.yle.fi/1-4406657> Viitattu 13.06.2019.

Vauva.fi. Haluaisitko olla lätkävaimo? Miksi/Mikset? https://www.vauva.fi/keskustelu/2550957/haluaisitko_olla_latkavaimo_miksimikset Viitattu 13.06.2019.

Villi kortti. Jakso 6: Tulkkeja ja tuomareita. <https://areena.yle.fi/1-4462209> Viitattu 13.06.2019.

Yle. Glamouria ja vauvankakkaa - Playmakers kertoo NHL-tähtien vaimojen hulppeasta elämästä. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/04/17/glamouria-ja-vauvankakkaa-playmakers-kertoo-nhl-tahtien-vaimojen-hulppeasta> Viitattu 13.06.2019.

Yle Urheilu. Timo Jutila on monelle huumorihahmo ja jäänne MM95-huumasta – komea ura Leijonissa on jäänyt "Jutipumpun" ja makkaramainosten varjoon. <https://yle.fi/urheilu/3-10549773> Viitattu 13.06.2019.

Yle Urheilu. Keskellä yötä Nuorten Leijonien MM-finaalia katsoi parhaimmillaan yli puoli miljoonaa ihmistä – vilkas urheilusunnuntai keräsi muutenkin suuret yleisöt.

<https://yle.fi/urheilu/3-10584383> Viitattu 13.06.2019.

Yle Urheilu. Shokkiuutinen – naisten jääkiekon ammattilaisliiga CWHL lopetetaan, pettynyt Noora Rätty Twitterissä: "On vaikea pysyä optimistisena".

<https://yle.fi/urheilu/3-10715755> Viitattu 13.06.2019.

Yle Urheilu. Kaapo Kakko -show pyöri jälleen! Ällistytävä maali nousi kohokohdaksi, kun Leijonat voitti Tanskan. <https://yle.fi/urheilu/3-10787714> Viitattu 13.06.2019.

Yle Urheilu. Tämänhän piti olla surkea joukkue! Leijonien hyökkääjältä järisyttävä palopuhe Venäjä-voiton jälkeen: "Kaikki ennakkoluuloiset ovat olleet väärässä".

<https://yle.fi/urheilu/3-10802314> Viitattu 13.06.2019.

Yle Urheilu. Mörköjen mörkö! Leijonien MM-kulta sekoitti somen – lähetä meille parhaat meemit. <https://yle.fi/uutiset/3-10803360> Viitattu 13.06.2019.

Yle Urheilu. Suomesta on tullut jääkiekon suurvalta – Leijonien maailmanmestaruus on mieletön opetus koko suomalaiselle yhteiskunnalle: "Yksilökeskeisyyden aikakaudella näyttö kollektiivin voimasta". <https://yle.fi/urheilu/3-10803176> Viitattu 13.06.2019.

Yle Uutiset. Näin kansa juhli kultaleijonia: Puisto pursusi väkeä, lavalla myös presidentti. <https://yle.fi/uutiset/3-10804213> Viitattu 26.09.2019.

Yle Uutiset. Parodiavideo Teemu Selänteestä uhkaa edetä käräjätupaan: Kiekkotähden edustajat vaativat poistamista. <https://yle.fi/uutiset/3-9424825> Viitattu 13.06.2019.

Yle Uutiset. Nuuskakauppa sai mainostaa Oulun Kärppien otteluissa mainontakiellosta huolimatta – Valvira: "Toiminta on epäeettistä". <https://yle.fi/uutiset/3-10928611> Viitattu 22.09.2019.

YouTube. Anssi Salmelan haastattelu lentokentällä | IIHF MM 2011 CHAMPION FINLAND. <https://www.youtube.com/watch?v=03nIcG6mXVQ> Viitattu 13.06.2019.

YouTube. Timo Jutila menee eteenpäin!

https://www.youtube.com/watch?v=XgFwrvt_rBQ Viitattu 13.06.2019.

Yrittäjät.fi. Katso kuvat: Leijona-huuma innosti yrittäjiä valmistamaan Mörkö-tuotteita.
https://www.yrittajat.fi/uutiset/608291-leijona-huuma-innosti-yrittajat-valmistamaan-morko-leivoksia-mousse-ja-korvakoruja?_ga=2.20952760.1056699125.1559482002-1527372547.1559482002 Viitattu 13.06.2019.

Painetut medialähteet

Aamulehti 9.6.2000. Teemu Selänteen kolarituomiosta ei valiteta hoviin. Kotimaa 11.

Fair Play – Urheilutoimittajain Liiton jäsenlehti (2018) Jutin tarina eli polven mysteeri. 1, 40.

Olutposti (2019) Oluen ja jääkiekon pyhä liitto. 1, 12–15.

Satakunnan Kansa 29.04.2009. "Ruutu taklaa Jagria siinä missä muitakin". Urheilu 20.